

cultură

societate

sport

imigrație

Să cunoaștem Țara Bascilor

Călătorie în adâncurile
culturii, istoriei,
societății și a
instituțiilor sale

industrie

personaje

turism

sărbători

gastronomie

geografie

obișnui

limbă

ONGI ETORRI
BIENVENIDOS
BENVINGUTS
BENVIDOS
WELCOME
BIENVENUS
مرحبياكم
欢迎

HERRIA

EUSKO JAURLARITZA GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
ETXEBIZITZA ETA GIZARTE
GAIETAKO SAILA
KULTURA SAILA

PRESIDENCIA
DEPARTAMENTO DE VIVIENDA
Y ASUNTOS SOCIALES
DEPARTAMENTO DE CULTURA

Un registru bibliografic al acestei lucrări poate fi consultat în catalogul Bibliotecii Generale a Guvernului Basc: <http://www.euskadi.net/ejgvbiblioteca>.

Dacă ceva definește Țara Bascilor, cu dimensiunea și populația sa redusă, atunci acel ceva îl constituie caracterul complex, poliedric, al societății sale. Un caleidoscop de realități sociale, politice, economice, culturale, etc., care se cristalizează, însă, într-o pronunțată identitate colectivă.

Sediul Osakidetza în Bilbao.

- Ediția:** Ianuarie, 2009
- Tiraj:** 750 exemplare
- © Comunitatea Autonomă Țara Bascilor
- Internet:** www.euskadi.net
- Editor:** Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia
Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco
Donostia-San Sebastián 1 • 01010 Vitoria-Gasteiz
- Redactori:** Ramón Zallo și Mikel Ayuso
- Fotografii:** Mikel Arrazola©. Eusko Jaurlaritza • Guvernul Basc
Joseba Bengoetxea
Alte surse
- Machetare:** Grupo Proyección. Rúbrica
- Traducere:** BILTZEN
- Tipărire:** GRÁFICAS VARONA S.A.
- I.S.B.N.:** 978-84-457-2868-0
- D.L.:** Vi. 18-2009

În euskera (limba bască), "Bine ați venit" se spune "Ongi etorri".

Steagul basc ("ikurriña" în limba bască) aflat pe culoarul superior al podului transbordor din Bizkaia, patrimoniu mondial al umanității. Portugalete (Bizkaia).

cultură societate
sport
imigrație
politică
economie administrație
cercetare
dezvoltare
istorie diasporă
sănătate
teritoriu justiție
industrie
personaje
turism
sărbători
gastronomie
geografie
obiceiuri limbă

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia

Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco

Vitoria-Gasteiz, 2009

PREFAȚĂ

De ce și cum a fost realizat acest material didactic
Termeni utilizați

PRIMA PARTE: ȚARA ȘI OAMENII SĂI

1. GEOGRAFIA ȚĂRII BASCILOR 8

2. NOTE DE ISTORIE 10

- 2.1. De la Preistorie la Evul Mediu
Procesul de romanizare
- 2.2. Regatul Navarrei și teritoriile istorice
- 2.3. Apariția capitalismului liberal: prima industrializare
  - 2.3.1. Aspecte politice
  - 2.3.2. Aspecte sociale și economice
- 2.4. Secolul XX
  - 2.4.1. A Doua Republică Spaniolă și Războiul Civil
  - 2.4.2. A doua industrializare și franchismul târziu
  - 2.4.3. Democrația și Statutul
  - 2.4.4. Țara Bascilor în prezent

3. SOCIETATEA BASCĂ 14

- 3.1. Evoluția socială
  - 3.1.1. Factorii schimbărilor sociale
  - 3.1.2. Demografia și imigrația
- 3.2. Familia
  - 3.2.1. Familia tradițională și familia modernă
  - 3.2.2. Căsătoria și divorțul
Căsătoria între persoane de același sex
Nulitatea căsătoriei, separarea și divorțul
Concubinajul (uniunile consensuale)
- 3.3. Participarea socială
  - 3.3.1. Sindicatele
  - 3.3.2. Asociații ale întreprinzătorilor
Întreprinderi cooperatice
  - 3.3.3. Asociații și mișcări sociale
  - 3.3.4. Organizații non-guvernamentale (ONG)
- 3.4. Diaspora bască
- 3.5. Sondajul public
- 3.6. Identitatea

4. ORGANIZAREA POLITICĂ 24

- 4.1. Organizarea politică a Comunității Autonome Țara Bascilor și Statutul de Autonomie
  - 4.1.1. Proiectul noului Statut
  - 4.1.2. Anumite particularități istorice
- 4.2. Structura de bază a organelor de guvernare
  - 4.2.1. Comunitatea Autonomă Țara Bascilor
Parlamentul Basc
Guvernul Basc
  - 4.2.2. Teritoriile și domeniul local
Parlamentele Provinciale și Guvernele Provinciale
Acordul Economic
Primăriile
- 4.3. Reprezentarea cetățenească în Euskadi.
Partidele politice
  - 4.3.1. Funcțiile partidelor
  - 4.3.2. Participarea și procesele electorale
  - 4.3.3. Partidele actuale și rezultatele electorale
- 4.4. Instituțiile din Navarra și Iparralde

5. ECONOMIA 33

- 5.1. Producția și distribuția: anumite noțiuni
Funcțiile sectorului public
- 5.2. Economia în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor
  - 5.2.1. Evoluția PIB-ului
  - 5.2.2. Evoluția bunăstării și distribuția venitului
  - 5.2.3. Cercetare și dezvoltare
- 5.3. Economii din Navarra și Iparralde

PARTEA A DOUA: CULTURA

6. CULTURA BASCĂ 42

- 6.1. *Euskera* (limba bască) ca limbă proprie
  - 6.1.1. Teorii privind originea limbii basce
  - 6.1.2. Limba bască și caracterul său oficial
  - 6.1.3. Euskaltzaindia
- 6.2. Comunitatea vorbitoare a limbii basce
  - 6.2.1. În Țara Bascilor
  - 6.2.2. În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor
  - 6.2.3. Dificultăți istorice
- 6.3. Modele lingvistice de învățământ

Vedere aeriană a orașului
Donostia-San Sebastián.

7. ARTELE

47

- 7.1. Artele vizuale
  - 7.1.1. Sculptura
  - 7.1.2. Pictura
  - 7.1.3. Arhitectura
    - Arhitectura în Antichitate
    - Arhitectura anterioară perioadei romanice
    - Arta romanică, gotică și renescentistă
    - Arhitectura barocă și neoclasică
    - Secolele XIX–XX
  - 7.1.4. Artele cinematografice
    - Filmoteca Bască
- 7.2. Literatura bască
  - 7.2.1. Literatura bască în limba bască “euskera”
    - Improvizarea de versuri “Bertsolarismo”
    - Prima literatură scrisă
    - Poezia secolului XX
    - Romanul modern
  - 7.2.2. Literatura bască în “erdara” (limba spaniolă sau franceză)
    - Începuturile literaturii
    - Secolul XX
    - Noua literatură
- 7.3. Artele scenice și muzicale
  - 7.3.1. Teatrul
  - 7.3.2. Muzica
    - Tradiții, instituții și memorie
    - Muzica populară contemporană
  - 7.3.3. Dansurile
- 7.4. Cultura digitală și multimedia
- 7.5. Artizanatul

8. INSTITUȚII ȘI SERVICII CULTURALE ȘI DE COMUNICARE

62

- 8.1. Muzeele
- 8.2. Bibliotecile
  - 8.2.1. Fonotecile și mediatecile
  - 8.2.2. Bibliotecile din Navarra
- 8.3. Arhivele
  - Arhivele Generale din Navarra
- 8.4. Instituții educative și științifice
- 8.5. Alte dotări
- 8.6. Mediile de comunicare
  - 8.6.1. Grupuri și agenți
  - 8.6.2. Audiența
  - 8.6.3. Presa în Țara Bascilor
  - 8.6.4. Radioul și televiziunea
  - 8.6.5. Limba bască și comunicarea

- 8.7. Esești, oameni științifici și personalități istorice
  - Esești și oameni de știință
  - Personalități istorice
- 8.8. Evenimente culturale și artistice
- 8.9. Cultura populară
  - 8.9.1. Târguri, competiții și jocuri
    - Târguri
    - Sporturi și jocuri
  - 8.9.2. Timp liber și sărbători
    - Sărbătorile
    - Gastronomia
    - Parcuri, trasee și promenade de interes

9. RESURSE ȘI SERVICII PUBLICE ÎN
COMUNITATEA AUTONOMĂ ȚARA BASCILOR

82

- 9.1. Resurse și servicii publice ale Guvernului Basc
  - 9.1.1. Președinția; Vicepreședinția
  - 9.1.2. Departamentul Finanțelor și Administrației Publice
  - 9.1.3. Departamentul Educației, Universităților și Cercetării
  - 9.1.4. Departamentul Internelor
  - 9.1.5. Departamentul Industriei, Comerțului și Turismului
  - 9.1.6. Departamentul Locuințelor și Problemelor Sociale
  - 9.1.7. Departamentul Justiției, Muncii și Asigurărilor Sociale
  - 9.1.8. Departamentul Sănătății
  - 9.1.9. Departamentul Culturii
  - 9.1.10. Departamentul pentru Mediul Înconjurător și Planificare Teritorială
  - 9.1.11. Departamentul Transporturilor și Lucrărilor Publice
  - 9.1.12. Departamentul Agriculturii și Pescuitului
- 9.2 Alte resurse ale Comunității Autonome Țara Bascilor
- 9.3. Resurse și servicii publice provinciale și locale
  - 9.3.1. Cultură, sport, tineret și limba bască
  - 9.3.2. Bunăstare socială
  - 9.3.3. Economie și agricultură
  - 9.3.4. Finanțe publice și transport
  - 9.3.5. Alte resurse teritoriale
  - 9.3.6. Resurse locale
- 9.4. Adrese de interes ale unor instituții
  - 9.4.1. Adrese ale Guvernului Basc
  - 9.4.2. Adrese ale Guvernelor Provinciale
  - 9.4.3. Adrese ale primăriilor
  - 9.4.4. Adresa EUDEL (Asociația Localităților Basce)
  - 9.4.5. Adrese ale “Ararteko” (Avocatul Poporului)
  - 9.4.6. Adrese ale rețelei publice de primire a imigranților

SURSELE ȘI BIBLIOGRAFIA

89

Țara Bascilor și noii săi cetățeni.
“Euskal jaiak”. Zarautz (Gipuzkoa).

Biurul de informare turistică.
Getxo (Bizkaia).

Plantarea unui stejar, simbol al
libertăților poporului basc, în centrul
basc din Suipacha. (Argentina).

De ce și cum a fost realizat acest material didactic

Această lucrare se adresează persoanelor imigrante, descendenților emigranților basci aflați în diasporă și tuturor vizitatorilor ocazionali.

Populația imigrantă care vine să se stabilească alături de noi parcurge, de regulă, o cale lungă, de ani de zile, pentru a reuși să înțeleagă, în parte, societatea în care se integrează. Unul dintre obiectivele acestui document este tocmai acela de a înlesni această inevitabilă "călătorie" personală și comunicarea între comunități. A fost elaborat plecându-se de la premisa că, o mare parte a noilor rezidenți, de-a lungul timpului, vor deveni cetățeni basci cu drepturi depline în timp ce, prin intermediul propriei culturi și a propriilor eforturi, contribuie, din punct de vedere cultural, social, fiscal și al muncii prestate la bunăstarea societății gazdă. Un alt obiectiv este acela de a furniza urmașilor bascilor care au emigrat în alte țări – ceea ce numim bascii din diaspora – cunoștințe de bază privind locul natal al antecesorilor lor și un contact cu țara de baștină.

Această lucrare oferă vizitatorului ocazional, care nu se mulțumește cu un ghid clasic pentru turiști, "cheile" imprescindibile pentru cunoașterea țării.

Avem de a face cu un material informativ elaborat la inițiativa Consiliului Basc de Cultură ca o succintă introducere în cunoașterea Țării Basilor. Planul Basc de Cultură propusese elaborarea unui material didactic de prezentare a principalelor aspecte legate de cultura noastră și traducerea acestuia în principalele limbi ale colectivelor de imigranți, ale diasporei și în limbile vorbite de turiștii care ne vizitează. Limba, cultura, artele și serviciile culturale sunt explicate destul de amănunțit. Dar ni se părea că acest tablou nu ar fi complet dacă nu facem referire la viața și istoria noastră ca și comunitate (societatea și valorile sale, instituțiile, economia, sistemul politic și de guvernare) și la servicii.

Este vorba de o lucrare de informare și popularizare care nu reflectă, în mod necesar, opinia Guvernului Basc, elaborată fiind pe baza rescrierii și a actualizării unei cărți existente.

Această lucrare își propune să ofere o imagine de ansamblu, concisă și pedagogică despre Țara Basilor. Dar, în egală măsură, se dorește a fi un imbold astfel încât cei care o citesc să își facă curaj pentru a studia, pe cont propriu, oricare dintre aspectele prezentate aici pe scurt.

Nu au fost incluse serviciile specifice pentru colectivele de imigranți, deoarece acestea se regăsesc deja în alte documente².

Acest ghid informativ dorește să ofere informații de bază privind Țara Basilor.

Destinat celor care sosesc (imigranți și turiști) sau descendenților celor care au plecat (diaspora bască).

Nod rutier la intrarea în Vitoria-Gasteiz.

Emigrația este asemenea mării, având un caracter ciclic. De-a lungul secolelor, bascii s-au văzut nevoiți să emigreze; în prezent, persoane de numeroase origini sosesc în Țara Basilor, în căutarea unui viitor mai bun.

Indicator pentru maree. Portugalete (Bizkaia).

Termeni utilizați

Euskal Herria sau **País Vasco** sau **Vasconia** (Țara Bascilor) este țara tuturor bascilor privită din punct de vedere istoric, cultural, lingvistic și al identității. Se poate traduce, de asemenea, ca *“Pueblo Vasco”* (Poporul Basc), colectivul care locuiește aici de cel puțin câteva milenii. Țara Bascilor se divide în trei spații juridice și politice diferite:

- **Comunitatea Autonomă Euskadi** sau Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, cum spune Statutul de Autonomie, include teritoriile Álava–Araba, Bizkaia și Gipuzkoa având capitalele la Vitoria–Gasteiz (Álava–Araba), Bilbao (Bizkaia), Donostia–San Sebastián (Gipuzkoa).
- **Comunitatea Autonomă Navarra** (Navarra sau Nafarroa), cu capitala la Pamplona–Iruñea.
- **Iparralde** (partea de nord) sau Țara Bascilor franceză, sau Țara Bascilor continentală, este formată, la rândul său, din teritoriile Lapurdi, Zuberoa și Baja Navarra (Behenafarroa), ale cărei capitale sunt, în ordine, Baiona, Maule și Donibane Garazi (Saint Jean Pied de Port).

În timp ce două dintre acestea (Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și Comunitatea Autonomă Navarra) fac parte din statul spaniol și sunt cunoscute sub denumirea de Hegoalde (partea sudică) sau Țara Bascilor peninsulară, Iparralde aparține Republicii Franceze.

Țara Bascilor este, așadar, suma acestor trei spații politice, sau, dacă se dorește, a celor șapte teritorii (sau șase dacă se consideră împreună cele două Navarra: Navarra și Baja Navarra).

Deși în zilele noastre termenul *“Euskal Herria”* nu definește un spațiu politic instituțional ca atare, el face referire, în schimb, la o entitate istorică și culturală care împărtășește o parte semnificativă a patrimoniului, artei, culturii, limbii, istoriei și a identității.

Pentru simplificare și pentru a evita utilizarea unui limbaj administrativ încărcat, se va folosi termenul de *“Euskadi”* pentru a ne referi la Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și *“Navarra”* pentru Comunitatea Autonomă Navarra.

¹Este vorba despre cartea lui Ramón Zallo *“El Pueblo Vasco, hoy. Cultura, historia y sociedad en la era de la diversidad y del conocimiento”* (“Poporul Basc, azi. Cultura, istoria și societatea în era diversității și a cunoașterii”), Alberdania. Irun 2006.

²Cum ar fi “Ghidul pentru orientarea persoanelor imigrante”. Serviciul Central pentru Publicații al Guvernului Basc, Gasteiz, 2003, și, de asemenea, pe situl Departamentului Locuințelor și Problemelor Sociale–Direcția pentru Imigrație, pe situl general al Guvernului Basc (www.euskadi.net). Este disponibil în limba bască și spaniolă. Documentul organizației Harresiak Apurtuz (Coordonatoarea ONG-urilor din Euskadi pentru Sprijinirea Imigranților) este tradus în șapte limbi (limba bască, spaniolă, franceză, engleză, chineză, arabă și rusă) și se poate găsi pe pagina web www.harresiak.org dar și în materialul “Ghid de informații pentru imigranții din Bizkaia”, Harresiak–BBK, Bilbao. Adresa asociației este C/ Bailén 11 Bis, Bajo, 48003 Bilbao. Tlfno. 94 415 07 35.

Euskal Herria (Țara Bascilor ca ansamblu istoric, cultural, lingvistic și al identității) se divide în trei spații juridice și politice diferite: Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, Navarra și Țara Bascilor franceză.

Stație de cale ferată terminus în Abando. Bilbao.

Aeroportul Internațional din Loiu (Bizkaia).

Prima parte

Țara și oamenii săi

Portul Ondarroat (Bizkaia).

Poporul basc are o istorie milenară ca și comunitate. A conservat utilizarea propriei limbi, "euskera" ("vascuence"), probabil cea mai veche limbă de pe continentul european.

Dolmen în Arrizala (Alava-Araba).

1. GEOGRAFIA ȚĂRII BASCILOR

Traversată de paralela 43°, Țara Bascilor este situată în extremul occidental al Munților Pirinei și este scăldată de apele Golfului Bizkaia (Marea Cantabrică). Acesta este locul în care poporul basc a continuat să existe ca și comunitate de-a lungul mileniilor, deoarece se presupune că bascii și laponii sunt supraviețuitori ai perioadei paleolitice superioare, fiind, cu siguranță, predecesori ai celor trei tipuri de europeni de la sfârșitul neoliticului și începutul epocii de bronz: așa-numitul tip nordic, cel mediteranean și cel alpin. În acest spațiu geografic și-a păstrat propria limbă, "euskera" (limba bască), probabil cea mai veche limbă de pe continentul european.

Ocupă o suprafață de 20.664 km² și are aproximativ trei milioane de locuitori. Este vorba, așadar, de un popor mic și vechi, cu o puternică identitate proprie, având o istorie și o cultură aparte.

Clima sa este temperată, fără mari variații de temperatură, dar destul de ploioasă (2.000 mm/ an în zonele umede și 500 mm în lunca râului Ebro). Se disting trei tipuri de climă: subalpină în zona Pirineilor, atlantică sau temperat-umedă pe coastă și mediteranean-continentală în sudul provinciei Araba, centrul și sudul Navarrei (călduroasă vara, rece iarna).

Există două bazine hidrografice prezentând diferențe evidente: cel cantabric și cel mediteranean. În bazinul cantabric (în nord) se concentrează cea mai mare parte a populației și a industriei, în timp ce bazinul mediteranean, delimitat la sud de râul Ebro, are un caracter preponderent agricol, predominând localitățile mai mici.

Partea de nord a Țării Bascilor, Iparralde, reprezintă 15% din teritoriu iar partea de sud, Hegoalde, care include Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și Navarra, ocupă 85%. Țara Bascilor din Franța nu dispune de o administrație proprie. După Revoluția Franceză, a fost inclusă în Departamentul Pirineii de Jos, alături de ținuturile din Bearn. În prezent, majoritatea socială și politică din Iparralde solicită constituirea unui departament propriu în Franța, Departamentul Țării Bascilor.

72% din populația Țării Bascilor locuiește în Euskadi, în timp ce în Navarra locuiesc 19% din locuitorii săi, iar în Iparralde 9%. Dacă la sfârșitul secolului XIX, odată cu industrializarea, în Bizkaia și Gipuzkoa sosiseră mulți imigranți, cu precădere din Castilla, Navarra, Galicia, La Rioja și Extremadura, în anii 1950-1970 a avut loc un alt proces puternic de migrație, spre Araba și Navarra. Creșterea demografică a fost redusă în ultimii ani. Imigrația de la începutul secolului XXI a însemnat un nou impuls.

Comunitatea Autonomă
Țara Bascilor

Locuitori: 2.082.597
Suprafață: 7.234 km²
Densitate: 287,9 hab/km²

Sursa: EUSTAT.
Recensământul
populației și al
locuințelor din 2001.

Ca formă intermediară între oraș și mediul rural, în Euskadi există numeroase localități mijlocii ca mărime.

Universitatea din Oñati (Gipuzkoa).

Casă și gospodărie tipică bască ("caserío").

Populația se concentrează în cea mai mare parte (95%) în zonele urbane mici și mijlocii, deși sunt des întâlnite satele mici pe tot teritoriul, cu deosebire în Iparralde, Navarra și Araba.

Cel mai mare oraș, Bilbao, are 354.168 locuitori, dar în zona metropolitană a acestuia, care include localitățile de pe partea dreaptă și stângă a râului Nervión, populația se apropie de un milion de locuitori.

Euskadi (Comunitatea Autonomă Țara Bascilor) se întinde pe o suprafață de 7.234 km² și are o populație de 2.141.116 de locuitori (INE – Institutul Național de Statistică, 2007), ceea ce înseamnă 72% din populația Țării Bascilor. Bizkaia concentrează 53,3% din populație, Gipuzkoa 32,4%, iar Araba, deși teritoriul cel mai întins, are cel mai redus număr de locuitori.

O enclavă în Araba, aparținând din punct de vedere administrativ de Castilla y Leon, este Treviño–Tربیño (1.333 locuitori). O altă enclavă, de data aceasta pe teritoriul Bizkaia și aparținând de Cantabria, este Villaverde de Trucíos.

Navarra are 605.022 de locuitori (INE 2007) și o suprafață de 10.421 km², iar **Iparralde** 262.640, ceea ce reprezintă, pentru toată Euskal Herria, un total de 3.008.778 persoane.

Dacă prin *“Euskal Herria”* s-ar înțelege nu niște teritorii, ci un popor, poporul basc, ar trebui adăugate milioanele de bașci din diasporă, numeroasă mai ales în restul statului spaniol sau francez, în America Latină sau Statele Unite ale Americii. Unii s-au născut în Țara Bascilor și au emigrat ulterior, iar alții, marea majoritate, sunt de la a doua până la a cincea generație de descendenți. Aceștia din urmă, cetățeni naționali ai altor țări, continuă să păstreze o parte a propriei identități personale legată de Țara Bascilor.

La fel ca și în alte zone din Euskadi, în Sanctuarul din Urkiola (Bizkaia) întâlnim un fenomen ciudat: apa de ploaie care cade pe streșina din aripa stângă a clădirii ajunge în Marea Cantabrică, în timp ce cea care cade pe streșina din partea dreaptă se varsă în Marea Mediterană.

În Țara Bascilor se întrepătrund trei condiții geoclimatice. În nord, clima pirenaică (sus – Munții Pirinei dinspre Roncal în Navarra) și cea atlantică (centru – Amurrio în Alava–Araba); în zona septentrională, clima mediteraneană (jos – Rioja alavesa) .

2. NOTE DE ISTORIE

Peștera din Santimamiñe (Bizkaia).

Detaliu al unei așezări tip "oppidum" din Veleia-Iruña de Oca (Alava-Araba).

Monument dedicat lui Iñigo Arista, primul monarh al Regatului Pamplonei, între anii 824 și 852.

O scurtă trecere în revistă a istoriei Țării Bascilor.

2.1. De la Preistorie la Evul Mediu

Cele mai vechi vestigii găsite pe teritoriul Țării Bascilor sunt obiectele din piatră aparținând Paleoliticului (150.000 î.Hr.). S-au găsit, de asemenea, oase și alte obiecte ale populației *Neanderthal* și există mai multe urme aparținând omului de *Cromagnon*. Se remarcă, în acest context, peșterile din Ekain, Altxerri, Santimamiñe sau Alberdi (Urdax), incluzând desene rupestre.

Neoliticul (4.500–2.500 î.Hr.) a adus o mare schimbare în modul de viață al populației: locuitorii construiau așezări, începuseră să muncească în agricultură și să crească animale. Dacă până atunci erau nomazi, ei încep să devină sedentari și să depindă de ei înșiși. În Epoca Cuprului și Epoca Bronzului (2.500–900 î.Hr.) lucrează metalul iar societățile se organizează. Cert este faptul că, mai izolat fiind, nordul Țării Bascilor se dezvoltă mai lent decât sudul său. Același fenomen se va produce și în procesul de romanizare.

Teritoriul actual al Țării Bascilor și zonele învecinate erau locuite, în Antichitate, de către predecesorii bascilor, pe care istoricul grec Strabon (secolul I î.Hr.– secolul I d.Hr.) îi considera sălbatici și războinici.

Procesul de romanizare

Imperiul Roman începuse să încorporeze diverse zone basce încă din secolul II î.Hr., iar prezența sa s-a întins pe o durată de cinci secole, astfel încât, o lungă perioadă de timp, cele două culturi au conviețuit. Și totuși, prezența romană a fost inegală: târzie și redusă la munte și pe coastă, timpurie și intensă în zona sudică, agricolă și minieră. Imperiul roman a fost cel care a introdus pe teritoriul basc economia bazată pe monedă și o limbă scrisă, cea latină. Rutele romane care traversau Țara Bascilor aveau drept rol să asigure comunicarea între zona mediteraneană și nord-vestul peninsulei pe de o parte, Galia și Aquitania (azi Franța), pe de altă parte. Romanizarea Iparralde a avut loc ceva mai târziu, când Cezar ocupă Galia.

Odată cu declanșarea declinului Imperiului Roman, triburile vechilor basci își recuperează influența. Pe parcursul secolelor următoare, teritoriul Țării Bascilor suferă diverse modificări și incursiuni, dar în secolul VII începe unificarea triburilor predominant basce. Formele sale de organizare politică sunt tot mai evolute, astfel încât, în secolul XI, alcătuiesc deja o structură foarte bine definită.

2.2. Regatul Navarrei și teritoriile istorice

Teritoriul vechilor basci s-a transformat în regat în secolul IX, când nobilimea îl alege ca rege pe Iñigo (824–852), din dinastia Aritza (sau Arista).

Secolul următor urma să fie substituită de dinastia Jimenos, cu Sancho Garcés (905–925) ca prim monarh și atingând apogeul în timpul domniei lui Antso sau Santxo Handio – Sancho III el Mayor (Sancho al Treilea cel Mare) (1004–1035). Pe durata guvernării sale a reușit să unifice nu doar toate teritoriile în care se vorbea limba bască, ci chiar și mare parte a regiunilor creștine din peninsulă.

De-a lungul secolelor care au urmat, Regatul cunoaște numeroase schimbări, până când, între anii 1441 și 1512, suferă o criză finală, odată cu înfruntările dintre adepții Principelui de Viana și susținătorii lui Juan de Aragón, intrând sub ocupație castiliană: Ferdinand Catolicul invadează Navarra peninsulară în 1512. În acest fel, Regatul Navarrei devine parte a Coroanei Castiliei și este guvernată de un reprezentant al regelui Castiliei, numit "virrey".

Monarhia din Navarra a reușit să păstreze doar teritoriul situat de cealaltă parte a Pirineilor, Behenafarroa (Baja Navarra), unde își mutase sediul, unindu-se definitiv Franței în anul 1620, dar păstrându-și statutul juridic sau sistemul de autogovernare.

De-a lungul secolelor XII –XV apar orașele și comunele privilegiate, dispunând de propriile statute juridice locale sau carte (acte consemnând privilegiile și libertăți fundamentale, cu rol de constituție) acordate de către regi.

Activitatea economică se baza pe creșterea animalelor, agricultură, exploatarea forestieră, pescuit, minerit, comerțul terestru și cel maritim, meșteșuguri (grupate pe bresle).

Criza economică a stimulat "luptele de steaguri" dintre diferitele familii nobile în încercarea acestora de a-și însuși terenurile și de a domina comunele și orașele.

Au fost învinse de către comune și rege la sfârșitul secolului XV. În această epocă iau ființă teritoriile provinciale ajungându-se la un pact cu regele prin care se recunoștea autoritatea sa, în măsura în care, acesta din urmă, respecta statutele juridice existente nu la nivel de oraș ci la nivelul întregului teritoriu, ca și norme de autogovernare adoptate în urma unor acorduri.

2.3. Apariția capitalismului liberal: prima industrializare

În secolele XVI–XIX are loc trecerea de la o societate feudală, tipică Evului Mediu, la cea bazată pe capitalism. Formarea noilor puteri, începând cu secolul XVII, a adus cu sine multiple conflicte politice și sociale, între care numeroase “*matxinadas*” (revolte populare).

2.3.1. Aspecte politice

Deceniile care au urmat victoriei Bourbonilor în Războiul Spaniol de Succesiune au însemnat, pentru economia bască, pierderea parțială a privilegiilor fiscale și de liber comerț pe care le deținea.

La sfârșitul secolului XVIII existau deja încercări de strămutare a vămilor din “porturile de uscat” (munții limitrofi cu Castilia) pe coastă și în Pirinei, ceea ce a făcut ca mărfurile străine să nu mai poată intra liber.

Înfrângerea din Primul Război Carlist, cinci ani mai târziu, va soluționa definitiv această situație.

Anterior, războaiele dintre Spania și Franța de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX produsese mari distrugerii pe pământul basc, cum ar fi marele incendiu din Donostia (San Sebastian).

Secolul XIX se caracterizează prin pierderea progresivă a propriilor drepturi de către poporul basc, cu precădere după cele două războaie carliste, și printr-o puternică criză politică.

Primul Război Carlist s-a declanșat în anul 1833, în parte datorită controverselor dintre pretendenții la tronul Spaniei – susținătorii lui Isabel a II-a (liberalii) și cei ai lui Don Carlos (carliștii) –, dar și datorită divergențelor de mentalitate (tradițională și liberală) sau din teama de a pierde statutele juridice.

Conflictul militar a luat sfârșit în 1839, prin învingerea carliștilor (“îmbrățișarea de la Vergara”), apartenența statulelor la Constituție, anularea statutului Navarrei, incluzând eliminarea puterii legislative și judiciare, și înlocuirea acestuia cu Legea Pactată din 1841.

Regatul Navarrei devine provincie a statului liberal dar păstrează o parte din competențele sale.

Provinciile basce (azi Comunitatea Autonomă Țara Bascilor) nu acceptaseră să fie provincii ale statului spaniol ceea ce a condus la o situație de interimat.

Vitraliul Sediului Parlamentului Provincial din Gernika (Bizkaia) ilustrează momentul în care Dumnezeu înmânează bascilor vechile lor legi sau statute.

Ilustrarea așa-numitei “îmbrățișări de la Bergara” între generalii Espartero (liberal) și Maroto (carlist). Acest gest a marcat sfârșitul Primului Război Carlist, în 1839.

Cel de-al doilea Război Carlist a avut loc în anii '70 ai secolului XIX. În afara conflictelor dintre carliști și liberali exista și o nemulțumire populară împotriva statului liberal, mai atașat intereselor negustorilor, marilor proprietari și noilor întreprinzători din industrie. Deși imediat după terminarea acestui conflict, Parlametele și Guvernele Provinciale au fost abrogate, importanța acestora din urmă crește din nou în momentul în care le este încredințată reglementarea impozitelor prin intermediul Acordurilor Economice dintre teritoriile basce și statul spaniol.

Sistemul politic din perioada Restaurației spaniole (1874–1923), condusă alternativ de către conservatori (Cánovas) și liberali (Sagasta), s-a remarcat în Euskadi prin procedurile antidemocratice. S-au înregistrat cumpărări masive de voturi în favoarea conservatorilor, controlați de către marii întreprinzători ajunși oameni politici și deputați (Chávarri, Martínez de la Rivas, Gandarias, Aznar, etc.). Era un sistem despot.

2.3.2. Aspecte sociale și economice

De-a lungul secolelor XVII și XVIII s-a înregistrat un important progres în sectoare economice precum pescuitul și navigația, construcțiile navale, comerțul internațional, turnarea fierului sau agricultura. În secolul XVII, Bilbao ajunsese să fie deja cel mai important port de pe toată coasta cantabrică. Pătrunderea ideilor aparținând iluminismului, în secolul XVIII, au favorizat acest progres economic.

Teritoriile din Hegoalde și-au păstrat statutele juridice, în timp ce în Iparralde instituțiile proprii au fost eliminate după Revoluția Franceză, regiunile basce fiind încorporate Departamentului Pirineilor de Jos.

De-a lungul secolului XIX și începutul secolului XX, în Țara Bascilor au avut loc importante schimbări în toate domeniile, acesta fiind începutul epocii moderne. La mijlocul secolului XIX are loc primul proces de industrializare și dezvoltare capitalistă. Cea mai importantă zonă industrială era concentrată de-a lungul râului Nervión, la trecerea acestuia prin Bilbao și zona sa metropolitană, atrăgând un număr ridicat de imigranți din toată Spania. Deja în anul 1900, 27,8% din populația provinciei Bizkaia și 12% din cea a provinciei Gipuzkoa o constituiau imigranții. Începând din a doua jumătate a secolului XIX a avut loc un puternic fenomen migratoriu dinspre Navarra spre Euskadi și alte zone.

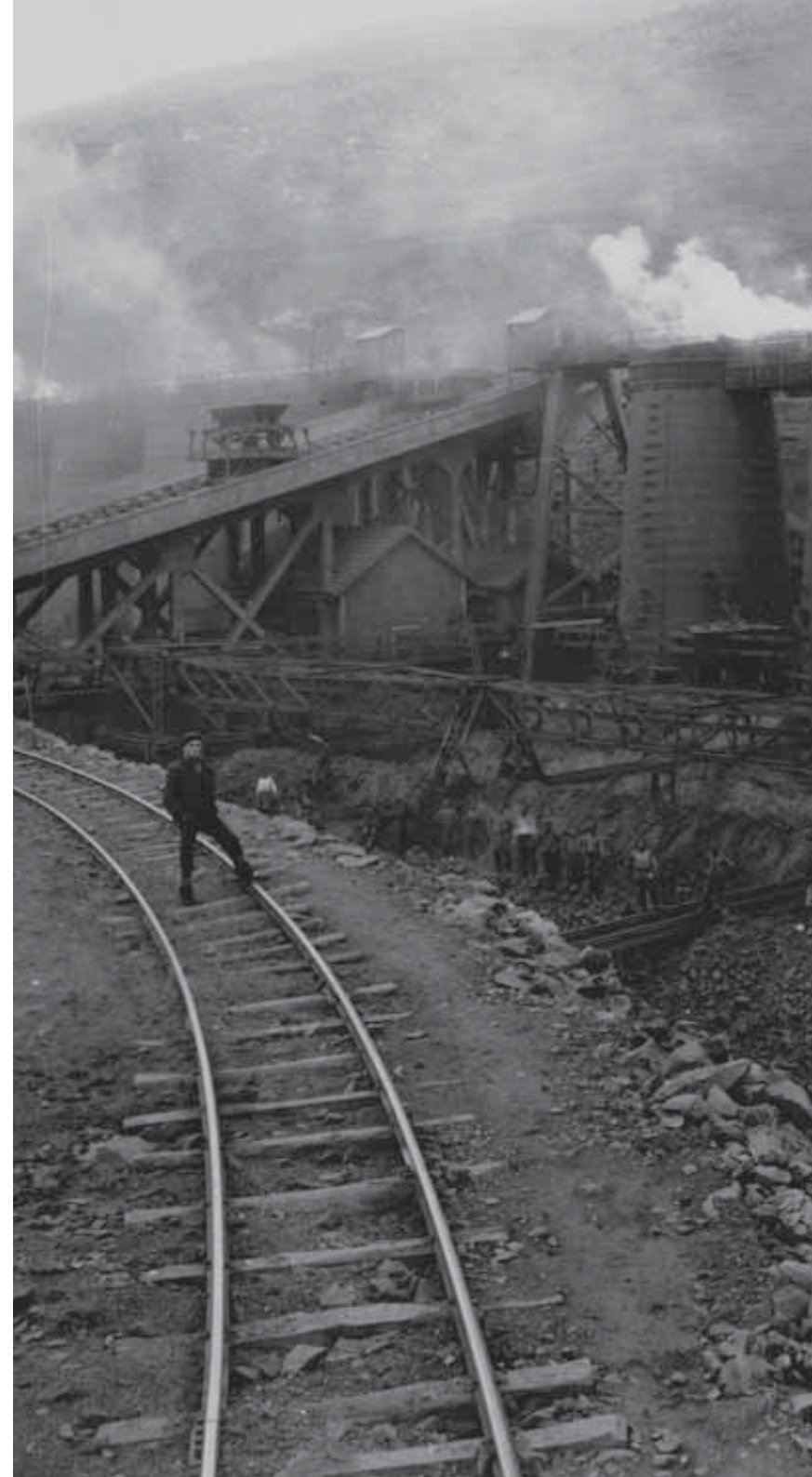
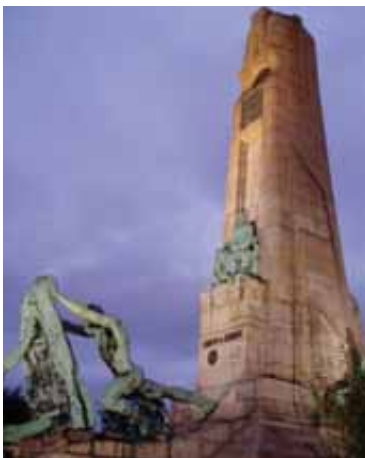
La sfârșitul secolului XIX apar noi ideologii și noi mișcări politice și sindicale. Sabino Arana a pus bazele naționalismului basc iar Facundo Perezagua a introdus socialismul în Bizkaia.

Cuptoare de calcinare a minereurilor din anul 1920.
Orconera Iron Ore Company. Ortuella (Bizkaia).

Societatea bască a cunoscut transformări importante.

Sub aspect economic, în ultimele două secole s-a transformat dintr-o țară rurală și săracă într-o societate urbanizată; din punct de vedere cultural întâlnim practici culturale avansate; avem de-a face cu o comunitate dezvoltată sub aspect tehnologic și caracterizată prin pluralism politic.

Monument dedicat omului de afaceri și politicianului conservator Victor Chávarri. Las Arenas în Getxo (Bizkaia).

2.4. Secolul XX

La începutul secolului XX, în Spania continua perioada Restaurației în timp ce, în Franța, se proclama A Treia Republică Franceză și, odată cu ea, se instaurau conflictele între republicani și conservatori, ceea ce a condus la o divizare ideologică și în Iparralde.

Restaurația spaniolă a luat sfârșit printr-o lovitură de stat care a instaurat Dictatura lui Primo de Rivera (1923–1930). În 1931 se proclamă A Doua Republică Spaniolă iar regele Alfonso al XIII-lea se vede nevoit să se autoexileze.

2.4.1. A Doua Republică Spaniolă și Războiul Civil

A Doua Republică a adus cu sine o viață politică intensă, căreia i-a urmat revolta militară condusă de Franco și un lung Război Civil (1936–1939).

Euskadi ceruse recuperarea dreptului său de autogovernare dar Statutul de Autonomie nu fusese aprobat de către Parlamentul Republican până în octombrie 1936, în plin război civil.

În acest moment a luat ființă primul Guvern Basc avându-l ca "*Lehendakari*" (Președinte) pe José Antonio Aguirre. Acesta avea drept consilieri cinci naționaliști basci, trei socialiști, un comunist și un reprezentant al fiecărui partid republican. Dată fiind situația specială a momentului, el a beneficiat de puteri importante, dar a reușit să guverneze doar în Bizkaia și Gipuzkoa deoarece Navarra și Araba se aflaseră de la început sub ocupația trupelor franchiste.

În iulie 1937, Țara Bascilor, în întregime, a fost ocupată de regimul lui Franco, ceea ce a determinat Guvernul Basc să se mute inițial în Catalonia iar ulterior, în aprilie 1939, să se autoexileze.

2.4.2. A doua industrializare și franchismul târziu

Dictatura franchistă (1939–1977) a reprezentat o epocă neagră pentru Euskadi. Gipuzkoa și Bizkaia au fost declarate "provincii trădătoare". Limba bască, dar și cultura bască, în general, fuseseră persecutate. A fost interzisă orice activitate politică și sindicală, iar represiunea (pedepsele cu închisoarea, exilul, moartea prin împușcare) a fost teribilă, îndeosebi în prima etapă.

Speranța ca guvernele internaționale să ajute la prăbușirea regimului franchist a dispărut la începutul anilor '50, în urma acordurilor semnate de către Statele Unite ale Americii și Vaticanul cu Franco.

La sfârșitul anilor '50 și pe durata anilor '60 a avut loc o a doua industrializare care a determinat importante schimbări sociale și economice în cele patru teritorii ale Țării Basc pe insulare și un nou flux migratoriu dinspre anumite provincii spaniole.

Mișcarea de stânga și naționalismul au exercitat o puternică rezistență dictaturii, cu deosebire începând cu sfârșitul anilor '60. Reapăruse interesul pentru limba și cultura bască. Mișcarile muncitorești s-au consolidat.

În anul 1959 luase ființă organizația ETA (*Euskadi Ta Askatasuna* – Euskadi y Libertad – Libertatea și Pământul Basc), de ideologie naționalistă și de stânga, organizație care, în anii '60, a început lupta armată.

În anii '70, franchismul intrase în criză. Crescuse numărul grevelor politice și de muncă, ETA își intensificase acțiunile armate, Biserica bască luase atitudine critică față de sistem. Toate acestea au condus la o puternică represiune, cu consilii de război, stări de excepție, mii de arestați și condamnați la închisoare, câteva execuții (Puig Antich, Txiki, Otaegi, etc.), morți în timpul manifestațiilor (Donostia, Vitoria-Gasteiz 1976, Iruña 1978, etc.) și în comisariate, uzura sprijinului acordat regimului. În 1973 moare, într-un atentat, Președintele Guvernului, Luis Carreo Blanco, cel care urma să fie succesorul lui Franco.

2.4.3. Democrația și Statutul

După moartea lui Franco, în 1975, începe perioada de tranziție la democrație fără a se produce, însă, o ruptură de dictatură. Responsabilii pentru crimele produse de regimul lui Franco nu au fost niciodată pedepsiți. După un referendum prin care s-au adoptat o serie de reforme, primele alegeri legislative au avut loc în iunie 1977, iar Constituția Spaniei a fost aprobată în decembrie 1978. În Euskadi, această Constituție, care nu prevedea dreptul bascilor de a decide asupra propriului viitor (dreptul la autodeterminare), a fost votată de doar o treime din numărul de votanți iar în Navarra de jumătate dintre aceștia.

Statutul de Autonomie a fost aprobat prin Referendumul din 1979. Cu 53,96% de voturi favorabile, Araba, Bizkaia și Gipuzkoa constituiau Comunitatea Autonomă Țara Bascilor sau Euskadi. În Navarra s-a aprobat, în 1982, fără referendum, Legea Organică de reintegrare și îmbunătățire a regimului din Navarra. La polul opus, Iparralde nu beneficiază deloc de autonomie.

Vedere din Gernika (Bizkaia) în 1937, în urma bombardării de către legiunea germană "*Condor*".

Manifestație din martie 1976, ca urmare a asasinării a cinci muncitori în Vitoria-Gasteiz.

José Mª Leizaola (dreapta), președinte al Guvernului Basc în exil, după moartea lui José Antonio Aguirre (1960).

2.4.4. Țara Bascilor în prezent

Pe de o parte, Țara Bascilor a trăit traumatizată toți acești ani, în special datorită violenței politice, iar acum dorește să vadă lumina de la capătul tunelului. În martie 2006, ETA declarase “încetarea permanentă a focului”, dar acest armistițiu a fost întrerupt în decembrie 2006 cu o puternică explozie în aeroportul Barajas, cauzând doi morți și importante pagube materiale.

Din anul 1968 circa 1.000 de persoane au murit datorită violenței politice, iar 800 dintre acestea și-au pierdut viața datorită violenței generate de ETA. Cu precădere de la instaurarea democrației, ETA a comis atentate foarte sângeroase sau acțiuni care au produs multă suferință din punct de vedere social, atentate cum ar fi cele de la Hipercor sau Vallecas, asasinatul politicianilor aleși în mod democratic, răpirea lui Ortega Lara, etc. Și totuși, atitudinea statului spaniol nu a fost exemplară.

De-a lungul democrației au avut loc asasinate parapolitienești sau prin torturare, în comisariate, precum și o serie de îngrădiri ale drepturilor politice.

Pe de altă parte, în plan politic, nu s-a găsit încă o soluție pentru tipul de relație dintre Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și Spania. Marea majoritate a societății basce reclamă o capacitate sporită de decizie.

În prezent există propuneri de canalizare a problemelor politice (vezi 4.1).

Înființată în urmă cu peste 40 de ani, ETA se opune dorinței de pace exprimate în mod constant de către cea mai mare parte a societății basce.

Decembrie, 2006: Consecințele atentatului din parcare terminalului T4 al Aeroportului Barajas (Madrid), atentat care a marcat sfârșitul armistițiului și a provocat moartea a 2 imigranți ecuadorieni.

3. SOCIETATEA BASCĂ

Los distintos territorios de Euskal Herria han cambiado de modelo De-a lungul istoriei, teritoriile care azi formează Țara Bascilor și-au schimbat modelul organizatoric în repetate rânduri. De la organizația bazată pe triburi s-a trecut la structura proprie Evului Mediu, scindată în clase sociale (nobilii, clericii, meteșugarii, țărani liberi și iobagii).

Feudalismul din Bizkaia, Gipuzkoa, parte din Araba și nordul Navarrei fusese mult mai puțin ierarhizat și organizat pe pături sociale decât în Castilia sau în Navarra.

Una dintre explicații ar fi faptul că, odată finalizate “luptele de steaguri”, în secolul XVI, se instaurează “nobilimea universală”, generalizându-se mica nobilime în majoritatea așezărilor, la început la nivelul comunelor, iar ulterior și în Tierra Llana (veche denumire administrativă pentru o parte a provinciei Bizkaia). Aceasta a însemnat interzicerea pedepselor fizice în cazul eventualelor arestări, tratament fiscal favorabil, scutire de serviciul militar dincolo de granițele basce, cu excepția acordurilor încheiate de instituțiile basce, dreptul de a fi reprezentat în Parlamentul Provincial. În restul Navarrei și Araba, în schimb, existau clase sociale: nobilimea cu diferitele sale nivele, clericii, locuitorii liberi ai comunelor sau negustorii ambulanți, țărani liberi și, mai ales, țărani legați de pământ în regim de servitute feudală.

Existau diverse forme de cooperare.

Astfel, în multe ținuturi populația avea și are acces la exploatarea așa-numiților munți comunal (munți aflați în proprietate colectivă și destinați uzului rațional de către locuitorii unui cartier, sat sau văi); asocierea cu scop de apărare în “*Hermandades*” împotriva grupurilor de seniori feudali aflați într-un continuu război; asociațiile de pescari (“*cofradías*”) pentru stabilirea unor norme de distribuire și vânzare a peștelui, etc.

Dar existau, de asemenea, și inegalități (importanța sporită a proprietarilor de pământ, folosirea limbii castiliene în Parlametele Provinciale, ceea ce făcea imposibilă participarea celor ce nu cunoșteau această limbă; marginalizarea, de exemplu, a populației numite “*agotes*” din anumite localități din Navarra sau a țiganilor, etc.).

³Agote sau Cagot, minoritate de origine puțin cunoscută, care de-a lungul mai multor secole a făcut obiectul discriminării xenofobe de o parte și de alta a Munților Pirinei. În cazul basc, s-a produs pe Văile Baztan, Roncal și în Iparralde.

Odată cu industrializarea de la sfârșitul secolului XIX s-a produs o modificare a întregului sistem social, implicând prezența burgheziei mici, mijlocii și mari, a categoriilor profesionale, a țărănimii și a pescarilor, dar și a unei clase muncitoare salariate (proletariatul).

În prezent, a crescut numărul întreprinderilor industriale mici și mijlocii, la fel ca și cel al tehnicienilor și al profesioniștilor; a avut loc diversificarea clasei muncitoare și a intereselor sale, dar și feminizarea sa, într-o societate în care ponderea serviciilor este în creștere. Avem de a face cu o nouă imigrație a forței de muncă, mai redusă numeric dar mai diversificată din punct de vedere cultural. Se extind parcurile industriale în zone care până nu demult erau rurale; se accentuează comportamentul individual; ia amploare mobilitatea socială (schimbări profesionale și deplasări geografice), etc.

3.1. Evoluția socială

Studiile referitoare la Comunitatea Autonomă Țara Bascilor scot la iveală importante schimbări de valori în sânul societății, în ultimii ani.

Familia și munca sunt valorile maxime, superioare altora a căror importanță a crescut (politica sau timpul liber) sau este în scădere (religia). Totuși, poporul basc a fost, în mod tradițional, foarte religios (catolic), ceea ce face ca biserica și riturile sale să fie prezente în obiceiurile sociale legate de viața și moartea locuitorilor săi. La rândul său, importanța pe care bascii o acordă muncii se datorează cunoscutului spirit colectiv de muncă al acestora. Vasta experiență de un secol și jumătate în activitatea industrială a generat un comportament activ și de o disciplină tenace, dar și cunoștințe tehnice și profesionale, de evaluare a propriei munci și a remunerării sale.

Căsătoria nu este considerată un concept învechit, prețuindu-se, în acest context, respectul și fidelitatea, în timp ce în relațiile părinți-copii valorile dominante sunt sacrificiul, respectul și iubirea. Cei mici sunt educați în spiritul toleranței.

Statutul femeii cunoaște importante schimbări. În afara dreptului la egalitatea de șanse, este acceptată figura mamei care își crește singură copilul, se justifică divorțul și avortul când sunt necesare.

Respectul pentru femeie nu e ceva neobișnuit într-o societate în care, din punct de vedere istoric și fără a fi un matriarhat, conferea o mare responsabilitate femeii în casă (*“etxekoandre”*) și în cadrul familiei.

Până la recente reforme cu caracter egalizator pentru toate legislațiile, Dreptul Civil Provincial avea un caracter mult mai egalitar decât cel comun tradițional.

Cu toate acestea, nu se putea vorbi de egalitate juridică între femei și bărbați. Chiar și în ziua de azi avem de a face, din punct de vedere social, cu o rezistență la modernizarea anumitor tradiții (*Alardes* din Irun și Hondarribia, de pildă).

În politică se apără valorile de libertate și egalitate. În general, avem de-a face cu o mentalitate progresistă, un interes pentru politică mai mare decât în alte părți și o tendință spre participare socială, dar, într-o anumită perioadă, putem vorbi chiar de o anumită toleranță pentru violența politică.

Edificiu în Parcul Tehnologic din Zamudio (Bizkaia).

Fierăria *El Pobal*. Muskiz (Bizkaia).

3.1.1. Factorii schimbărilor sociale

Societățile, în general – și între acestea și cea bască – trăiesc, în prezent, un important proces de transformări. Factorii care determină aceste schimbări sunt numeroși (economici, culturali, tehnologici, politici, demografici și cei care țin de diferențele dintre generații):

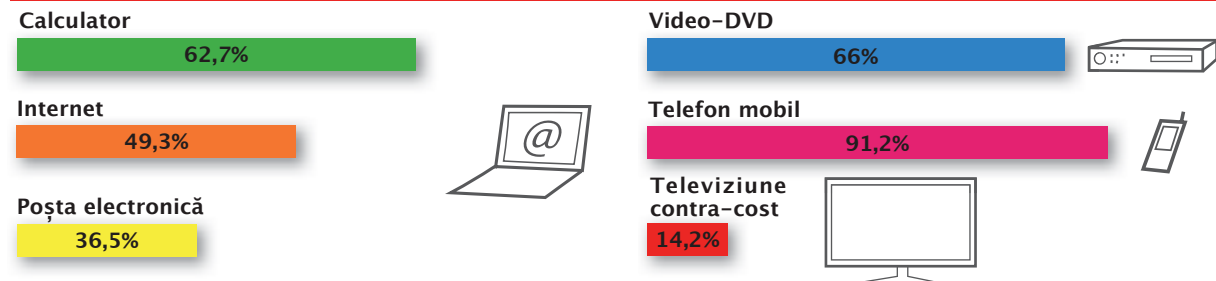
- **Economici:** De-a lungul a două secole societatea bască s-a transformat dintr-o societate rurală și săracă, într-o societate urbanizată, tipică unei țări capitaliste, cu obișnuitele conflicte dintre clasele sociale. Criza industrială gravă din anii '70 a condus la apariția concentrărilor de populație aflate în sărăcie și de persoane marginalizate în anumite zone de pe teritoriul basc. De altfel, conform Eustat (2007), 73.718 de persoane (3,5% din populație) se afla "la limita sărăciei", iar 19,8% era "lipsită de bunăstare" în anul 2004.

- **Culturali:** Această transformare este foarte vizibilă în practicile culturale și în modul de petrecere a timpului liber, atât în aer liber cât și la domiciliu (radio, televiziune, DVD, muzică, Internet, etc.). S-au redus, în schimb, decalajele dintre sat și oraș precum și cele dintre categoriile sociale. Diferențe mai mari se disting în ceea ce privește interesul pentru citirea presei, lectura de cărți, turismul cultural, în funcție de capacitatea economică și nivelul cultural al fiecăruia.

Există, de asemenea, diferențe între bărbați și femei. Femeile care lucrează în afara casei continuă să dedice mai mult timp muncilor casnice decât bărbații, deși se observă o clară tendință de împărțire a treburilor casnice. Cheltuielile anuale pentru consumul cultural ajung, în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, la 293,4 euro/persoană- locul doi la nivel național, după Comunitatea Autonomă Madrid, cu o medie de 306,4 euro. Navarra ocupă locul patru în ranking cu o medie de 272,2 euro.

- **Tehnologici:** Evoluția tehnologiei și a produselor care derivează din aceasta a avut, de asemenea, un puternic impact asupra modului de viață.

Procentul populației (familiilor) dotate cu diverse tehnologii în Țara Bascilor (2006)

Date statistice furnizate de către CIES sau Eustat.

Deși se mai confruntă, încă, cu importante obstacole în sfera egalității sociale și a celei în domeniul muncii, cetățenele basce beneficiază de aceleași drepturi legale și politice precum bărbații.

Prin intermediul programului "KZgunea", Guvernul Basc urmărește familiarizarea tuturor segmentelor sociale cu noile tehnologii.

• **Politici:** De-a lungul ultimelor decenii, modelele de proiecte socio-politice au variat în Euskadi.

În ultima treime a secolului XIX au avut loc confruntări între *“fueristas”* (adeptii statutelor juridice), carliști (tradiționali și susținători ai dinastiei carliste), liberalii monarhici și republicanii progresiști.

În prima treime a secolului XX existau diverse proiecte ale liberalilor conservatori, ale tradiționaliștilor, ale naționaliștilor, ale anarhiștilor, ale republicanilor și ale socialiștilor, iar în anii 1930 și ale comuniștilor și ale reprezentanților falangismului (extrema dreaptă).

În timpul dictaturii franchiste, în schimb, erau considerate legale doar variantele aparținând ideologiei unificate de către Franco (monarhiștii franchiști, falangiștii, tradiționaliștii și reprezentanții opus-dei); în timp ce partidele comuniste, naționaliste și socialiste activau în clandestinitate.

În prezent, se disting următoarele tendințe ideologice: naționalismul istoric basc (de centru sau centru-stânga), naționalismul radical de stânga, socialiștii basco-spanioli, conservatorii – care, în plus, sunt patrioți spanioli – și alte orientări de stânga care nu se regăsesc în această clasificare.

• **Diferențele dintre generații:** Creșterea speranței de viață, schimbările sociale și economice fac ca părinții să se ocupe mai intens de un număr redus de descendenți și ca fiii să părăsească casa părintească la o vârstă tot mai înaintată.

Demografia și imigrația

	Bizkaia	Gipuzkoa	Álava Araba	C.A. Țara Bascilor	Navarra	Iparralde	TARA BASCILOR
1860	168.705	161.965	93.344	424.014	298.290	162.000	722.304
1910	351.328	226.684	97.181	675.193	312.235	183.000	987.428
1940	511.892	331.753	117.200	960.845	369.618	193.473	1.524.206
1975	1.152.141	682.507	240.267	2.074.915	483.867	228.312	2.787.094
2001	1.123.002	673.563	287.928	2.084.493	555.829	262.640	2.902.962

Sursa: EUSTAT

3.1.2. Demografia și imigrația

În societatea tradițională bască viața economică se concentra în jurul casei și a gospodăriei țărănești tipice basce, cunoscută sub numele de *“caserio”*, iar creșterea populației era lentă. Moștenirile se guvernau după trei principii congruente: ordinea succesorală, așa-numitul principiu *“de la troncalidad”* (transmiterea bunurilor pe linia familiei din care provin); dreptul primului născut (unul dintre fii sau fiice, de regulă cel mai mare, obținea toate proprietățile gospodăriei pentru a nu se divide proprietatea); transmiterea bunurilor (bunurile proprii aportate prin efectul căsătoriei deveneau bunuri comune doar în cazul existenței descendenților).

După cum se poate observa în tabel, populația Țării Bascilor a crescut de patru ori în 140 de ani, în timp ce populația din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor s-a multiplicat de cinci ori. Navarra aproape își dublează populația, iar Iparralde crește de 1,6 ori. Aceste creșteri s-au datorat, în primul rând, creșterii numărului de nașteri în anumite perioade și imigrației intermitente de la sfârșitul secolului XIX și mijlocul secolului trecut.

Dacă ne referim la Lapurdi, creșterea ușoară se datorează imigrației dinspre alte zone ale Franței (pensionari, turiști, etc.).

În interiorul Iparralde se remarcă scăderea produsă în această perioadă în Zuberoa – s-a ajuns de la 24.000 de locuitori, în 1860, la 15.000 în prezent – și Baja Navarra, de la 50.000 la 28.000 de locuitori.

În Țara Bascilor peninsulară, în perioada 1950–1975 populația s-a dublat, ajungând de la 1.061.000 de locuitori la 2.070.000, dintre care 470.000 de persoane erau imigranți veniți din diverse regiuni ale Spaniei (22% din populație).

În perioada 1975–2000 numărul locuitorilor nu a crescut iar o parte a populației imigrante s-a întors la locurile de origine datorită crizei industriale.

Schimbările s-au datorat diverșilor factori: reducerea ratei mortalității; scăderea ratei natalității (datorită factorilor economici, încorporării femeilor în câmpul muncii, permanența copiilor în casa părintească și întemeierea unei familii la o vârstă tot mai înaintată); ponderea sporită a populației vârstnice (cei sub 20 de ani reprezintă doar a cincea parte); instabilitatea locului de muncă în cazul tinerilor; prețul foarte ridicat al locuinței, și altele.

În ultimii cinci ani a avut loc o ușoară creștere a populației ca urmare a îmbunătățirii natalității și datorită imigrației.

Creșterea speranței de viață și rata redusă a natalității de-a lungul anilor au modificat substanțial piramida populației basce.

În anul 2001, din cele două milioane de locuitori din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor 27% (544.656) se născuseră fie în altă comunitate autonomă spaniolă – marea majoritate a acestora, reprezentând 91,4% – fie în străinătate (8,6%).

Interferența culturilor e importantă (se estimează că doar un sfert din populația actuală are primele două nume de familie de origine bască). Cu toate acestea, grupul care a crescut cel mai repede în ultima perioadă este cel al persoanelor provenind din alte țări. 55% din imigranți au sosit între 1996 și 2001, iar în perioada 2001–2006 numărul acestora a crescut de aproape trei ori. Conform datelor din Registrul Local de Evidență a Populației din 2005 și a altor date (Ikuspegi, 2006), imigranții provenind din alte țări (83.547) reprezentau deja, în anul 2006, 4% din populația Euskadi. Numărul acestora a crescut cu 23% în ultimul an. La nivelul Spaniei, ponderea acestora ajungea la 8,7%.

În Euskadi, cea mai mare pondere revine imigranților în Araba (peste 5,5%), deși în Bizkaia locuiește jumătate din numărul total al imigranților din Euskadi. 49,10% din totalul celor înscrși în evidența populației proveneau din America, 28,6% din Europa (cu deosebire din țările recent intrate în UE), 17,39% din Africa și 5,5% din Asia. În perioada 1998–2006, numărul imigranților a crescut de cinci ori (de la 15.198 la 83.547 persoane).

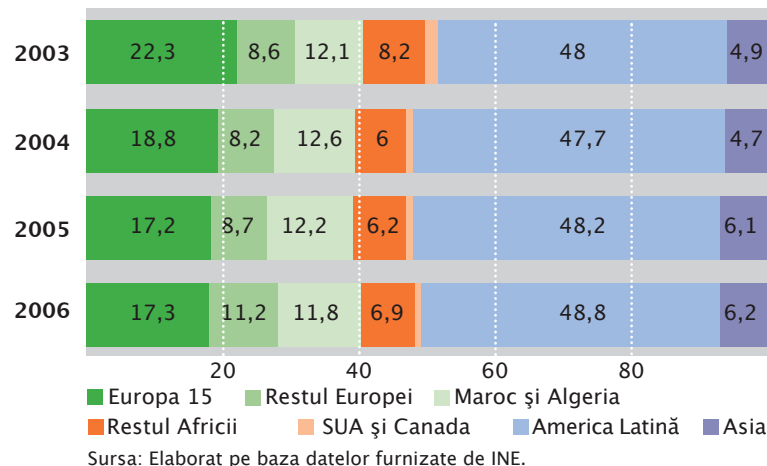
S-au produs modificări în ceea ce privește ponderile zonelor de proveniență, care, în acea perioadă, erau următoarele: 50% proveneau din Europa, 26,3% din America, 17,8% din Africa și 5,58% din Asia. Procentele pentru Africa și Asia se mențin relativ constante.

Imigranții recent sosiți sunt muncitori, mai puțini sub aspect numeric decât în cazul imigrațiilor anterioare, dar aparținând unor culturi mult mai diversificate și reprezentând o importantă contribuție culturală, socială, fiscală și sub aspectul muncii prestate pentru societatea gazdă.

Magazin de patiserie arabă în Bilbao.

Structura populației imigrante din Euskadi pe naționalități (% din totalul populației). 2003–2006

Pe naționalități, Columbia și Ecuador, împreună, reprezintă 22% din total, Maroc 8,9%, Portugalia 7,5% (scade cantitativ ponderea sa, la fel ca și în cazul imigranților din Argentina). Cele mai mari creșteri le înregistrează România (7,4%) și Bolivia (7,2%). Repartizarea pe sexe arată un număr aproximativ egal de femei și bărbați.

Persoanele care migrează au tendința de a se orienta în funcție de contactele pe care le au cu persoanele plecate anterior: cele din Columbia tind să se îndrepte spre Bizkaia și Araba; cele din Ecuador și Argentina spre Gipuzkoa; cele din Maroc și Algeria spre Araba și, într-o măsură mai mică, spre Gipuzkoa; românii și bolivienii spre Bizkaia. În general, se poate spune că în Bizkaia predomină imigranții latinoamericani, în Gipuzkoa europenii, iar în Araba cei din statele din Maghreb.

În Navarra, dintr-un total de 592.482 de locuitori, imigranții reprezintă 8,36%, un procentaj asemănător mediei spaniole, aceștia concentrându-se în regiunea Pamplona-Iruñea și în luncă, în aceasta din urmă ajungându-se la 10,11%. Pe naționalități, Ecuador (28,12%), Maroc (10,22%), Columbia (9,7%), Algeria, Bulgaria și Portugalia reprezintă aproape două treimi din totalul populației imigrante. În cazul Navarrei surprinde creșterea importantă ce s-a produs în doar șapte ani: de la 4.313 la aproape 50.000 de persoane.

Conform Institutului Național de Statistică (INE) din Spania, în 2006, în ansamblul sudic al Țării Bascilor, din cele 2.718.318 persoane înscrise în evidența populației 2.020.220 (74,3%) se născuseră în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor sau Navarra, 548.132 (20,2%) în restul Spaniei, iar 149.968 (5,5%) în străinătate. Dintre acestea din urmă doar 122.276 de persoane (4,5%) își păstrau propria cetățenie continuând astfel a fi considerate drept străini.

Prezența acestor noi colective de imigranți implică redefinirea conceptului de "basc".

3.2. Familia

Normele familiale diferă mult de la o societate la alta. În societățile moderne nu se mai întâlnesc familii extinse, multigeneraționale, în care conviețuiesc mai multe generații și există mulți copii. În prezent, există diferite tipuri de familii, numărul copiilor fiind redus, iar femeia lucrează.

3.2.1. Familia tradițională și familia modernă

Marile schimbări petrecute în secolul trecut au transformat familia rurală și agricolă într-o familie urbană și industrială.

DIFERENȚELE DINTRE FAMILIA TRADIȚIONALĂ ȘI FAMILIA MODERNĂ

Familia tradițională	Familia modernă
Patriarhală	Democratică
Mulți descendenți	Puțini descendenți
Femeia lucrează în gospodărie	Femeia lucrează în afara casei
Împărțirea muncii între femeie și bărbat	Flexibilizarea rolurilor și egalitate
Familia ca unitate economică	Familia ca unitate de consum

Există diverse tipuri de familii. Între acestea enumerăm:

- Cuplul cu sau fără copii (heterosexual sau, în măsură mai redusă, homosexual);
- Familia monoparentală (o persoană cu fii sau fiice);
- Grup de persoane unite prin legături de sânge, afecțiune sau căsătorie;
- Persoane singure.

Familia tradițională (cuplul heterosexual cu copii) care înainte era aproape singura alternativă, reprezintă deja doar 44,1% din totalul familiilor. În prezent, 20% dintre persoane trăiesc singure (numărul acestora s-a dublat în ultimii cinci ani), 17% o constituie cuplurile fără copii, iar situațiile în care copiii trăiesc doar cu unul dintre părinți reprezintă 10%.

3.2.2. Căsătoria și divorțul

Drepturile și obligațiile dobândite prin căsătorie sunt stipulate în Codul Civil și alte norme complementare. Conform legislației, căsătoria poate fi civilă sau religioasă. Cea dintâi este oficiată de către un judecător, primar sau delegat și în prezența a doi martori. Căsătoria religioasă cu efecte civile se poate celebra în patru rituri religioase admise de lege: catolic, evanghelic, musulman și evreiesc.

Există, de asemenea, posibilitatea căsătoriei prin împuternicire

(o persoană autorizată reprezintă unul dintre soți în situația în care acesta nu poate fi prezent) sau căsătoria consulară, oficiată în străinătate, la Consulat sau Ambasadă.

Căsătoria între persoane de același sex

Recunoașterea în anumite țări (Olanda, Belgia, Canada și Spania) a căsătoriei între homosexuali cu drepturi și obligații depline, inclusiv dreptul la adopție, vine în contradicție cu opinia celor care consideră homosexualitatea o anomalie și nu o opțiune personală liberă.

Nulitatea căsătoriei, separarea și divorțul

Nulitatea căsătoriei se constată prin intermediul unei hotărâri judiciare care consfințește lipsa de valabilitate a actului căsătoriei pentru unul din motivele prevăzute de lege. Separarea soților se referă la încetarea conviețuirii, uniunea matrimonială continuând să existe din punct de vedere legal, dar cu suspendarea efectelor sale. Oricare dintre soți poate solicita separarea judiciară, indiferent dacă există sau nu un acord între păți.

Divorțul înseamnă desfacerea căsătoriei prin intermediul unei proceduri judiciare, care să permită foștilor soți să se poată căsători legal cu o altă persoană. Cele două părți vor trebui să ajungă la un acord în legătură cu custodia copiilor, plata pensiei alimentare, dreptul la vizită, împărțirea bunurilor, etc. În cazul în care nu se ajunge la un astfel de acord, decizia revine organului judiciar după audierea ambelor părți.

Concubinajul (uniunile consensuale)

Societatea bască este deschisă și eterogenă. Concubinajul sau uniunile consensuale (uniunile de fapt), fără a exista un contract care să reglementeze uniunea partenerilor, este frecvent întâlnit în zilele noastre. E vorba, de fapt, despre cupluri care au decis să trăiască împreună, dar fără a contracta legal o căsătorie, numite în limba spaniolă *"parejas de hecho"*. Legea 2/2003 adoptată de Parlamentul Țării Bascilor în anul 2003, lege care reglementează situația uniunilor consensuale în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, incluzând aici și perechile de homosexuali, statuează faptul că, persoanelor aflate în aceste situații le revin aceleași drepturi și îndatoriri ca și persoanelor căsătorite în toate materiile care intră în competența comunității autonome, cum ar fi adopția, serviciile sanitare, regimul fiscal, etc. Totuși, din punct de vedere legal, aceste cupluri nu pot beneficia de pensia viageră de văduv/ văduvă în cazul decesului partenerului de viață.

Pentru a putea produce efecte judiciare, cei interesați trebuie să se înregistreze în Registrul pentru Evidența Persoanelor aflate în Concubinaj din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor sau din localitatea în care locuiesc.

Egalitatea de șanse între femei și bărbați (egalitatea între sexe) este protejată și revendicată prin lege. În februarie 2005, Parlamentul Basc a adoptat Legea privind egalitatea de șanse, care vine să consolideze acest principiu. Pe de altă parte, violența domestică și hărțuirea femeii sunt drastic sancționate din punct de vedere penal.

Rolurile în cadrul cuplurilor au cunoscut o evoluție rapidă și substanțială.

Campanie realizată de Emakunde în favoarea promovării egalității de obligații între sexe.

3.3. Participarea socială

Poporul basc are o înclinație deosebită pentru participare și asociere. Această tendință se regăsește în toate domeniile vieții sociale basce, de la societățile cooperative la așa-numitele "txokos" (localuri unde membri unui grup se reunesc pentru a sta de vorbă, a găti, a lua cina împreună, etc.), fără a uita grupurile revendicative sau "las cuadrillas" (grupuri de prieteni care petrec împreună o parte a timpului lor liber).

Deși avem de a face cu o țară mică, există numeroase asociații. Conform datelor Eustat, celor 16.128 de asociații înregistrate în anul 2006 în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor trebuie adăugate alte 6.533 asociații sportive, ceea ce reprezintă un total de 22.661 asociații. 2.428 aveau caracter politic și socio-economic, iar 5.035 erau asociații strict culturale (artistice, pentru promovarea culturii, științifice, etc., fără a include însă cele cu profil gastronomic, de petrecere a timpului liber, taurine,...).

3.3.1. Sindicatele

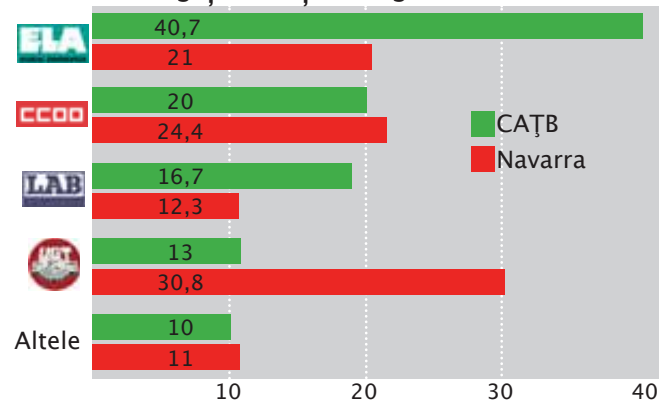
Sindicatele reprezintă interesele muncitorilor, apără condițiile de muncă și salariale ale acestora. În întreprinderile suficient de mari, angajații aleg acei membri care alcătuiesc "comitetul de fabrică", organ care le reprezintă interesele în relația cu patronatul.

Cele mai importante sindicate sunt considerate "sindicatele de clasă" (ale clasei muncitoare în totalitatea sa și nu doar la nivel de întreprindere): ELA (sindicat naționalist, care activează doar în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și în Navarra) e cel mai mare sindicat, având 105.000 de persoane afiliate; urmează, la distanță, CCOO (nu e naționalist și aparține unui sindicat care funcționează pe întreg teritoriul statului spaniol); e urmat, îndeaproape, de LAB (naționalist) și UGT (nivel statal). Există alte sindicate mici (USO, ESK, etc.) sau cu caracter sectorial (învățământ, sănătate, etc.).

Demonstrație sindicală împotriva Legii pentru străini.

Ponderea delegaților aleși la alegerile sindicale din 2006

Poporul basc are o înclinație deosebită pentru participare activă și asociere.

Nu doar persoanele salariate se organizează în sindicate. Există, de asemenea, asociații sau sindicate ale lucrătorilor autonomi, ale micilor proprietari agricoli și ale crescătorilor de animale (EHNE, ENBA), ale transportatorilor, etc.

3.3.2. Asociații ale întreprinzătorilor

Confederația Întreprinzătorilor Basci (Confebask) este organizația care reprezintă și apără interesele comune ale întreprinzătorilor basci de la crearea sa, în martie 1983. Rolul său este acela de a promova inițiativa privată și întreprinderile libere. Reunește, în mod voluntar, peste 13.000 de întreprinderi private și este membră a Confederației Spaniole a Organizațiilor Patronale (CEOE).

În fiecare teritoriu există Camere de Comerț, Industrie și Navigație având un caracter mai general. Camerele de Comerț sunt corporații de drept public și administrare privată. Acestea reprezintă și promovează interesele generale din comerț, industrie și sectorul maritim, prestează servicii întreprinderilor (furnizare de date, informații, consultanță, etc.) și adoptă inițiative pentru stimularea economiei.

Întreprinderi cooperative

În cadrul economiei basce întâlnim un număr important de întreprinderi cooperative (1.607), de firme de muncă asociată sau Societăți Cooperative pe Acțiuni (SAL) (1.058) și Societăți Cooperative cu Răspundere Limitată (SLL) (1.116).

În timp ce cooperativele aparținând MCC (grupul Mondragon Corporación Cooperativa) reunesc 210 firme și 78.000 de persoane – în Euskadi și în afara sa (56,1%), societățile tip SAL și SLL sunt alcătuite din 12.974 membri lucrători și sunt formate, aproape în exclusivitate, din proprii muncitori care, cu mult sacrificiu, au salvat nu puține firme de la faliment. În Euskadi, economia socială generează locuri de muncă pentru 60.949 persoane, reprezentând 6,4% din totalul populației ocupate.

3.3.3. Asociații și mișcări sociale

Țesutul social al Țării Bascilor este vast și variat. Alături de numeroasele asociații sportive, de petrecere a timpului liber, culturale (cu precădere de revendicare și promovare a limbii basce), de tineret, ale vecinilor, medio-ambientale, etc., fără a uita partidele, sindicatele sau ONG-urile, se remarcă un important număr de mișcări sociale ecologiste, feministe sau pacifiste cu caracter mai revendicativ și cu forme organizatorice și de acțiune mai mult sau mai puțin sistematice sau sporadice.

Atentatele produse de ETA au condus la apariția unor mișcări sociale și colective care se mobilizează împotriva violenței sau caută să reprezinte victimele terorismului sau rudele deținuților. Cele mai importante și consacrate mișcări sociale pentru pace sunt *Elkarri* (în prezent numit *Lokarri*) și *Gesto por la Paz* ("Gesturi pentru Pace"). Există și un Institut de Studii pentru Pace (*Gernika Gogoratzu*). La rândul lor, *Foro de Ermua* și *Basta ya!* îmbină antiterorismul cu antinaționalismul basc, iar *Etixerat* reunește rudele prizonierilor ETA.

Grupul cooperatist din Mondragón-Arrasate (MCC) este cea mai importantă entitate a cooperativismului basc. Reunește societăți de producție, cercetare, financiare, de servicii și petrecere a timpului liber, fiind prezent în lumea întreagă.

Produs al cooperativei producătoare de mașini-unelte DANOBAT, aparținând grupului MCC.

Sediul Camerei de Comerț, Industrie și Navigație din Bilbao, cu sculptura dedicată sărbătoririi centenarului său (1986), opera lui Nestor Basterretxea.

Manifestație în favoarea păcii.

3.3.4. organizațiile non-guvernamentale (ONG)

Organizațiile non-guvernamentale (ONG) iau naștere din dorința dezinteresată a cetățenilor, sunt destul de profesionale și urmăresc asigurarea bunăstării sociale pentru diverse grupuri sociale marginalizate sau dezavantajate (vârstnici, bolnavi, persoane cu diferite tipuri de handicap, persoane lipsite de adăpost, ș.a.) sau îndeplinesc misiuni culturale.

Se remarcă creșterea spectaculoasă a ONGD-urilor, adică ONG-uri pentru dezvoltare. Este vorba despre ONG-uri care au drept scop îmbunătățirea condițiilor de viață ale persoanelor din țările mai puțin dezvoltate sau aparținând sectoarelor marginalizate din propria țară.

Cele mai cunoscute sunt: *Paz y Tercer Mundo - Hirugarren Mundua ta Bakea*, *Mugarik Gabe*, *Médicos del Mundo (Medicii Lumii)*, *Intermón-Oxfam*, *Setem*, *Cruz Roja (Crucea Roșie)*, *Unesco Etxea*, *Fundația Haurralde*.

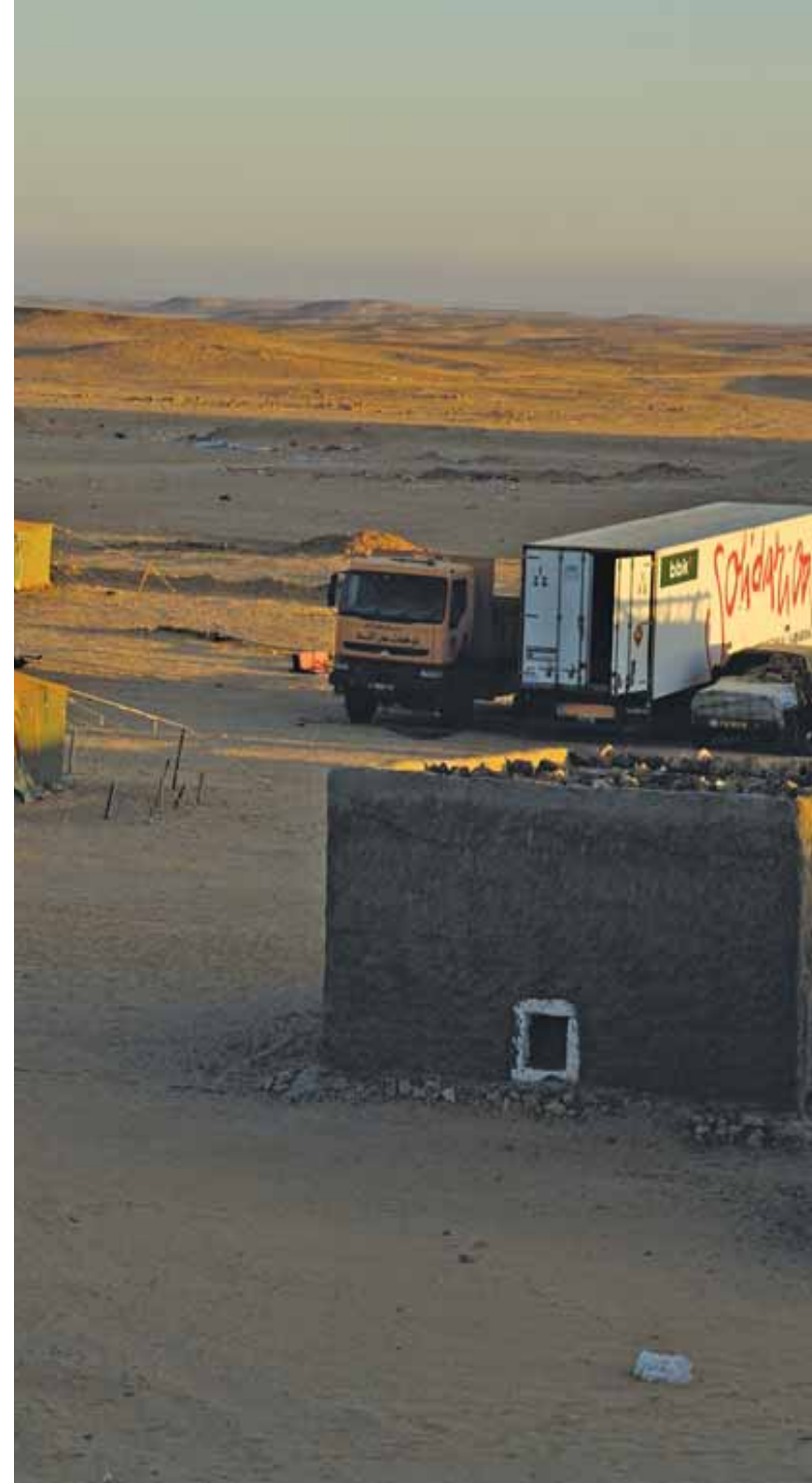
Dintre cele care se dedică imigrației și azilului politic amintim *Cear-Euskadi* (organizație care impulsionază solidaritatea și legătura cu persoanele refugiate originare din țări aflate în conflicte), *SOS Racismo*, *Caritas* și *Harresiak Apurtuz*, aceasta din urmă fiind Coordonatoarea ONG-urilor din Euskadi pentru sprijinirea imigranților.

Imagine cu comunitatea columbiană din Ziortza (Zenarruza) în Bolívar (Bizkaia).

Țara Bascilor se remarcă prin spiritul său de solidaritate.

Imagine cu una dintre caravanele cu ajutoare transportând diverse materiale într-un campament din Sahara.

3.4. Diaspora bască

“*Euskal Etxeak*” (casele basce) sunt centre și asociații unde se întâlnesc bascii care au emigrat spre alte colțuri ale lumii sau descendenții acestora și unde se transmit aspecte legate de cultura bască. În majoritatea cazurilor, aceștia îmbină acest sentiment cu identitatea țării ai cărei cetățeni sunt. Cei mai mulți sunt descendenți ai emigranților basci din secolul XIX, plecați în căutarea unui trai mai bun, dar o mare parte o constituie cei care au emigrat după războiul din 1936, și anume exilații politici.

La nivel mondial există 161 de astfel de centre (“*euskal etxeak*”) în 21 de țări. 106 dintre ele se află pe teritoriul Americii Latine (cele mai multe în Argentina – 76, urmată de Uruguay cu 10 și Venezuela cu 6), 35 în America de Nord, 10 în Spania, 5 în Europa și 3 în Australia.

3.5. Sondajul public

O metodă foarte des utilizată pentru studierea schimbărilor care se produc în societate o reprezintă chestionarele, prin intermediul cărora se formulează întrebări în legătură cu o temă concretă unui număr semnificativ de persoane.

În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, organismul oficial responsabil de realizarea statisticilor, a chestionarelor și sondajelor este EUSTAT, deși există și alte entități care realizează sondaje de toate tipurile (Institutul Basc de Sociometrie, Euskobarometrul), în afara diferitelor observatorii (Observatorul pentru Imigrație, pentru Tineret, sau, cel mai recent, cel pentru Cultură – www.kultura.ejgv.euskadi.net).

3.6. Identitatea

Conștiința identității culturale și politice basce s-a dezvoltat de-a lungul secolului XIX în Țara Bascilor peninsulară. Încă de atunci, bascii se percepeau pe ei înșiși ca fiind o națiune distinctă celorlate existente pe teritoriul Spaniei.

Și totuși, de abia în secolul XX această conștiință de cultură diferită se mută în sfera politicului, inițial prin intermediul naționalismului iar ulterior, și până în zilele noastre, ca o conștiință de comunitate națională asumată de marea majoritate.

Conform studiilor realizate, Comunitatea Autonomă Țara Bascilor se prezintă ca fiind o țară cu o puternică identitate și foarte plurală. Cei ce se simt doar basci sau mai mult basci decât spanioli reprezintă 55% (comparativ cu cei care se consideră doar spanioli sau mai mult spanioli decât basci, care sunt doar 10–12%), în timp ce, cei care au o percepție de sine ca fiind în egală măsură basci și spanioli reprezintă 28%.

Dacă ne referim la Navarra, locuitorii săi conferă faptului de a fi cetățean al Navarrei compatibilitate cu o identitate politică colectivă mai vastă, fie ea spaniolă sau bască. Cu alte cuvinte, există locuitori ai Navarrei care se simt basci, sau spanioli sau doar navarrezi. Se simt basci și navarrezi, în același timp, 25% din populație și 30% dintre tineri.

În Iparralde sondajele au conturat o imagine destul de diferită. 40% încorporează decisiv latura bască în identitatea sa (16% se consideră doar basci și 24% basco-francezi), în timp ce 52% au un sentiment predominant francez. În rândul tinerilor predomină prima categorie (48%) în defavoarea celei de-a doua (46%). Aici, identitatea bască este mai mult culturală decât națională.

Primirea de către “*Lehendakari*” (Președintele Guvernului Basc) a grupului de dans aparținând comunității basce din Boise (SUA), cu ocazia celui de-al doilea Congres al Comunităților Basce de Pretutindeni (2003).

Fațada Muzeului Basc din Baiona (Lapurdi).

4. ORGANIZAREA POLITICĂ

Un stat democratic modern se bazează pe voința populară exprimată prin intermediul sufragiului universal (toți cetățenii majori au drept de vot).

Reprezentanții parlamentari aleși redactează și aprobă legile. Există, de asemenea, formule de democrație participativă (referendum, inițiativă cetățenească pentru propunerile de legi, etc.).

Democrația se bazează, teoretic, pe următoarele principii de funcționare și dezvoltare:

- **Libertate.** Individuală (ideologică, religioasă, de reședință, circulație, de exprimare, informare și de catedră) și colectivă (de participare politică).
- **Justiție.** Este independentă de restul puterilor în stat și garantează dreptul individual la apărare și ocrotire din partea unui tribunal.
- **Egalitate.** Nimeni nu poate fi discriminat din motive de sex, rasă, religie, opinie sau datorită locului nașterii.
- **Pluralism politic.** Permite conviețuirea diferitelor ideologii, exprimate în principal prin intermediul partidelor politice. În statele democratice, Constituția este exponentul maxim al legalității.

Există trei puterile în stat, independente una față de cealaltă:

- **Legislativă** (Parlamentul). Elaborează legile și controlează Guvernul. Membri săi sunt aleși de către popor prin alegeri (sufragiu universal).
- **Executivă** (Guvernul). Execută și promulgă legile adoptate de către Parlament și exercită activitatea de guvernare.
- **Judiciară** (Tribunalele). Este cea care răspunde de punerea în aplicare a legilor și de administrarea justiției conform legilor. Supervizează legalitatea acțiunilor Executivului.

“Makila” (scepstrul) este simbolul tradițional al puterii politice basce. Se utilizează, de asemenea, în semn de recunoaștere pentru acele persoane care, așa cum e cazul președintelui comunității rrome din Bizkaia, se remarcă prin meritele sale.

Petițiile cetățenilor pot lua forma unor propuneri de lege prin intermediul adunării de semnături.

4.1. Organizarea politică a C.A.Țara Bascilor și Statutul de Autonomie

Competențele pe care Euskadi le deține în cadrul statului spaniol sunt definite prin Statutul de Autonomie, adoptat prin Referendumul din octombrie 1979 de către 54% din censul electoral.

“Poporul basc sau Euskal Herria, ca expresie a naționalității sale, se constituie în Comunitate Autonomă în cadrul Statului spaniol sub denumirea de Euskadi sau País Vasco (Țara Bascilor), conform Constituției și actualului Statut, care reprezintă norma sa instituțională de bază”. În acest fel începe Statutul de Autonomie a Comunității Autonome Țara Bascilor, cunoscut și sub numele de Statutul din Gernika. În conformitate cu această lege organică, Comunitatea Autonomă Țara Bascilor este formată din teritoriile istorice Araba, Gipuzkoa și Bizkaia și nu elimină posibilitatea încorporării Navarrei la acest teritoriu, dacă aceasta așa decide.

4.1.1. Proiectul noului Statut

Statutul din Gernika este în vigoare iar sistemul politic basc este organizat conform acestuia. În prezent, se află într-un proces de revizuire.

În legislatura 2001–2005, la 30 decembrie 2004, Parlamentul Țării Bascilor a adoptat, cu majoritate absolută, un nou proiect de “Statut politic al Comunității Autonome Țara Bascilor” pentru a-l negocia cu Guvernul spaniol în scopul formalizării unui nou pact politic de “liberă asociere cu statul spaniol”. Se revendica statului spaniol transformarea sa într-un stat plurinațional, asemănător unui model federal–confederal, stabilea un sistem de garanții de punere în practică a sa și acorda poporului basc o capacitate sporită de decizie. A fost respins de Congresul Deputaților din Madrid.

4.1.2. Anumite particularități istorice

Memoria istorică continuă să se afle sub influența obiceiurilor sau a uzanțelor anterioare, care depășesc structura formală.

Încheierea unor tratate pe teme maritime cu țări precum Anglia (Parlamentul Provincial din Bizkaia în anul 1353 sau cel din Gipuzkoa în 1482) sau însuși Consulatul din Bilbao (1511) sunt dovezi ale vechilor vămi în “port de uscat” și ale unor relații de comerț liber cu țările europene, semnalând, totodată, vocația internațională, atât în plan economic, fiind o țară cu un puternic caracter exportator, cât și în ceea ce privește identitatea politică.

Totodată, vechea organizare reprezentativă bazată pe “*Merindades*” în Bizkaia pentru Parlamentul din Gernika, “*Cuadrillas*” în Araba sau “*Valles*” (văi) în Navarra, indică o tradiție regională, înțelegând prin regiune un ținut, un spațiu natural de relații care reunește mai multe localități apropiate. În prezent, aceasta are mai multe forme de manifestare. Astfel, de exemplu, ținuturile constituie fundamentul alegerilor pentru Parlamentul Provincial; în Navarra (Baztán sau Ulzama) se mai mențin încă grupările de sate pe văi sau marile primării ce reunesc mici consilii locale.

Parlamentul și Guvernul Basc, ambele cu sediul în Vitoria-Gasteiz, sunt principalele instituții la nivelul comunității autonome și se bazează pe Statutul de Autonomie. Sunt instituții comune tuturor celor trei teritorii istorice (Alava-Araba, Bizkaia și Gipuzkoa).

Sala plenurilor Parlamentului Basc.

Reuniunile tradiționale de case vecine (“*biltzar*”) pentru a decide asupra unor probleme de interes comun se întâlnesc și în prezent. În Berriatua și Zerain, de exemplu, locuitorii se reunesc în adunări speciale pentru a alege acele persoane care urmează a se prezenta la alegerile locale. Și exemplele pot continua: practicile de “*auzolan*” (munci comunitare între vecini) pentru repararea căilor de acces (“*bidegintza*”) sau a acoperișului casei vreunui dintre vecini, dar, mai ales, amplitudinea dezvoltării cooperativismului și a economiei sociale pe teritoriile basce.

Respectul pentru drepturile fundamentale ale omului (de a nu fi maltratată) era deja reflectat în “*habeas corpus*”, prevăzut de statutele juridice. În plus, se obișnuia să se tragă la sorți în alegerea funcțiilor sau alternarea vecinilor în aceste poziții, prevăzându-se obligația autorităților de a locui în zona de activitate pentru a fi “vizibile” și supuse fiscalității.

În zilele noastre, autorităților li se pretind, fără a idealiza însă, proximitate și accesibilitate. Autorității superioare i se cerea, în schimb, compromis și respect, exprimate în “*pase foral*”, conform căruia Parlamentul Provincial sau Parlamentul din Navarra se supuneau dar nu puneau în execuție deciziile regelui dacă acestea veneau în contradicție cu dreptul provincial, refuzând decizia.

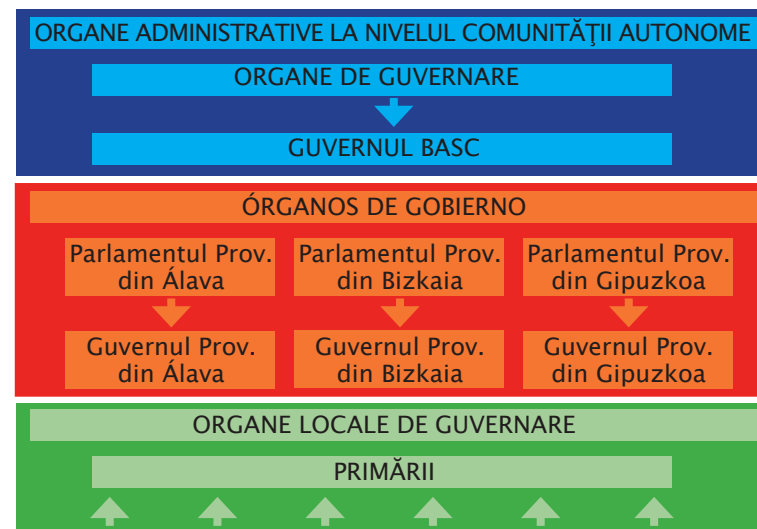
Având în vedere acest spirit democratic, nu surprind frecvențele “*matxinadas*” (revolte sociale din secolul al XVII-lea și cu precădere al XVIII-lea) din Țara Bascilor împotriva abuzurilor de autoritate.

Cei trei președinți ai Guvernului Țării Bascilor din perioada democrației în timpul actului de comemorare a 70 de ani de la crearea primului Guvern Basc, în 1936.

4.2. Structura de bază a organelor de guvernare

Structura de bază a organelor de guvernare se divide în trei nivele: nivelul comunității autonome, cel teritorial (provincial) și cel local.

4.2.1. Comunitatea Autonomă Țara Bascilor

Parlamentul și Guvernul Basc, ambele cu sediul în Vitoria-Gasteiz, sunt principalele instituții la nivelul întregii comunități autonome și se bazează pe Statutul de Autonomie. Sunt instituții comune tututor celor trei teritorii istorice (Araba, Bizkaia și Gipuzkoa).

Există, de asemenea, un **Tribunal Superior** de Justiție, cu competențe în toată comunitatea autonomă. În plus, întâlnim și o **Delegație a Guvernului Central** în Euskadi.

Parlamentul Basc

Parlamentul Basc constituie organul reprezentativ suprem al poporului basc, ale cărui principale atribuții sunt cele legislative, de stimulare și control a activității Guvernului Basc, de aprobare a bugetului Comunității Autonome Țara Bascilor.

Este format din 75 de persoane alese prin sufragiu pentru un mandat de patru ani, fiecărui teritoriu revenindu-i 25 de reprezentanți, indiferent de numărul său de locuitori. Această instituție legiferează și aprobă Bugetul General.

Campania electorală durează 15 zile.

Legea reglementează folosirea spațiilor gratuite din mediile publice de comunicare, în funcție de numărul total al voturilor obținute de fiecare grup politic la alegerile anterioare pentru Parlamentul Basc.

Pentru a participa la distribuirea locurilor din Parlament, fiecare candidatură trebuie să reunească cel puțin 5% din numărul voturilor valabil exprimate pe teritoriul său.

Guvernul Basc

“*Lehendakari*” (Președintele) este ales de către majoritatea parlamentară dintre membri săi. Acesta este reprezentantul oficial al Guvernului Basc, autoritatea supremă și maximul reprezentant al țării, numește consilierii (echivalentul miniștrilor) care gestionează diversele departamente (finanțe publice, cultură, etc.).

Guvernele pot fi formate de către un singur partid, deținând majoritatea parlamentară, sau de către o coaliție.

4.2.2. Teritoriile și domeniul public

Legea Teritoriilor Istorice reglementează relația dintre organele provinciale și instituțiile autonome.

Această lege și **Statutul de Autonomie** constituie fundamentul unui model confederal în interiorul Comunității Autonome Țara Bascilor, ale cărui principii sunt recunoașterea celor trei teritorii și egalitatea între acestea.

Parlamentele Provinciale și Guvernele Provinciale

Fiecare dintre cele trei teritorii ale Comunității Autonome Țara Bascilor dispune de instituții proprii, cu “Parlamente Provinciale” (din Araba, Bizkaia și Gipuzkoa) și un Guvern Provincial cu competențe destul de extinse, între acestea numărându-se colectarea impozitelor directe și indirecte.

Cei 51 de membri deputați (“*junteros*”) care formează **Parlamentul Provincial** sunt aleși prin sufragiu universal în sistem de reprezentare pe baza ținuturilor din fiecare teritoriu. Alegerea acestora coincide mereu cu alegerile locale, ceea ce presupune introducerea a două buletine de vot în urnă: unul pentru alegerea consilierilor locali și altul pentru alegerea Parlamentului Provincial.

Acesta din urmă adoptă norme și regulamente provinciale, votează bugetul și alege Executivul (Guvernul Provincial) care va governa provincia sau teritoriul istoric.

În fruntea guvernului fiecărui teritoriu, **Guvernul Provincial** (*Foru Aldundia*), se află un Deputat General, ajutat de către o echipă de deputați, atribuțiile acestora netrecând dincolo de granițele provinciei.

Guvernele Provinciale, la rândul lor, exercită actul de guvernare a fiecăruia dintre teritoriile istorice pentru aspectele care intră în competența lor.

Acordul Economic

Toate aspectele legate de impozite și relațiile dintre Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și statul spaniol sunt reglementate prin intermediul sistemului de Acorduri Economice.

Acesta conferă o autonomie totală administrației publice basce și face posibilă exercitarea competențelor care revin Euskadi conform Statutului de Autonomie.

Sistemul Acordurilor Economice își are originea în sistemul provincial. A fost adoptat în 1841 în Navarra, iar în 1878 în Euskadi. A fost confirmat în anul 1978 prin intermediul Primei Dispoziții Adiționale la Constituție.

Titlul III din Statutul de Autonomie al Țării Bascilor recunoaște existența, în Euskadi, a unui Departament Autonom al Finanțelor Publice pentru exercitarea și desfășurarea competențelor sale.

Sediul central al Guvernului Basc în Lakua. Vitoria-Gasteiz.

Toate aspectele legate de impozite și relațiile dintre Euskadi și statul spaniol sunt reglementate prin intermediul Acordului Economic, care conferă autonomie fiscală și economică deplină administrației publice din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor.

Semnarea Acordului Economic între reprezentanții Guvernului Basc și cei ai Guvernului Spaniol (2007).

Impozitele pot fi:

- **Impozite directe.** Se aplică în mod direct veniturilor persoanelor. Sunt impozite progresive (cine are mai mult plătește un procent mai ridicat) și se aplică următoarelor categorii de venituri:
  - Salarii, prin intermediul impozitului pe veniturile persoanelor fizice (IRPF);
  - Profitul întreprinderii, prin intermediul impozitului pe venitul societății;
  - Patrimoniul: locuințe, acțiuni;
  - Succesiuni: moșteniri și donații.
- **Impozite indirecte.** Se aplică asupra consumului, asupra vânzărilor și a comerțului exterior.

Taxa pe valoarea adăugată și impozitele speciale sunt coordonate la nivelul întregii Uniuni Europene.

Indiferent de suma colectată din impozite, indiferent dacă economia bască merge bine sau nu și asumând un risc care în anii '80 nu fusese pozitiv, Euskadi trebuie să predea o cotă Guvernului de la Madrid, pentru a face față cheltuielilor generale care țin de competența exclusivă a statului spaniol (relații internaționale, apărare, vamă, transporturi generale, etc.) și nu sunt transferate către Euskadi.

Din 1981, această cotă reprezintă anual 6,24% din Bugetul General al Statului.

Veniturile rămase după deducerea acestei cote se repartizează între Guvernul Basc și guvernele provinciale în proporție de 70%, respectiv 30%. Guvernele provinciale, la rândul lor, dedică 50% din valoarea încasată finanțării primăriilor.

Bugetul Guvernului Basc pentru anul 2007 ajungea la 8.740 milioane de euro.

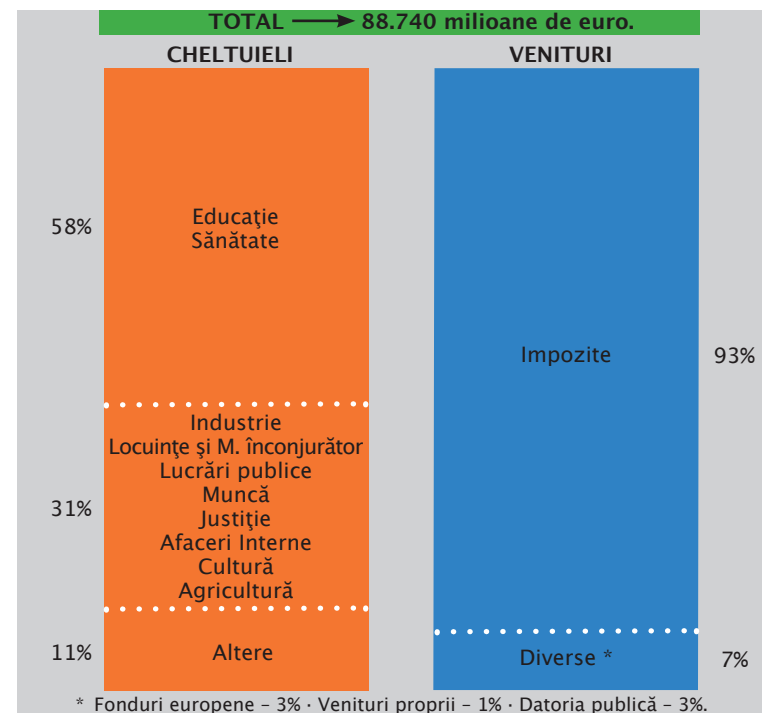
Navarra beneficiază de un regim asemănător, numit acord, cu un sistem de calcul stabil.

O mare parte a investițiilor prevăzute de către Guvernul Basc va fi destinată, în următorii ani, promovării inovațiilor, fundament al creșterii economice.

Pepinieră de întreprinderi impulsionate de către organismul public SPRI în vechea fabrică de ceramică din Laudio (Álava-Araba).

Bugetul Guvernului Basc pentru anul 2007

Primăriile

Primăriile sunt organele desemnate cu exercitarea competențelor la nivelul fiecărei localități.

Funcția principală a primăriei, alcătuită din primar și consilieri locali, o constituie organizarea serviciilor locale (salubritate, transporturi, pompieri, etc.). Pentru finanțarea acestora încasează taxe și impozite și beneficiază de contribuțiile altor instituții cu caracter mai general.

Fiecare primărie administrează propriile resurse. Asociația Localităților Basce se numește **EUDEL**.

4.3. Reprezentarea cetățenească în Euskadi. Partidele politice

Partidele politice constituie un instrument esențial de participare cetățenească la viața politică. Partidele politice își asumă reprezentarea politică, apără o ideologie și prezintă un program în încercarea de a obține puterea politică și de a pune în practică propriile propuneri în cadrul guvernului.

4.3.1. Funcțiile partidelor

- Strângerea de informații și opinii pentru alcătuirea programului politic.
- Numirea celor mai apte persoane pentru exercitarea puterii.
- Sprijinirea sau criticarea activității guvernului, în funcție de poziționarea sa la putere sau în opoziție.
- Asigurarea mijloacelor economice pentru desfășurarea activităților sale.

Funcționarea internă și organizarea partidelor politice trebuie să aibă un caracter democratic.

4.3.2. Participarea și procesele electorale

În societățile democratice întâlnim două tipuri esențiale de consultări: alegeri și referendum.

- **Alegerile:** au loc din patru în patru ani pentru desemnarea organelor de guvernare.

Se organizează, la date diferite, alegeri legislative (pentru alegerea senatorilor și a deputaților de stat), autonome (pentru alegerea parlamentarilor), locale și provinciale (două buletine de vot diferite, pentru alegerea consilierilor locali și a membrilor Parlamentului Provincial) și europene (alegera deputaților pentru Parlamentul European).

- **Referendum:** se convocă pentru consultarea cetățenilor asupra unei anumite chestiuni. De regulă, sunt întrebări concrete referitoare la activitatea de guvernare sau situații politice extraordinare. La nivelul statului spaniol s-a votat cu ocazia următoarelor referendumuri: Legea privind reforma politică, Constituția, Statutul de Autonomie, NATO și Tratatul European.

Dreptul de asociere, de manifestare și de liberă exprimare reprezintă căi de participare recunoscute și întâlnite în practică.

Democrația tradițională bască este completată, în zilele noastre, cu dreptul universal la vot și participarea cetățenilor la viața politică.

Sediul Parlamentului Provincial din Gernika (Bizkaia) și sesiunea Parlamentului Provincial din Gipuzkoa.

Act politic cu ocazia "Aberrri Eguna" ("Ziua Patriei Basce") în Bilbao (2005).

4.3.3. Partidele actuale și rezultatele electorale

În Euskadi nu există doar două partide importante, așa cum se întâmplă în multe alte țări. Există șapte partide și o coaliție, reprezentate în Parlament: PNV, PSE-EE, PP, Batasuna (partid ilegalizat în prezent ca urmare a aplicării controversatei Legi a partidelor și ai cărui votanți au sprijinit la alegerile din 2005 partidul EHAK), EA, Ezker Batua și Aralar.

Unii sunt naționaliști basci (PNV, Batasuna, EA și Aralar), iar alții nenaționaliști (restul), având atitudini diferite în legătură cu “problema bască”. Propun, de asemenea, diferite modele de relații între Euskadi și Spania (autonomie, federație, confederație sau independență), precum și diferite soluții pentru a termina cu violența politică. În plus, în timp ce unele partide se situează în stânga spectrului politic (PSE-EE, Ezker Batua și Aralar), celelalte adoptă alte poziții.

În legislatura 2001–2005, o coaliție alcătuită din PNV, EA și EB a guvernat cu 36 mandate din 75, fără a obține majoritatea parlamentară absolută. Nici opoziția nu era omogenă. În legislatura inițiată în anul 2005 aveam de a face cu un “evantai” de soluții și mai complex, cu 32 de mandate controlate de către guvern, coaliția trebuind să caute sprijinul punctual al Aralar, PSE-EE sau EHAK.

Rezultatele electorale la alegerile pentru Parlamentul Basc în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor. 1980 – 2001 – 2005.

PARTIDELE	1980		2001			2005		
	% Voturi	Mandate	% Voturi	Mandate	Voturi	% Voturi	Mandate	Voturi
Partidul Naționalist Basc și Eusko Alkartasuna (EAJ-PNV + EA)	38	25	42,72	33	604.222	38,6	29	463.873
Partidul Popular (PP) (+UCD în 1980) (+UA în 2001)	13,3	8	23,12	19	326.933	17,3	15	208.795
Partidul Socialist din Euskadi-Euskadiko Ezkerra (PSE-EE)	14,2	9	17,90	13	253.195	22,6	18	272.429
EHAK (Ex Batasuna)	16,6	11	10,12	7	143.139	12,5	9	150.188
Ezker Batua-Izquierda Unida (Stânga Unită) (EB) (PCE en 1980)	4	1	5,58	3	78.862	5,4	3	64.931
Euskadiko Ezquerria (naționalistă în 1980)	9,8	6	-	-	-	-	-	-
Aralar	-	-	-	-	-	2,33	1	28.001

Censul 2005:

Votanți-1.214.604

Abțineri : 31,05%

Voturi în alb și nules: 12.981

Conform sondajelor, persoanele care se definesc ca fiind nenaționaliste sunt mai numeroase (50%) decât cele naționaliste (45%), deși sunt mai votate partidele naționaliste. În mod concret, rezultatele electorale autonome din 2005 au fost următoarele: 53,5% naționaliștii, 40% PP + PSE-EE și 5,4% Ezker Batua. Conform aceluiași sondaje, 31% dorește independența, 33% sunt adepții federalismului și 33% ai autonomiei. Două treimi își dorește, așadar, o schimbare profundă, opinia majorității fiind favorabilă autodeterminării sau libertății de decizie.

Președinții basci din ultimul sfert de secol au fost naționaliștii Carlos Garaikoetxea, José Antonio Ardanza și Juan José Ibarretxe.

În Euskadi au loc alegeri locale și provinciale, autonome, generale (pentru Guvernul Central) și europene.

Parlamentul Basc. Vitoria-Gasteiz.

4.4. Instituții din Navarra și Iparralde

Navarra

Beneficiază, la rândul său, de drepturi istorice recunoscute, însă, ca și capitală a fostului regat, structura sa instituțională era diferită.

În analiza istorică a autoguvernului din Navarra, postată pe site-ul Guvernului din Navarra, se delimitează următoarele perioade:

1) Din secolul IX până în anul 1515, Navarra a fost un regat independent. Instituțiile sale erau regele, Parlamentul, Consiliul Regal (administrația superioară a justiției), Curtea Supremă (tribunal cu caracter tehnic) și Camera de Conturi (Finanțe Publice și Patrimoniu).

2) În perioada 1515–1839, după cucerirea castiliană, Navarra își păstrează condiția de regat și își menține instituțiile proprii, dar, în calitate de regat dependent de Coroana Spaniolă, regele Spaniei devine și rege al Navarrei, reprezentat fiind de un *“Virrey”*. Și totuși, succesorii familiei Albret continuaseră etalând Coroana Navarrei din Behenafarroa până în anul 1789.

Reprezentantul regelui (*“Virrey”*) convoca Parlamentul din Navarra care, în acel moment, exercita atribuții importante cum ar fi emiterea de legi și organizarea sistemului de impozite.

Puterea executivă revenea Consiliului Regal (numit de către regele Castiliei) și Guvernului Regatului, care lua ființă în 1576 ca organ permanent de guvernare și de reprezentare a Parlamentului.

3) În perioada 1841–1982, Navarra devine provincie spaniolă pierzându-și atribuțiile legislative și judiciare. Locul reprezentantului regelui este luat de către un Căpitan General și un Guvernator Civil. Serviciul militar devine obligatoriu. Vama se mută definitiv în Pirinei. Guvernul Provincial urma să aibă doar autonomie administrativă și fiscală, trebuind să contribuie la bugetul statal.

4) Din 1982 și în urma aplicării Constituției din 1978 și a Legii de reintegrare și îmbunătățire a regimului, Navarra devine comunitate autonomă cu competențe fiscale și legislative.

Instituțiile sale reprezentative sunt Președintele, Guvernul și Parlamentul. Regimul tributar corespunde Acordului Economic cu statul spaniol.

Rezultate electorale. Parlamentul din Navarra. 2007

PARTIDELE	Voturi	% Voturi	Mandate
Uniunea Poporului din Navarra (UPN), legat de PP (dreapta conservatoare)	139.122	42,2	22
Nafarroa Bai (coaliția Aralar, PNV, EA și Batzarre)	77.893	23,6	12
Partidul Socialist din Navarra (PSN–PSOE)	74.157	22,5	12
CDN	14.418	4,4	2
Stânga Unită din Navarra (IUN/NEB)	14.337	4,3	2

Absenteismul a fost de 26,2%, în timp ce voturile nule, puse pe seama formațiunii ilegalizate Batasuna, au reprezentat 5,5%. Actual guvern aparținând UPN–CDN este un guvern minoritar, ca urmare a deciziei socialiștilor (PSN) de a nu semna un acord cu naționaliștii (Nafarroa Bai) și cu Izquierda Unida (Stânga Unită).

Iparralde

A cunoscut un proces propriu. În 1152, Eleonora de Aquitania se căsătorește cu Henric Plantagenet, viitorul rege al Angliei, instaurându-se, pentru o perioadă de trei secole, dominația engleză asupra unei părți a teritoriului basc pirenaic. Dacă Behenafarroa se încorporează Navarrei deja în secolul XIII, Lapurdi și Zuberoa urmau să iasă de sub autoritatea engleză la mijlocul secolului XV, când au fost incluse în domeniile coroanei franceze, în timp ce Behenafarroa continua să fie sediul coroanei Navarrei expulzate din Navarra peninsular.

Au deținut, de asemenea, instituții proprii: *“Biltzar”* din Lapurdi, avea atribuții cu caracter general, atribuții fiscale și legate de servicii, dar fără a beneficia de capacitatea de decizie din sud. În Baja Navarra, Statele Generale (*“Statele Navarrei”*) continuaseră să legifereze până în 1748. Puterea judiciară o pierduseră în 1624. Adunarea locală a reprezentanților din Zuberoa (*“Silvet”*) pierduse rolul consiliilor parohiale și atribuțiile fiscale în 1730.

După revoluția din 1789, Iparralde împreună cu Bearn formează Departamentul Pirineilor de Jos și, în ciuda eforturilor fraților revoluționari Garat, se inițiază centralismul iacobin. De-a lungul secolului XIX s-a înregistrat un puternic proces de integrare a elitei și a poporului la viața publică a statului francez.

În ultimii ani, situația zonei devenise îngrijorătoare, putându-se vorbi de: divizare teritorială în defavoarea regiunilor din interior; criză economică; un grad ridicat de emigrare a tinerilor spre alte teritorii franceze, însoțit de un puternic fenomen migratoriu spre coastă, ceea ce se traduce prin faptul că 55% din populație e născută în afara teritoriului Iparralde; lipsa de vigoare a culturii basce și regresul limbii basce; inexistența instituțiilor basce.

Parlamentul (sus) și Guvernul Navarrei (jos). Pamplona–Iruña.

Fără îndoială, Iparralde trăiește, în prezent, un puternic proces de revigorare. În 1994 iau ființă Consiliul de Dezvoltare ce reunește agenții sociali și Consiliul Aleșilor (1995), organisme de consiliere în cadrul cărora se obțin consensurile instituționale, economice și între forțele care activează pe întreg teritoriul. Rezultatul acestor procese îl constituie Planul privind planificarea teritorială a Țării Bascilor (1996), un proiect de regenerare integrală care s-a concretizat în programe cum ar fi, de exemplu, Hitzarmen Berezia (2000).

Și totuși, avem de a face cu lipsa acordului privind patru aspecte delicate: revendicarea Departamentului Țării Bascilor, a unei universități tehnologice, a statutului de limbă oficială pentru limba bască alături de limba franceză și cererea de înființare a unei Camere Agricole care să nu aparțină de Bearn. În aceste chestiuni, forțele economice, susținătorii culturii basce, socialiștii și naționaliștii coincid într-o mai mare măsură.

Cooperarea transfrontalieră reprezintă un alt obiectiv ambițios pentru Iparralde și Hegoalde. Antecedentele Euro-orașului Baiona-Donostia, consorțiile între așezările de frontieră, etc., vesteau necesitatea creării Euroregiunii Țării Bascilor, în special pentru aspecte culturale, relaționale și economice.

Alegerile legislative din Iparralde. 2007

PARTIDELE	Primul tur %	Al doilea tur %
UMP	43,8	51,9
UDF-M Démocrate	13,2	8,5
PS	21,5	39,4
Euskal Herria Bai (AB, EA și Batasuna)	8,1	
Restul: PCF, LCR, VERTS, CPN, FN și alții	11,3	
TOTAL	100	100
Absenteism	37,6	38,9

Sursa: Berria 12/19-06-2007

Sub aspect electoral, în Țara Bascilor continentală se constată menținerea dreptei conservatoare, o creștere relativă a social-democrațiilor, precum și o ușoară creștere a naționalismului, care este pe calea de a depăși tradiționala divizare din rândul său după importanța dobândită de Abertzaleen Batasuna (AB) deja în anul 2002. Putem vorbi de o creștere a susținătorilor culturii basce, dincolo de orientarea politică.

Primăria din Sara (Lapurdi).

5. ECONOMIA

Situația economiei unei țări este reflectată prin intermediul variației Produsului Intern Brut (PIB), iar nivelul de egalitate prin repartizarea acestuia pe sectoare sociale.

5.1. Producție și distribuție: câteva noțiuni

Producția reprezintă rezultatul activității economice a unei persoane, întreprinderi sau a unei țări. Se consideră brut dacă nu se ia în considerare niciun alt concept și net după deducerea tuturor cheltuielilor efectuate pentru realizarea sa. PIB (Produsul Intern Brut) reprezintă suma veniturilor obținute în interiorul unei țări, într-o perioadă determinată de timp.

Venitul pe cap de locuitor este valoarea medie a venitului generat într-o țară, care revine fiecărui locuitor. Reprezintă un indicator general al nivelului de trai. Se calculează împărțind venitul total la nivelul întregii țări la numărul de locuitori ai țării respective.

Dacă prin **preț** se înțelege cantitatea de bani plătită în schimbul unui produs sau a unui serviciu, creșterea sau scăderea acestuia se măsoară cu ajutorul Indicelui Prețurilor de Consum (IPC) sau costul vieții.

Funcțiile sectorului public

Sistemul Administrației Publice și sectorul public sunt decisive în cadrul economiei: încasează impozite, realizează investiții, efectuează cheltuieli legate de șosele, aeroporturi, școli, servicii de sănătate și siguranță, între altele. Cu ajutorul legilor și a decretelor reglementează cadrul general al economiei, supraveghează activitățile și piața, controlează prețul produselor de bază. Funcțiile teoretice de bază ale sectorului public sunt următoarele:

- Utilizarea eficientă și democratică a resurselor.
- Stabilitatea economică.
- Distribuția veniturilor.
- Dezvoltarea economică.

În ultimul decadă, economia Comunității Autonome Țara Bascilor a cunoscut o dezvoltare considerabilă, venitul pe cap de locuitor crescând de la 89,62% din media Uniunii Europene, în 1990, la 125% în 2006. Cheltuielile sociale publice sunt, însă, sub nivelul mediei europene.

Tăiere cu laser în Robotiker (sus), imagine cu firma Tubos Reunidos (centru) și Bodegas Ysios în Laguardia (Alava-Araba) (jos).

Intrarea în incinta complexului expozițional BEC (Bilbao Exhibition Center). Barakaldo (Bizkaia).

5.2. Economia în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor

Economia bască s-a transformat dintr-o economie preponderent în ultimii treizeci de ani ai secolului XIX a avut loc industrializarea Țării Bascilor peninsulare. Siderurgia, prelucrarea metalelor, construcțiile navale, companiile de navigație, bunurile de producție, mașinile-unelte, industria chimică, fabricile de hârtie, industria auxiliară a automobilului, cauciucul, etc., erau sectoare industriale tradiționale în Euskadi.

Repartizarea geografică s-a uniformizat foarte lent. Industrializarea s-a extins în secolul XIX dinspre malul stâng al râului Nervion la trecerea sa prin zona metropolitană a orașului Bilbao, spre restul provinciei Bizkaia, și, cu deosebire, în ținuturile provinciei Gipuzkoa. Araba, împreună cu Navarra, au cunoscut schimbări importante ulterior, în anii '50 și '60 ai secolului XX.

Cu toate acestea, în Euskadi întâlnim o agricultură rentabilă, mai ales în Araba (cu precădere cartofi și viță de vie). De la păstorit, care nu a dispărut însă, s-a făcut trecerea la creșterea animalelor în ferme.

Reducerea și limitele impuse capturii de pește prin rezervele de ape jurisdicționale (200 mile) și epuizarea resurselor de pește, au afectat rentabilitatea activității de pescuit și numărul ambarcațiunilor.

Criza economică de la sfârșitul anilor 70 și deschiderea economică au avut un efect foarte negativ asupra economiei basce, închizându-se întreprinderi și chiar sectoare aproape în totalitate (marile combinate siderurgice, întreprinderi de prelucrare a metalului și bunuri de producție, construcții navale, etc.).

Rata șomajului era de două ori mai mare decât în Uniunea Europeană. Chiar și în prezent, se pot vedea consecințele acestui fenomen în anumite zone. Plecând de la un PIB al Comunității Autonome Țara Bascilor reprezentând 7,5 din cel spaniol la sfârșitul anilor 60, în 1990 valoarea sa coborâse mai mult de un punct și jumătate.

Criza a început să scadă în intensitate de abia începând din anul 1993, ca urmare a diversificării economiei. Putem vorbi despre o economie deschisă spre exterior, mai puțin specializată și vulnerabilă decât cea anterioară.

În 1975, Produsul Intern Brut era de circa 8.030 milioane de euro, provenind în principal din industrie, care ocupa peste 50% din populația activă.

Treizeci de ani mai târziu, cu o populație asemănătoare, care reprezintă 4,8% din populația spaniolă, PIB-ul anului 2005 era de 57.548 milioane de euro exprimat în prețuri curente, creștere datorată, în principal, dezvoltării sectorului serviciilor, care deja ocupă mai mult de 60% din populația activă, dar și menținerii sectorului industrial.

Din cele 51.340,7 milioane de euro reprezentând valoarea adăugată brută (PIB minus impozitul pe produs), 29,27% revine sectorului industrial, 60,8% serviciilor, 8,9% construcțiilor iar 1% sectorului primar.

În prezent, economia bască a recuperat câteva zecimi, ajungând să reprezinte 6,4% din PIB-ul statului spaniol.

Rata medie a inflației este asemănătoare celei de la nivelul economiei spaniole, situându-se între 3 și 4%. Contribuția teritoriilor la PIB-ul Comunității Autonome Țara Bascilor era următoarea: Bizkaia 50,7%, Gipuzkoa 32,3%, iar restul de 17%, Alava-Araba.

Populația ocupată pe sectoare, în 1930 și 2006, în Euskadi

	1930	2006
Agricultură și pescuit	25%	1%
Industrie și construcții	42%	34%
Servicii	33%	64,6%

Sursa. González Portilla ,1994 și Eustat 2007.

Criza economică din anii '70 a dus la dispariția a numeroase întreprinderi și la desființarea a numeroase locuri de muncă.

Resturi ale furnalului aparținând fostului combinat siderurgic Altos Hornos de Vizcaya, azi patrimoniu protejat. Sestao (Bizkaia).

5.2.1. Evoluția PIB-ului în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor

Ponderea economiei basce în ansamblul economiei spaniole este următoarea:

- 4,8% din populație,
- 6,4% din Produsul Intern Brut (PIB),
- 8,27% din exporturi,
- 5,67% din importuri,
- 8,9% din producția industrială.

În ultimul deceniu, economia Comunității Autonome Țara Bascilor a cunoscut progrese importante în contextul european, venitul pe cap de locuitor crescând de la 89,62% din media Uniunii Europene, în 1990, la 125%, în 2006, ceea ce înseamnă că e cu 25% superior mediei europene, într-o Uniune formată din 27 de țări.

Economia bască continuă să se caracterizeze prin importanța industriei sale, care contribuie cu 33% din valoarea adăugată, în timp ce, în țările UE, contribuția industriei se situează în jurul valorii de 25%. Avem de a face cu o economie competitivă, care câștigă teren pe piețele exterioare, cu deosebire pe cele europene.

În anul 2006, existau 186.306 de unități oferind locuri de muncă pentru 880.000 persoane. Dintre acestea, 14.768 erau unități industriale, însumând 222.392 de muncitori. Subsectoarele care generau cele mai multe locuri de muncă erau: metalurgia, industria utilajelor de transport, de material electric, industria de prelucrare a cauciucului și a plasticului. Existau, de asemenea, 35.000 de societăți care ofereau servicii pentru întreprinderi iar alte 12.700 societăți activau în domeniul construcțiilor.

Pe sectoare industriale, Comunitatea Autonomă Țara Bascilor reprezenta, în ansamblul economiei spaniole: 90% din producția de oțeluri speciale, 80% din cea de mașini-unelte, 50% din cea de echipamente și utilaje, 40% din cea a produselor electrocasnice, 33% din industria cauciucului și a maselor plastice, 27% din construcțiile navale, 27% din producția de hârtie și carton, 25% din industria componentelor auto, 25% din cea aeronautică, 12% din industria electronică, informatică și telecomunicații, etc.

În ciuda acestui fapt, continuă procesul de dezvoltare a **sectorului terțiar** (sectorul serviciilor) în cadrul economiei basce, fenomen experimentat de către toate țările avansate. La vigoarea tradițională a sectorului financiar basc, reprezentat de **Bursa din Bilbao** și un sector financiar puternic (BBVA, Case de Economii, Banco Gipuzcoano, ș.a.), trebuie să adăugăm dezvoltarea rapidă a serviciilor destinate întreprinderilor, modernizarea comerțului sau recentul imbold al turismului.

Se remarcă, în cadrul acestui subsector, **Târgul Internațional din Bilbao**, creat în anul 1932 și situat în prezent în Barakaldo, cunoscut sub numele de Bilbao Exhibition Center (BEC), destinat promovării relațiilor comerciale și prezentării de noi produse și servicii.

Soldul comerțului său exterior este pozitiv, deși în scădere comparativ cu deceniul anterior. Conform unor date provizorii, în anul 2006 exporturile se ridicau la 17.156 milioane de euro iar importurile la 12.474,69 milioane de euro.

În cadrul exporturilor predomină echipamentele și utilajele, materialul rulant, metalurgia și produsele sale adiacente, produsele derivate din petrol, masele plastice și cauciucul iar în cadrul importurilor predomină metalurgia, produsele și minerale energetice, materialul electric și utilajele de transport.

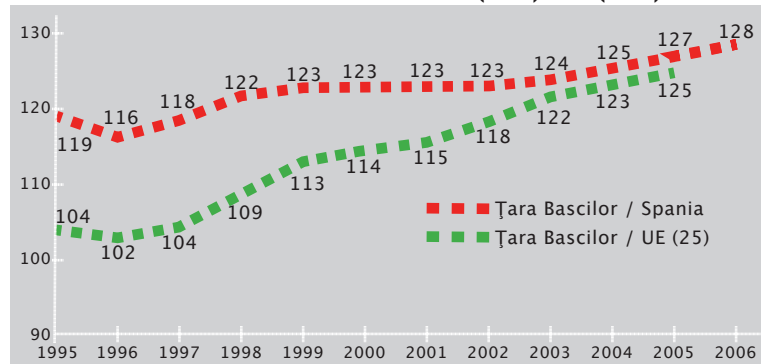
Cea mai mare parte a exporturilor (2/3) se îndreaptă către Europa celor 15, urmată de SUA și America Latină. Gipuzkoa se remarcă prin puternicul său caracter exportator.

Portul din Pasaia (Gipuzkoa).

5.2.2. Evoluția bunăstării și distribuția venitului

PIB PER CAPITA PAIS VASCO-ESPAÑA (100)-UE (100)

Prezintă aspecte pozitive și negative.

Aspectul pozitiv se referă la faptul că, din punct de vedere al Venitului Disponibil Brut pe gospodărie, Comunitatea Autonomă Țara Bascilor se situează pe primul loc între comunitățile statului spaniol. Dacă luăm în considerare venitul general pe cap de locuitor și indicele de bunăstare (analizând criteriile precum veniturile, sănătatea sau infrastructura), Euskadi este a treia comunitate, după Madrid și Navarra. Din punct de vedere al volumului PIB, ocupă locul 5 după Catalonia, Madrid, Andaluzia și Comunitatea Valenciană.

Atât dreptul la sănătate cât și dreptul la educație sunt drepturi universale ale întregii populații basce.

Spitalul Civil din Bilbao.

O creștere importantă a cunoscut gradul de ocupare a forței de muncă. Conform studiului privind populația activă (include șomerii înregistrați, cei neînregistrați, aflați însă în căutarea unui loc de muncă, precum și imigranții), în primul trimestru al anului 2007 rata șomajului era de 6,6% (69.900 persoane), în timp ce în Spania era, conform datelor INE, de 8,4%. După structura populației conform activităților, rata șomajului era de 4,1% în anul respectiv (Eustat).

În plus, productivitatea pe persoană ocupată (producția totală împărțită la numărul de persoane ocupate) este superioară mediei europene (indice 100) cu o valoare de 120 în anul 2004, unul dintre cele mai ridicate niveluri din Europa.

Nivelul de pregătire al populației basce în vârstă de muncă este superior mediei spaniole (aproape 50% au studii secundare sau superioare, față de doar 30% la nivelul statului spaniol), dar inferior celei din țările europene, unde acest procent poate trece de 60%. Salariile au crescut, în acest deceniu, cu puțin peste creșterea indicelui prețurilor de consum, dar cu mult mai puțin decât creșterea productivității, rezultatul final traducându-se printr-o scădere a veniturilor din muncă raportate la PIB, de la 55,4%, în anul 1993, la 48,6%, în anul 2005.

Numărul femeilor care au găsit un loc de muncă a crescut semnificativ, 60% dintre noile posturi de muncă create în deceniul 1993–2003 revenind femeilor. Dar, chiar și așa, decalajul continuă să fie mare. Femeile reprezintă doar 42% din totalul persoanelor ocupate, rata șomajului în rândul acestora fiind ceva mai mare decât în cazul bărbaților.

În anul 2004, de așa-numitul Venit Minim Garantat pentru familiile fără resurse au beneficiat 25.000 de persoane sau familii, volumul total al acestora ridicându-se la 103,08 milioane euro, acest venit reprezentând 80% din Salariul Minim Interprofesional (SMI) pe unitate receptoare.

Aspectul negativ se referă la faptul că șomajul în rândul tinerilor și al imigranților originari din țări care nu aparțin Uniunii Europene este de două ori superior ratei generale a șomajului. O treime din numărul total al contractelor de muncă sunt contracte pe o perioadă determinată, cu precădere contractele noi, afectând mai ales persoanele imigrante (aproape în întregime), tinerii sub 25 de ani (77% din totalul contractelor încheiate pentru tineri) și femeile (39%). Aici sunt incluse persoanele care muncesc fără forme legale.

La fel ca și în restul statului spaniol, precaritatea e ridicată în rândul imigranților, în general, și maximă în cazul celor care muncesc fără forme legale, datorită excesului de ore lucrate, sezonității și discriminării în ceea ce privește tarifele pentru ora lucrată, adesea inferioare Salariului Minim Interprofesional (SMI), care reprezintă nivelul minim pentru persoane sau colectivități fără acorduri colective de muncă.

Euskadi are un grad ridicat de specializare în domeniul industrial deși putem vorbi de o creștere continuă a sectorului serviciilor în cadrul economiei basce.

Ieșire din metrou în inima financiară a orașului Bilbao.

Clădirea vechii fabrici Azucarera, transformată într-un modern Centru pentru Antreprenoriat. Vitoria-Gasteiz.

Imigranții lucrează, cu precădere, în agricultură, construcții, serviciul domestic și servicii nedorite de către populația autohtonă. Sărăcia se concentrează în sânul acestor colective, ei fiind ceea ce numim noii săraci. Datorită epuizării perioadelor de remunerație, jumătate dintre persoanele fără un loc de muncă nu încasează nicio formă a prestațiilor de șomaj de la instituția statală INEM. De asemenea, creșterea prețului locuinței o transformă într-un bun inaccesibil pentru multe colective, fără ca politicile de locuințe subvenționate, de protecție oficială (VPO) sau de închiriere la prețuri reduse, să soluționeze această problemă.

Conform sindicatului ELA, nivelul cheltuielilor sociale publice se află sub nivelul mediei europene. Acest fapt se datorează presiunii fiscale mai reduse asupra societăților comerciale, politicii de cheltuieli publice care în ultimii ani a crescut puțin, și, în mai mică măsură, cheltuielilor sociale din sănătate, cultură, educație sau de asistență socială. Conform Consiliului Economico-Social, în timp ce media europeană pe care Europa celor 25 o alocă educației este de 5,2% din PIB, iar media spaniolă de 4,3%, nivelul său în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor este de doar 3,8% din PIB. Conform Eustat, în timp ce în Europa celor 25 cheltuielile cu protecția socială reprezentau, în 2005, 27,6% din PIB iar în Spania 20%, în Euskadi acestea ajungeau la 18,9%. Nivelul cheltuielilor cu protecția socială pe cap de locuitor era de 3.479 euro, superior mediei spaniole (2.858), dar mult sub media europeană (5.851 euro persoană).

5.2.3. Cercetare și dezvoltare

Comunitatea Autonomă Țara Bascilor realizează un efort considerabil sub aspectul resurselor economice și umane destinate activităților tehnologice de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică (I+D). În anul 2005, cheltuielile totale pentru I+D s-au ridicat la 823,4 milioane de euro, ceea ce reprezintă, conform INE, 1,48% din PIB realizat în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor. Acest procent este superior mediei la nivelul statului spaniol (1,13%), dar continuă să fie mult inferior mediei europene (1,86%). Se dorește ca până în anul 2009 nivelul său să urce la 2,2% din PIB.

Într-un clasament al comunităților autonome, Comunitatea Autonomă Țara Bascilor ocupă locul trei după Navarra (1,67%) și Comunitatea Autonomă Madrid (1,82%) din punct de vedere al investițiilor pentru I+D, la nivelul anului 2005. Principalele parcuri tehnologice din fiecare teritoriu (Zamudio, Miramon și Miñano) au deja tradiție în domenii foarte diverse: aeronautică, telecomunicații, medicină, biotehnologie, mediu înconjurător, electronică, pentru a enumera doar câteva.

Cercetarea, dezvoltarea și inovația vor constitui pietrele de temelie ale progresului întreprinderilor basce în următorul deceniu.

Navă industrială din centrul tehnologic GAIKER, în Zamudio (Bizkaia).

Cu timpul, rata de ocupare a forței de muncă feminine a ajuns la nivelul celei masculine. Rămâne, însă, un drum lung de parcurs pentru ca femeile să poată accede la un loc de muncă în condiții de egalitate sub aspectul remunerării și al promovării profesionale.

5.3. Economia în Navarra și Iparralde

Navarra

Reprezintă 1,7% din PIB la nivel statal.

Marea schimbare s-a produs în anii '50-'70. Gradul de ocupare în sectorul agricol continuă să scadă și se dezvoltă sectorul serviciilor, deși destul de mult sub media spaniolă, în timp ce industria deține o pondere foarte importantă în Navarra.

Evoluția structurii populației ocupate, pe sectoare, în Navarra

	Agricultură	Industrie și construcții	Servicii
1940	56%	20%	23%
1975	18%	45%	37%
2006	5,4%	34,2%	60,4%

Sursa: Haizea și Institutul de Statistică din Navarra

Deși ponderea sectorului primar în ocuparea forței de muncă este redusă (sub 6%), trebuie să remarcăm importanța culturilor de viță de vie cu denumire de origine și producția horticola cu irigare (ardei, sparanghel, cartofi, legume, fructe diverse), care furnizează materia primă pentru o parte a propriei industrii agroalimentare. Trebuie să menționăm, de asemenea, importanța culturilor de cereale, floarea soarelui și rapiță din zona centrală și activitățile forestiere în munții din nord, cu specii de arbori buni pentru construcții.

Sectorul industrial reprezintă 29,1% din Valoarea Adăugată Brută (VAB) la nivel regional – 10 puncte superior mediei spaniole – predominând industria de material rulant, utilaje și echipamente de transport, metalurgia și prelucrarea metalelor, industria agroalimentară.

Aceste trei ramuri industriale reunesc peste 50% din oferta industrială. Sunt urmate de industria de mașini-unelte, fabricarea hârtiei și artele grafice.

Economia Comunității Autonome Navarra crește într-un ritm superior mediei spaniole, iar indicele său de investiții I+D este mai ridicat decât cel din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor.

PIB la prețurile pieței în Navarra (2006)

Agricultură	Energie	Industrie	Construcții	Servicii	Impozit pe produs
2,7%	1,8%	23,4	10,2	50,9%	11%

Sursa: INE

Conform INE, PIB-ul pe cap de locuitor era, în anul 2006, de 27.861 euro, ocupând locul trei după Madrid și Comunitatea Autonomă Țara Bascilor. Indicele său PIB pe cap de locuitor (paritatea puterii de cumpărare), în anul 2006, era de 125,8, ceea ce reprezintă, considerând indicii 100 ca fiind cel care corespunde statului spaniol, un indice superior cu 25% mediei.

Rata șomajului era de circa 5,3%.

Iparralde

Situația este foarte diferită.

În a doua jumătate a secolului XIX a început dezvoltarea semnificativă a turismului datorită căilor ferate și a Celui de-al Doilea Imperiu. Napoleon al treilea și soția sa, Eugenia de Montijo, își stabiliseră reședința de vară la Biarritz (Miarritze), transformând Coasta Bască într-o zonă la mare căutare pe plan internațional, cu noi construcții și servicii.

În prezent, în interiorul Iparralde lipsește un model de dezvoltare economică, de creștere economică echilibrată, cu excepția zonei de coastă din Lapurdi. Rata șomajului ajunge la 13%, ceea ce reprezintă o creștere comparativ cu anul 1990 (11,9%), procentul cel mai ridicat înregistrându-se în Lapurdi (13,9%).

Populația activă este de 98.652 persoane, dintr-un total de 262.311 locuitori.

Locurile de muncă sunt distribuite după cum urmează: 6,3% în agricultură și pescuit (după o scădere drastică în ultimii ani, între 1990 și 2000 pierzându-se 30% din locurile de muncă din agricultură); 14,8% în industrie (agroalimentară, aeronautică, încălțăminte, electricitate și electronică, activități portuare, etc.) cu un total de 14.095 locuri de muncă; 6,6% în construcții, care constituie un domeniu important; dar, mai ales, în sectorul serviciilor care concentrează 72,2% din total (cu precădere în turism, comerț, industria hotelieră, etc.), continuând să crească într-un ritm susținut.

Sectorul agricol și industriile sale prelucrătoare sunt componente esențiale ale resurselor de care dispune Navarra.

Turismul reprezintă sectorul cheie în cadrul economiei din Iparralde. Faleza maritimă din Biarritz (Lapurdi).

Micul golful al râului Txingudi
separă Hegoalde și Iparralde.

ONGI ETORRI
BIENVENIDOS
BENVINGUTS
BENVIDOS
WELCOME
BIENVENUS
مرحباً بكم
欢迎

EUSKAL HERRIA

Partea a doua

Cultura

Cultura bască actuală este suma culturii de bază moștenite, a culturii dobândite și a celei generate.

Spectacol de dansuri în Bidart (Lapurdi).

Pieptenele vântului de Eduardo Chillida.
Donostia-San Sebastián.

6. CULTURA BASCĂ

Așa cum se precizează în Planul Basc de Cultură³, cultura bască este rezultatul a trei contribuții. În primul rând, și cea mai importantă, este cultura de bază, moștenită de către basci, în al doilea rând, culturile dobândite și asumate ca fiind proprii, iar în al treilea rând, cultura societății basce actuale, a cetățenilor săi, în ansamblu.

Din prima izvorâsc istoria, limba, simbolurile, instituțiile, artele, evoluția modului de viață, etc. În cea de a doua categorie își are originea îmbogățirea culturală și alte limbi. Din cea de-a treia provin diversitatea, metisajul cultural și adaptarea la schimbările vertiginose ce se produc în țară și în lume.

Cultura bască este o cultură aparte, diferită, în ciuda faptului că, din motive istorice și politice, este influențată de două culturi puternice, cea spaniolă și cea franceză.

Deși situația s-a îmbunătățit considerabil, nu au dispărut în totalitate riscurile care amenință supraviețuirea limbii basce (euskera). Chiar mai mult decât atât, toți bascii, în funcție de locul de reședință, vorbesc limba spaniolă sau franceză, dar nu și limba bască. În timp ce toți bascii stăpânesc *“erdara”* (spaniola sau franceza), doar cei numiți *“euskaldunes”* (vorbitori al limbii basce) sunt bilingvi, restul fiind monolingvi (cunosc doar o limbă). În funcție de gradul de cunoaștere și stăpânire al limbii distingem între cultura bască în limba bască (*“euskal kultura”* propriu-zisă), cultura bască în *“erdara”* (spaniolă sau franceză), și cultura bască care nu se bazează pe limbă. Toate acestea, împreună, alcătuiesc cultura bască (*“euskal herriaren kultura”*).

Diversitatea culturală care domină societatea bască în prezent conduce, în ciuda existenței unor păreri comune, la imposibilitatea realizării unui consens general între basci cu privire la elementele care definesc, în fond, identitatea bască și tratamentul său public. Factorul politic influențează la rândul său acest aspect.

Legătură strânsă care există între limba și cultura bască fac ca viitorul acesteia din urmă să depindă atât de euskera cât și de dezvoltarea, în ansamblu, a culturii, sub toate aspectele sale (creație, producție și propagare).

³Este un plan strategic destinat dezvoltării culturii, elaborat și adoptat de către oameni de cultură, agenți sociali și administrații publice.

Mănăstirea Yuso în La Rioja.
Aici se păstrează primele mărturii scrise, atât în limba bască cât și în limba spaniolă.

Coexistența limbii basce și a celei spaniole reprezintă un fenomen cunoscut sub numele de *“diglosie”*, datorită poziției dominante a unei limbi preponderante, și anume limba spaniolă.

6.1. Euskera ca limbă proprie

Limba bască este o limbă preindoeuropeană, cu o istorie milenară. De-a lungul secolelor, teritoriul în care se vorbea limba bască a cunoscut numeroase modificări.

În Antichitate și în Evul Mediu etnia bască ocupa suprafețe ceva mai extinse (o parte din Aquitania, din Pirineii Aragonului și ținuturi din La Rioja sau Burgos) în comparație cu cele care formează în prezent Țara Bascilor.

Limba bască este limba proprie și un patrimoniu specific al bascilor, simbolul cel mai pregnant al identității lor culturale. Continuitatea admirabilă a limbii basce de-a lungul timpului continuă să fie un mister pentru istorici.

Conservată și transmisă din generație în generație în sânul familiei, limba bască cunoaște, în zilele noastre, un important proces de revigorare, însuflețit de o voință colectivă generalizată. De-a lungul istoriei, limba bască a fost adesea prigonită aflându-se mereu într-o poziție defavorizată. Până nu demult, *“erdara”* a avut un caracter unic și obligatoriu în cadrul sistemului educativ.

În prezent, observăm o dezvoltare considerabilă a limbii basce prin intermediul sistemului de învățământ. Educația publică în Euskadi se realizează, în principal, în limba bască (*“euskal eskola publikoa”*, adică școala publică bască) existând, de asemenea, *“ikastolas”*, centre de învățământ private cu predare în limba bască, autogestionate de către părinți și care își au originea într-o mișcare educativă populară apărută în timpul franchismului, care reprima folosirea limbii basce.

Cu toate acestea, folosirea limbii basce continuă să fie redusă datorită conviețuirii sale cu limbi care se folosesc în mod curent și care, datorită gradului mai ridicat de cunoaștere și utilizare, nu necesită o susținere specială. Astfel, comunicarea între persoanele bilingve și cele monolingve se face în *“erdara”* făcând ca uzul social al limbii basce să fie mult inferior gradului său social real de cunoaștere. Fenomenul, binecunoscut lingviștilor, se numește diglosie și acționează mereu în favoarea limbii dominante sau majoritare, în speță, *“erdara”*.

Ca urmare, există un consens general privind necesitatea aplicării unei politici compensatorii de discriminare pozitivă în diverse domenii (documente, afișe, inscripții, instituții, transporturi, etc.) și asigurarea condițiilor necesare pentru ca în locurile de atenție a publicului (administrații, servicii publice și, de asemenea, într-o măsură tot mai mare în cele private) să se garanteze, cel puțin, dreptul vorbitorilor de euskera de a comunica în limba specifică țării.

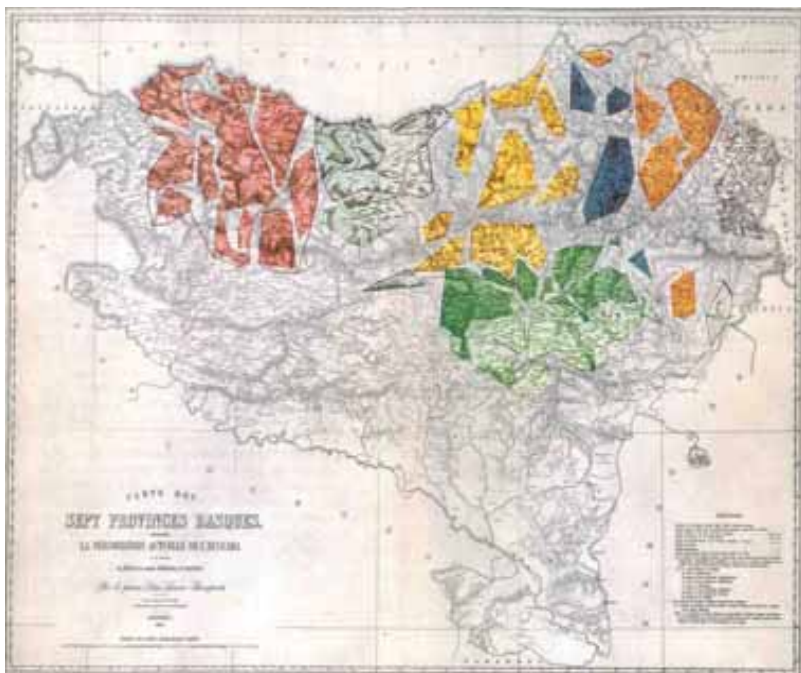
În fiecare an se sărbătorește “Ziua Limbii Basce” (“*Euskararen eguna*”) cu un program în aer liber și o largă participare populară, beneficiile fiind utilizate în favoarea unei ikastola. Numele acestei sărbători diferă de la un teritoriu la altul: “*Kilometroak*”, “*Ibilaldia*”, “*Herri Urrats*”, “*Araba Euskaraz*”, “*Nafarroa Oinez*”. Anual se celebrează “Sărbătoarea școlii publice basce” (“*euskal eskola publikoa*”), a centrelor publice de învățământ din Țara Bascilor. Obiectivul acestei manifestări îl reprezintă revendicarea unei “Școli publice basce de calitate, cu predare în limba bască, integratoare și participativă”.

Din doi în doi ani se desfășoară “*Korrika*”, un marș neîntrerupt, zi și noapte, care parcurge tot teritoriul basc bucurându-se de un grad ridicat de participare a populației. Organizat de AEK, Coordonatorul pentru Alfabetizare în Limba Bască a Adulților, este o ștafetă în care un alergător desemnat pentru fiecare kilometru poartă un mesaj în favoarea limbii basce, mesaj pe care îl predă următorului alergător.

În prezent, continuitatea sa se datorează în mare măsură generațiilor de investigatori ai limbii basce, cum ar fi **Koldo Mitxelena**, **Luis Villasante**, **Jose Luis Alvarez Emparaza** “*Txillardegi*”, etc. care au contribuit la normalizarea și extinderea limbii.

Hartă reprezentând dialectele limbii basce, elaborată de către Luis Lucien Bonaparte la mijlocul secolului XIX.

Bonaparte a identificat opt varietăți ale limbii: “*vizcaíno*” (în Bizkaia), “*guipuzcoano*” (în Gipuzkoa), “*bajonavarro*” din Iparralde (zona de nord), “*altonavarro*” din Hegoalde (zona de sud), “*bajonavarro*” din vest, “*bajonavarro*” din est, “*labortano*” și “*suletino*”.

6.1.1. Teorii privind originea limbii basce

Limba bască continuă să fie o enigmă lingvistică și istorică. Nu se cunosc originile sale deoarece nu are legătură cu nicio altă limbă actuală sau istorică, neconfirmându-se nici teoriile care o relaționează cu limbile preindoeuropene mediteraneene, etrusce, africane sau caucaziene.

Primele inscripții basce au fost găsite pe pietrele funerare basco-aquitane și din Pirinei, datând din epoca romană (secolul I). Cele mai vechi fraze conjugate descoperite până în prezent se află în “*Glosas Emilianenses*”, din secolul X (Mănăstirea San Millán de la Cogolla în La Rioja).

Limba bască cunoaște 8 dialecte teritoriale și 24 subdialecte, simțindu-se nevoia unificării limbii. Ca atare, începând cu anul 1968 s-a trecut la unificarea sa prin crearea “*euskara batua*” (limba bască unificată). Acest moment marchează începutul procesului de recuperare a limbii basce, permițând prezența sa sporită în sistemul educativ precum, și sprijinul din partea unor importante sectoare sociale și politice din țară.

6.1.2. Limba bască și caracterul său oficial

În mod trist și paradoxal, până nu demult, limba bască nu era limbă oficială a instituțiilor basce. Aceasta a reprezentat o piedică enormă în dezvoltarea și utilizarea sa, dar și în apariția unei literaturi în euskera. Nivelul său de oficialitate diferă după cum urmează:

- În **Comunitatea Autonomă Țara Bascilor**, în afara faptului că e limbă proprie, euskera este și limbă oficială, alături de limba spaniolă, care este limba oficială a statului spaniol.
- În **Comunitatea Autonomă Navarra**, euskera este limbă oficială, alături de limba spaniolă, însă numai în jumătatea nordică a teritoriului (Legea pentru Euskera, din 1986), restul teritoriului împărțindu-se într-o zonă unde nu se vorbește limba bască și una mixtă, ceea ce presupune un tratament public diferit de la o zonă la alta.
- În **Țara Bascilor continentală**, singura limbă oficială este limba franceză. Euskera are doar rangul de “limbă regională” și nu se bucură de un sprijin public semnificativ.

6.1.3. Euskaltzaindia

Înființată la propunerea Eusko Ikaskuntza-Societatea pentru Studii Basce, Euskaltzaindia este Academia Regală a Limbii Basce (1919). Rolul său principal îl constituie cultivarea limbii și literaturii basce, administrarea activității de cercetare, tutelarea sub aspect social a limbii și stabilirea normelor sale de utilizare. Se bucură de recunoaștere oficială din partea tuturor instituțiilor, inclusiv cele ale statului spaniol și din Navarra, dar și de recunoaștere socială, reușind unificarea și modernizarea limbii basce, mai ales din 1968 încolo.

Sediul Euskaltzaindia. Bilbao.

6.2. Comunitatea vorbitoare a limbii basce

Din punct de vedere al măsurii în care cetățenii cunosc limba bască, diferențiem între bilingvi, persoanele care vorbesc bine sau suficient de bine euskera; bilingvi pasivi, aceia care cel puțin o înțeleg și monolingvi *“erdaldunes”*, vorbitori ai limbii spaniole sau franceze, care nu vorbesc euskera.

6.2.1. În Țara Bascilor

Ultimul studiu dat publicității de către Departamentul Culturii din cadrul Guvernului Basc, datând din 2005, prezintă avantajul culegerii datelor la nivelul întregii Euskal Herria (Țara Bascilor), dar și dezavantajul luării în considerare doar a persoanelor cu vârste de peste 16 ani. Nu include categoria de vârstă 4–16 ani, unde întâlnim cel mai mare procent de bilingvi, datorită sistemului educativ.

Capacitatea lingvistică a persoanelor cu vârste de peste 16 ani în Țara Bascilor și în C.A. Țara Bascilor. 1991 și 2001

	1991		2001		Variația din ultimul deceniu
	Număr	%	Număr	%	
ȚARA BASCILOR Total locuitori având peste 16 ani	2.371.078	100	2.497.016	100	
Bilingvi	528.520	22,3	633.934	25,4	+3
Bilingvi pasivi	182.736	7,7	263.498	10,6	+2,9
Erdaldunes	1.659.822	70	1.599.584	64	-6
C.A.T.B. Total locuitori având peste 16 ani	1.741.470	100	1.806.690	100	
Bilingvi	419.221	24,0	530.946	29,4	+5,4
Bilingvi pasivi	148.717	8,5	206.133	11,4	+2,9
Erdaldunes	1.173.532	67,4	1.069.611	59,2	-8,2

Sursa. Subdepartamentul pentru Politică Lingvistică al Guvernului Basc. 2005

În timp ce în ultimii ani în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor s-a înregistrat un salt calitativ în ceea ce privește cunoașterea limbii basce, în Navarra progresele sunt mult mai limitate, deși avem de a face cu o îmbunătățire a situației datorită procesului de școlarizare. Întâlnim un sentiment de prețuire sau o apreciere în creștere a limbii basce, fapt care se reflectă în creșterea continuă a numărului de elevi care studiază în această limbă. Și toate acestea în ciuda sprijinului public redus din partea guvernelor conduse de UPN promovării limbii basce.

Au loc numeroase serbări și manifestări în favoarea limbii basce.

“Ibilaldi 07” (Sărbătoarea școlilor cu predare în limba bască, *“ikastolas”*, din Bizkaia).

Standul Guvernului Basc, prezentând situația actuală a limbii basce, la Târgul Expolingua. Berlin.

În Iparralde, regiunea în care era vorbită, anterior, de cel mai mare procent de persoane, se înregistrează un proces continuu și preocupant de pierdere a limbii basce. S-a ajuns de la un procent de 65% de vorbitori la sfârșitul secolului XIX la un procent de 24,7%, concentrați în Zuberoa și Behenafarroa (Baja Navarra). În prezent, avem de-a face cu un proces de conștientizare, cu precădere în rândul tinerilor.

Limba bască este vorbită de circa 700.000 de persoane în lumea întreagă (incluzând emigranții basci în America) iar alte 300.000 de persoane sunt bilingvi pasivi (o înțeleg dar nu o vorbesc fluent), ceea ce înseamnă un total de aproape un milion de persoane.

6.2.2. În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor

În anul 2005, Departamentul Culturii din cadrul Guvernului Basc a publicat harta sociolingvistică, care face referire doar la Euskadi și care include copiii cu vârste cuprinse între 4 și 16 ani. Conform datelor oferite publicității, grupul celor bilingvi –care vorbesc corect limba bască– reprezintă aproape o treime (32,2%), cel al monolingvilor *“erdaldunes”* –cei care nu vorbesc și nu înțeleg limba bască– constituie jumătate din populație (49,6%), iar restul, 18,2%, sunt bilingvi pasivi. Astfel, cei care cunosc în întregime sau parțial limba bască reprezintă 50,4%.

Numărul persoanele bilingve a crescut, ajungând să reprezinte o treime din populație în anul 2001 comparativ cu anul 1981 când reprezenta doar a cincea parte. În 20 de ani numărul persoanelor bilingve a crescut, ajungând la 200.000, în cea mai mare parte tineri. Persoanele bilingve provin din mediul urban și sunt tineri dar mediul lor social și familial nu e predominant *“euskaldun”* (vorbitor al limbii basce). Majoritatea populației bilingve trăiește în area metropolitană a capitalelor –deși vorbitorii limbii basce constituie un procent minoritar în fiecare dintre acestea, neutilizând limba bască în mod curent– și în localitățile mari.

În teritoriile istorice, procentul bilingvilor este inferior mediei în Araba (16%) și în Bizkaia (24,8%). Colectivul bilingvilor pasivi este similar în ambele teritorii. În Gipuzkoa, însă, situația este foarte diferită: grupul celor bilingvi reprezintă peste jumătate din populație. Localitățile în care populația vorbitoare a limbii basce depășește 65% sunt fie cele din zonele de pescuit, fie cele din interiorul provinciilor Gipuzkoa sau Bizkaia.

Utilizarea sa în mod curent în viața socială și ușurința în exprimare sunt decisive. În ciuda eforturilor umane, educative și economice susținute începând din anii '70, a sprijinului colectiv, nu s-a ajuns încă la acel nivel care să asigure supraviețuirea limbii basce ca limbă de uz comun. Ca urmare, se impune promovarea sa prin intermediul mijloacelor de comunicare pentru a deveni astfel o limbă utilizată în comunicarea publică, în relațiile de serviciu și la locul de muncă.

6.2.3 Dificultăți istorice

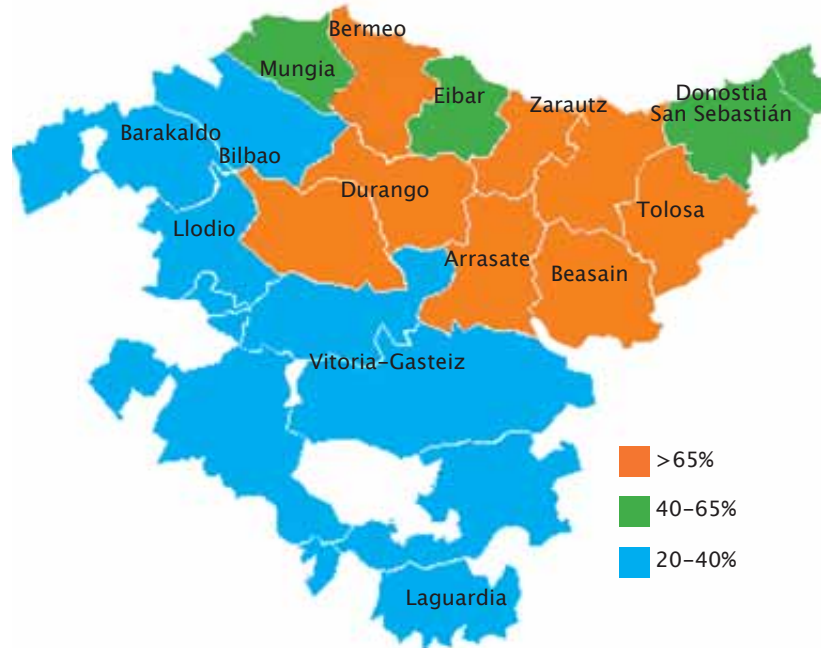
Din punct de vedere istoric, limba bască s-a confruntat cu dificultăți care au împiedicat dezvoltarea sa ca și limbă. Pe de o parte, menționăm modul în care se dezvoltă statul spaniol și cel francez, dar, mai ales, decizia acestora de a utiliza exclusiv limba spaniolă în toată Spania și doar limba franceză în toată Franța, iar pe de altă parte faptul că imigranții care au sosit în Țara Bascilor în ultimele două decenii au utilizat limba dominantă în fiecare dintre cele două state.

În prezent, imigranții latinoamericani cu greu vor folosi altă limbă decât cea spaniolă, iar tendința e asemănătoare pentru restul colectivelor de imigranți. Și acest lucru e de înțeles. Cu toate acestea, societatea bască a apreciat mereu foarte pozitiv interesul imigranților, recent veniți sau a celor sosiți anterior, de a stabili contacte cu limba bască, ceea ce favorizează procesul de integrare și o societate interculturală.

Integrarea deplină a persoanelor care provin din alte țări, majoritatea tineri, cere imperativ adoptarea unor noi inițiative pentru ca acest contact cu limba să se realizeze în mod natural și comod. Dar, chiar și așa, în plan idiomatic, cele mai multe speranțe trebuie puse în categoriile de imigranți foarte tineri sau în urmașii acestora. În trecut, nu numai că totalitatea descendenților de imigranți și-au asumat condiția de basci, ci chiar mai mult decât atât, majoritatea acestora au învățat limba bască, la fel ca restul copiilor și a tinerilor autohtoni.

Facilitarea proceselor de integrare reciprocă presupune politici active și progresiste care să ofere soluții problemelor reale de ajustări sociale și culturale ce apar, căutându-se evitarea constituirii de ghetouri și favorizarea metisajului cultural. Aceasta se concretizează prin promovarea culturii basce și cu precădere a *"euskal kultura"*, dar și prin protejarea drepturilor imigranților și respectul pentru culturile lor de origine, ceea ce condiționează acceptarea amiabilă a culturii basce, înțeleasă ca fiind cheia procesului de integrare și nu de asimilare.

Harta gradului de cunoaștere a limbii basce pe ținuturi ale Comunității Autonome Țara Bascilor

Se organizează numeroase campanii pentru impulsivarea utilizării limbii basce în toate domeniile vieții sociale: în relațiile personale, comerciale, antreprenoriale, la locul de muncă, etc.

Există sisteme diferențiate pentru învățarea limbii basce de către elevi sau adulți.

Sus: *"ikastola"* (școală cu predare în limba bască) din Etxalar, Navarra.
Jos: Adulți învățând limba bască în centrul *"euskaltegi"* Bilbo Zaharra (Bilbao).

6.3. Modelele lingvistice de învățământ

În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor au existat trei modele de învățământ: D, B și A. În modelul D, predarea se face în limba bască cu spaniola ca materie; modelul B este bilingv; în modelul A, predarea se face în spaniolă cu limba bască ca materie.

În anul școlar 2006–2007 elevii erau repartizați în felul următor: 91.856 în modelul A, 72.567 în modelul B și 170.529 în modelul D. Modelul D depășește celelalte modele în învățământul preșcolar, primar și ESO (învățământul secundar obligatoriu), dar nu și în învățământul liceal sau cel de formare profesională (FP).

În acest an școlar, 61,8% dintre elevi erau înscriși în modelul D în ciclul preșcolar și primar, în timp ce cererile de înscrieri pentru modelul A erau în jur de 8%.

Înscrierile în modelele D și B predomină și sunt în continuă creștere. Asigură cunoașterea corespunzătoare a limbii basce și răspunde eforturilor sociale și economice susținute ale comunității basce pentru recuperarea propriei limbi. Cunoașterea adecvată a limbii basce e un factor important în momentul căutării unui loc de muncă și în promovarea socială.

În ultimii 20 de ani, s-a produs o inversare între modelele D și A. Acesta din urmă a scăzut de la 78%, în anul școlar 1983–1984, până la 27,2% în anul școlar 2006–2007. Modelul B a evoluat de la 8,1% la 21,5%, iar modelul D creștea de la 14,2% la 50,6%. În ultimii ani s-a intensificat creșterea modelului D, în timp ce modelul B experimentează un ușor proces de încetinire.

În prezent are loc revizuirea modelelor (omogenizare și flexibilitate) în scopul asigurării unei cunoașteri corespunzătoare a celor două limbi în întreg sistemul educativ și introducerea unei a treia limbi.

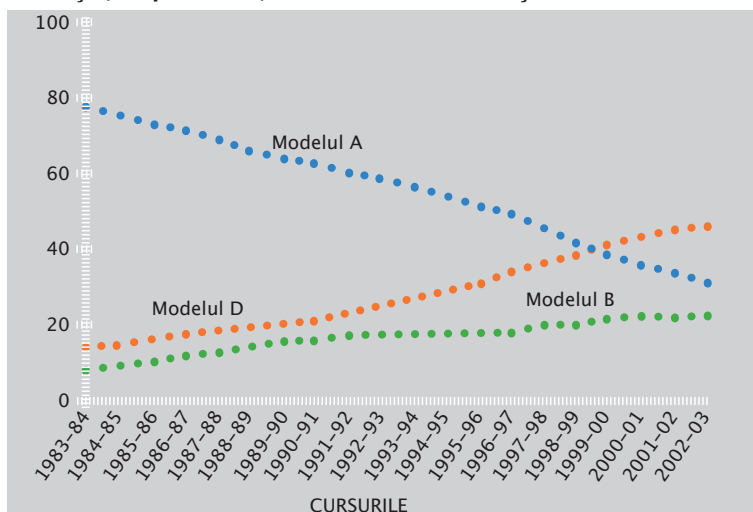
În centrele de alfabetizare în limba bască a adulților (*“euskaltegis”*) au fost înscrise, în cursul 2004–2005, 47.226 persoane. Este vorba despre persoane care nu au avut oportunitatea de a studia limba bască în cadrul sistemului educațional la momentul respectiv sau trebuie să facă dovada unui nivel corespunzător de cunoaștere a limbii pentru ocuparea unui loc de muncă, sau, pur și simplu, persoane care doresc să-și perfecționeze cunoștințele de limbă.

Sărbătorirea “Zilei limbii basce” în Getxo (Bizkaia).

Imagine cu *“Nafarroa Oinez”*, ziua școlilor cu predare în limba bască din Navarra.

Evoluția, în procente, a modelelor de învățământ. 1983–2003

Sursa: EUSTAT și Departamentul Educației din cadrul Guvernului Basc.

7. ARTELE

Grupate în mari domenii clasice, distingem: arte vizuale, literatură, arte scenice și muzicale. Vom include aici, de asemenea, artizanatul, ca îmbinare între arta și cultura populară, dar și recent apăruta cultură multimedia și digitală. Nu vom vorbi, însă, despre anumite categorii de arte cum ar fi, de exemplu, artele decorative, designul, fotografia, artele grafice, benzile desenate, imaginile și sunetele electronice, etc.

7.1. Artele vizuale

Deși creația, în cazul picturii și sculpturii basce, s-a manifestat târziu, mult în urma arhitecturii, artele vizuale basce în secolul XX au strălucit într-o lumină proprie, bucurându-se de un real prestigiu internațional.

Un rol deosebit în stimularea și promovarea, în artele vizuale, a unei noi generații de artiști tineri, a revenit Premiilor Gure Artea, instituite de către Guvernul Basc în anul 1981 și organizate, inițial anual, iar ulterior, bienal.

7.1.1. Sculptura

Există predecesori, în perioada Renașterii, de sculptori, realizatori de catapetesme și cioplitori în piatră, cel mai important fiind Juan Anchieta, admirator al lui Michelangelo.

Primele figuri moderne apar la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Francisco Durrio (1868–1940) a fost prietenul personal al lui Gauguin și a creat piese de clară inspirație modernistă și simbolistă precum *“Monumento a Arriaga”* (“Monumentul lui Arriaga”), expus la Muzeul de Arte Frumoase din Bilbao. În cazul lui Nemesio Mogroboejo (1875–1910) avem de-a face cu o influență modernistă considerabilă și amprenta incontestabilă a lui Rodin.

A trebuit să se aștepte decada anilor 1950 pentru a lua naștere o mișcare creativă de importanță internațională. Astăzi, istoria sculpturii moderne internaționale nu poate fi concepută fără doi prestigioși sculptori basci.

Jorge Oteiza (Orío, 1908 – Donostia, 2003) a marcat avangarda artistică bască a ultimei jumătăți a secolului XX, renumit fiind pentru experimentările sale și angajamentul său în legătură cu rolul transformator pe care arta contemporană trebuie să îl aibă în societate, atât prin intermediul lucrărilor cât și a scrierilor sale.

În următoarea decadă, artistul a decis să renunțe la sculptură. În anii ‘60 a încercat să lege modernismul de subconștientul popular basc. Compromisul său cu cultura bască l-a poziționat în fruntea unor mișcări și activități în apărarea acesteia. În acest context, apar grupurile așa-numitei “școli basce”, care organizau expoziții în scopul promovării cunoașterii artei, servind, de asemenea, ca platformă de revendicare politică și critică față de regimul lui Franco.

Creația lui Oteiza cuprinde de la monoliți monumentali *“Monumento al prisionero político desconocido”* (“Monumentul prizonierului politic necunoscut”) la cutii sau construcții geometrice și goale *“Caja Vacía”* (“Cutie goală”), precum și o mare colecție de piese mărunte din cretă și fier, ca proiecte sau lucrări în sine.

Eduardo Chillida (Donostia, 1924–2002) este artistul vizual basc cel mai universal din toate timpurile, prin arta și moștenirea artistică lăsată. Chillida reușește un echilibru între aspectul material și cel spiritual, folosind ca materiale pământul, fierul, oțelul, granitul, betonul și lumina, ca oricare alt element. În 1958 a expus la Veneția obținând Marele Premiu Internațional pentru Sculptură. Doi ani mai târziu, a primit premiul Kandinsky, iar în 1964 a expus la Galeria Maeght din Paris. În anul 1964, sculptura de oțel *“Peine del Viento IV”* (“Pieptenele vântului IV”), a fost amplasată în fața clădirii Unesco din Paris, iar un an mai târziu, sculptura *“Alrededor de vacío V”* (“Împrejurul neantului V”), putea fi admirată în interiorul World Bank din Washington D.C.

Simbioza artei și a spațiului public poate fi admirată pe rocile din Donostia, unde a fost instalată, în anul 1977 lucrarea *“Peines del viento”* (“Piepteni vântului”), alcătuit din trei piese de oțel. Însuși autorul se referă la această operă ca fiind “deschisă către natură”, lăsând să intervină acțiunea valurilor și a vântului, creând sunete și alterând în mod expresiv starea originală a metalului. Muzeul în aer liber de la Hernani, Chillida-Leku, a fost inaugurat în septembrie 2000, reprezentând apogeul vieții sale artistice.

Dacă Jorge Oteiza și Eduardo Chillida sunt sculptorii care și-au pus, în cea mai mare măsură, amprenta asupra contemporanilor lor, acestei generații îi aparțin, de asemenea, importanți artiști de renume internațional, precum **Néstor Basterretxea** (1924), cu formele sale robuste; **Ricardo Ugarte**, care folosea fierul ca și expresie în sine; **Remigio Mendiburu** cu al său simț al naturii; **Vicente Larrea** cu sculpturile sale organice sau concentrice; **Ramón Carrera** și informalismul său; **Agustín Ibarrola**, care a aparținut grupului Emen, cu materialele sale urbane sau intervențiile de umanizare ale naturii; sau nonconformistul, atipicul și mai tânărul **Andrés Nagel**.

“Construcție goală”. Jorge Oteiza. Donostia-San Sebastián.

Imagine din interiorul Muzeului Chillida Leku. Hernani (Gipuzkoa).

Creația lui Ibarrola în pădurea din Oma (Bizkaia).

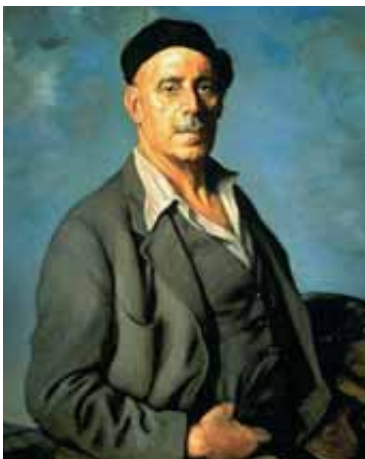

Muzeul de Arte Frumoase din Bilbao găzduiește lucrările unui număr mare de artiști basci.

Monument dedicat lui Arriaga la intrarea în muzeu, opera lui Francisco Durrio.

Autoportret. Ignacio Zuloaga.

Pictură de José Luis Zumeta.

Noua sculptură bască s-a îndepărtat de la traiectoria stabilită de către fondatorii săi. În prezent, alături de sculptura propriu-zisă, practica dominantă o constituie instalațiile, având de a face cu o utilizare simultană a diverselor resurse, dincolo de granițele fiecărui domeniu: **Cristina Iglesias**, lucrează la volume cu aspecte arhitectonice, **Txomin Badiola**, cu tot felul de resurse expresive și instalații, iar **Esther Ferrer**, cu sculptura sonoră a grupului parizian ZAJ. Trebuie menționați, de asemenea, **Prudencio Irazabal**, **Koldobika Jauregi**, **Pelló Irazu**, **Javier Pérez** sau **José Ramón Anda** și **Ángel Garraza**, ultimii doi din Navarra.

7.1.2. Pictura

Deși există precedente, pictura bască este una târzie. De abia la începutul secolului XX apare o generație de pictori, care au participat intens la curentele europene avangardiste, îmbrățișând diverse opțiuni.

Darío de Regoyos (1857–1913), originar din Asturias, a fost un pictor foarte influent datorită expresionismului său pictural, culminând cu un impresionism poantilist.

Cu expozițiile sale colective, **Asociația Artiștilor Basci (1910–1935)** a marcat un "înainte" și "după" și a facilitat apariția unor reprezentanți avangardiști de mare calitate.

Adolfo Guiard, impresionist moderat prin desenele sale și admirator al prietenului său, Degas, s-a apropiat, de asemenea, de simbolism. O parte a bogatei sale opere decorează încăperile Societății Bilbaine ("*Sociedad Bilbaina*").

Cel mai recunoscut pe plan internațional a fost **Ignacio Zuloaga (Eibar, 1870–Madrid, 1945)**. Nu aparține niciunui curent artistic al epocii sale, dar, după o etapă de pictură sumbră și pesimistă, a îmbinat elemente proprii picturii secolului XIX și elemente impresioniste, ajungând să creeze un jalon academist influent, de o culoare expresivă și dramatică.

Aurelio Arteta (Bilbao, 1879–Mexic D.F., 1940) a redat, într-un stil detaliat și minuțios, numeroase secvențe ale societății basce, rurale și urbane. Aflat sub influența diferitelor curente artistice (impresionism, post-impresionism, simbolism, realism epic și social, etc.), și-a creat un stil propriu și realist. Pictura sa este robustă și austeră, iar tonalitățile mai degrabă, obscure, iar figurile stilizate și sculpturale. O dată cu izbucnirea Războiului Civil s-a autoexilat în Mexic, unde a decedat în urma unui accident de tramvai.

Gustavo de Maeztu (1887–1947), din Araba, a preferat descrierea tematică, cu o puternică încărcătură simbolică, figuri rotunde, culori exotice și fantastice.

Antonio de Gueza (1889–1956) a avut un stil foarte diferit celui specific generației sale, de factură geometrică și futuristă.

Suprerealistul **Nicolás de Lekuona (1913–1937)** folosea o mare diversitate de forme expresive, cu soluții imaginative (reprezentări arhitectonice, desene, picturi, afișe, fotografii și fotomontaje). Alți pictori de renume au fost: fovistul **Francisco Iturrino** cu o pictură de exaltare a corpului, **Ricardo Baroja**, **Juan de Aranoa**, **Fernando de América**, **Carlos Sáenz de Tejada**, frații **Zubiaurre**, și, de asemenea, frații **Arrue**.

Activitatea artiștilor supraviețuitori ai Războiului Civil din 1936–1939 a continuat, însă, într-o anumită tăcere (**José M. Ucelay**, **Dionisio Blanco**, etc.), până în momentul în care, marcată de opoziția față de regimul lui Franco, s-a încercat crearea unei arte specific basce, așa cum a fost ea teoretizată de către Oteiza. Fără îndoială, în cadrul "întâlnirilor dedicate artei actuale" (Pamplona-Iruñea, 1972), care reunea personalități mondiale de prim rang (Serra, Cage, etc.), au avut loc confruntări între diferitele curente, iar de atunci toate stilurile și intențiile au devenit posibile.

În acești ani s-au remarcat:

Rafael Ruiz Balerdi (Donostia, 1934–Altea, 1992) a făcut parte din Grupul Gaur. Pictor prolific, colorist, a trăit ambianța boemă a Parisului jumătății de secol, remarcându-se printr-o artă abstractă de mare densitate și frumusețe. S-a remarcat, de asemenea, **José Luis Zumeta (Usurbil, 1939)** cu o pictură sau muralism de transavangardă fantezistă și coloristă.

Agustin Ibarrola (Bilbao, 1930) a participat la Grupurile "*Equipo 57*" ("Echipa 57") și "*Estampa japonesa*" ("Stampă japoneză"). Pictor și sculptor, în anii '60, a reflectat revolta socială în lucrări murale, tablouri sau litografii. În decada anilor 1980 și-a început cercetările asupra relațiilor existente între mediul înconjurător și societate, realizând lucrări precum pădurea pictată din Oma.

Generația celor născuți în anii '30 și '40 include artiști minunați aparținând tuturor stilurilor. Lui **Juan Antonio Sistiaga**, care în plus este și un cineast experimentat, și pictorului suprerealist **Vicente Amestoy (1946–2001)**, li se adaugă **Iñaki García Ergüin**, **Rafael Ortiz Alfau**, **Carmelo Ortiz de Elguea**, **Mari Puri Herrero**, **Menchu Gal**, **Gabriel Ramos Uranga**.

În prezent, se remarcă artiști consacrați precum **Jesús Mari Lazkano**, **Darío Urzay**, **Daniel Tamayo**, **Alfonso Gortazar**, influența Facultății de Arte Plastice fiind remarcabilă. În cazul Navarrei, câțiva dintre artiștii consacrați sunt **Xabier Morrás**, **Pedro Salaberri**, **Xabier Idoate**, **Juanjo Azkerreta**, **Isabel Bakedano**.

7.1.3. Arhitectura

Arhitectura este o componentă a patrimoniului dar și o formă de manifestare a artei, una dintre manifestările artistice cele mai potente.

Arhitectura în Antichitate

Pe întreg teritoriul Țării Bascilor abundă monumentele megalitice precum dolmene, menhire, tumule și cromlece. De abia la sfârșitul Epocii Bronzului și pe durata Epocii Fierului apar, în diverse puncte ale teritoriului, primele așezări înconjurate de ziduri și cu străzi pe care existau case din piatră și câmpici, așa-numitele “castros”(castre). Cea mai semnificativă așezare de acest tip, care se păstrează și în prezent, este cea din La Hoya, în Laguardia (Rioja Alavesa).

Arhitectura anterioară perioadei romanice

Urme ale prezenței **romane** întâlnim în Veleia, pe locul unui castru vechi (Iruña de Oca), în Araba, în Navarra (Andelos, apeductul din Lodosa); sau pe coastă (Oiasso-Irun), cu port de ieșire a minereurilor și Forua cu cuptoarele sale pentru topirea fierului și având rolul de centru al schimburilor de mărfuri sau for.

În timp ce arta vizigotă este ne semnificativă (peșteri de pustnici în Faido, Valle de Valdegovia, etc.), cele mai interesante urme ale artei preromanice sau **romanice primitive**, se întâlnesc în Navarra (în cripta și absida Mănăstirii Leire, care păstrează resturile primelor dinastii ale regilor Navarrei și în San Miguel de Aralar). Aparținând perioadei dominației musulmane se remarcă resturile celei care a fost Moscheea cea Mare din Tudela–Tutera.

Iparralde, dar în special Navarra, păstrează, atât datorită dezvoltării lor, cât și datorită influenței “Drumului lui Iacob” (“*Camino de Santiago*”), cea mai importantă arhitectură anterioară stilului baroc.

Arta romanică, gotică și renescentistă

Artele romanice se extind de-a lungul “Drumului lui Iacob”. În Iparralde, se distinge Biserica Santa Grazi din Zuberua cu tripla sa absidă, în timp ce în Navarra există numeroase mostre aparținând acestor stiluri. Se remarcă poarta Speciosa a Mănăstirii Leire, Mănăstirea inițial cisterciană Santa María din Sangüesa din secolul XII, Sanctuarul San Miguel din Aralar, Planul Eunate, ogiva romanică a Catedralei din Tudela–Tutera, dar și multe biserici rurale, în mod special cele din Valdorba.

În Araba se evidențiază Sanctuarul Estibaliz și Bazilica San Prudencio din Armentia, iar în Bizkaia, Porticul, Capitelul și Decorarea Bisericii Andra Mari din Galdakao, precum și Ermitajul San Pelayo din Bakio, datând din anul 1175. În Gipuzkoa se păstrează, încă, urmele artei romanice în Biserica Idiazabal sau în cea a Ermitajului La Antigua, în Zumarraga.

Timpanul catedralei cu ogiva romanică din Tudela, ridicată pe locul fostei moschei principale. Navarra.

Așezare din La Hoya, locuită între secolele XIII și II î.Hr. Laguardia (Álava–Araba).

Biserica romanică din Santa Grazi (Zuberua).

Arta gotică a fost timpurie în Navarra și Iparralde (Catedrala din Baiona) și mai târzie (sfârșitul secolului XV și începutul secolului XVI), dar mai intensă în restul teritoriului, însoțind procesul de întemeiere a localităților. În acest context, menționăm spitalul-azil din Orreaga-Roncesvalles, care păstrează mausoleul lui Sancho el Fuerte (1234), Catedrala Santa María din Pamplona-Iruña, în stilul romanic (1127), iar ulterior gotic (1397), în care este adăpostit panteonul lui Carlos al III-lea și Leonor.

În Araba, există numeroase dovezi aparținând stilului gotic religios și civil. Încântă privirile vizitatorilor Catedrala Santa María din Vitoria-Gasteiz, datând din secolul XIII, aflată în prezent, în proces de restaurare exemplară, prin aplicarea noilor tehnologii, dar și bisericile din Laguardia, Agurain și Campezo.

În Bizkaia, pe lângă Catedrala Santiago din Bilbao cu *“Puerta del Angel”* (“Poarta îngerului”) și claustrul gotic izabelin, sunt demne de menționat Biserica San Antón și Sanctuarul gotic târziu (secolul al XVI-lea) al Fecioarei din Begoña (*“Virgen de Begoña”*) în Bilbao, sediul patroanei Bizkaia, numită *“Amatxu de Begoña”*. Există, de asemenea, biserici precum San Severino din Balmaseda, cele dedicate Sfântei Maria în Lekeitio, cu splendida sa catapeteasmă de gotic înflorit, cele din Ondarroa, Orduña sau Gernika.

În Gipuzkoa se remarcă bisericile Santa María din Deba, San Vicente din Donostia sau Santa María din Hondarribia. În domeniul arhitecturii civile trebuie menționate Palatul Nou din Olite, în care și-au avut reședința Carlos al III-lea și Principele Viana, Turnul Luzea din Zarautz și Ansamblul Gotic civil din Araba, (Ansamblul Ayala în Kexaa-Quejana; turnul Mendoza, datând din secolul al XIII-lea, aflat în apropiere de Vitoria-Gasteiz, oraș în care se află și Portalul, Turnul Doamnei Otxanda- azi Muzeul Științelor Naturii- Turnul Anda și Turnul Casei Cordón); în Bizkaia, castelul Muñatones al familiei Salazar și diversele case-turn, unele dintre ele dărâmate din ordinul lui Enrique al IV-lea, casa-turn din Ercilla, care domina vechiul port din Bermeo, azi Muzeul Pescarului.

La începutul secolului XVI și coincizând cu o importantă generație de cioplitori în piatră, stilul gotic plateresc se suprapune celui gotic final, existând numeroase și minunate lucrări datând din această perioadă. Există clădiri deosebite în Gipuzkoa (Universitatea din Oñati, fondată în anul 1540 și Mănăstirea San Telmo din Donostia), în Bizkaia (galeria Bisericii Colegiale Ziortza din Bolivar și fațada Bazilicii Begoña din Bilbao), în Araba (palatele Villa Suso, Montehermoso, Bendaña în Vitoria-Gasteiz) și în Navarra (Mănăstirea din Iratxe sau cele cinci bastioane ale Cetății din Pamplona-Iruña).

În a doua jumătate a secolului XVI, stilul plateresc evoluează spre așa-numitul stil gotic basc și **renascentist**. Se remarcă, între altele, Biserica San Pedro din Bergara și Juncal din Irun. În Țara Bascilor continentală se păstrează goticul amestecat cu stilul renașcentist, așa cum se poate aprecia în cazul palatelor (castelul Elizabea) sau al curioaselor clopotnițe trinitare (cu trei vârfuri) ale unor biserici, precum cele din Zuberoa (Gotaine-Gotein) sau cele din Cetatea Pamplona-Iruña.

Arhitectura barocă și neoclasică

În secolul XVII și parte din secolul XVIII predomină barocul, caracterizat prin linii curbe și abundența ornamentelor.

Urbanizarea localităților Pamplona-Iruña și Baiona s-a făcut în această epocă. În Iparralde s-a creat un stil propriu, cu un singur naos și o clopotniță trinitară (Donibane Lohizune). În Gipuzkoa se remarcă, mai ales, superba Bazilică Loiola și Bazilica Santa María del Coro în Donostia, în Bilbao, templele Santos Juanes și San Nicolás din Bari, în Araba, porticul Bisericii San Juan din Agurain și catapeteasma Bisericii San Miguel din Vitoria-Gasteiz, iar în Navarra, capela Santa Ana a Catedralei din Tudela-Tutera La sfârșitul secolului XVIII și pe durata secolului XIX se revine la formele clasice, unde prevalează funcționalitatea. Ne-au vizitat, punându-și amprenta, arhitecți precum **Ventura Rodríguez** (apeductul din Noain, fațada Catedralei din Pamplona-Iruña) sau **Silvestre Pérez** (Santa María din Bermeo, Casele Consortiale din Donostia, Durango sau Bermeo).

Urbanismul secolelor XVII-XVIII, caracterizat prin apariția așa-numitelor *“Plazas Nuevas”* (“Pietele Noi”) în capitale, este de mare calitate. Dovezi neoclasiche concludente sunt Plaza Nueva-opera lui **Justo Antonio de Olaguibel**, Palacio de la Diputación (Palatul Guvernului Provincial), complexul Los Arquillos și Plaza España din Vitoria-Gasteiz; Palacio de la Diputación (Palatul Guvernului Provincial), Plaza de la Constitución în Donostia; Plaza Nueva din Bilbao și Casa de Juntas (Sediul Parlamentului Provincial) din Gernika; fațada Catedralei Santa María și Palatul Navarra din Pamplona-Iruña.

Programul “Deschis pe durata lucrărilor”, în timpul lucrărilor de restaurare ale Catedralei gotice din Vitoria-Gasteiz, constituie un precedent la nivel mondial în utilizarea tehnicilor de avangardă atât în ceea ce privește restaurarea cât și modalitatea de organizare a vizitelor în această perioadă.

Sanctuarul Loiola.
Azkoitia (Gipuzkoa).

“Plaza de la Constitución” (“Piața Constituției”). Donostia-San Sebastián.

Secolele XIX–XX

De-a lungul secolelor XIX–XX s-au îmbinat diversele stiluri, precum neogoticul, acest lucru putând fi observat în cazul Castelului Butrón din Gatika, a castelului cu influențe franceze, Antoine d'Abbadie din Hendaia, a Palatului Miramar sau a Noii Catedrale din Vitoria–Gasteiz.

Muzeul Guggenheim, opera lui Frank O. Gehry, a devenit un adevărat simbol al transformărilor pe care orașul Bilbao le-a cunoscut în ultimii ani.

Eclectismul, uneori însoțind stilul neomedieval, este prezent în arhitectura unor clădiri civile: Primăria– fostul Cazino–, Teatrul Victoria Eugenia și Hotelul María Cristina din Donostia; Palatul Artaza din Leioa; Teatrul Arriaga, Primăria, Sociedad Bilbaína (1839), Palatul Provincial și Palatul Chávarri din Bilbao; Monumentul dedicat statutelor juridice (Monumento a los Fueros) din Pamplona–Iruñea sau Muzeul de Arte Frumoase din Vitoria–Gasteiz.

Urmând curentele elitiste, au loc **extinderi** ale capitalelor în secolul XIX. Va urma urbanismul igienizat și social, reprezentat, de exemplu, de așa-numitele **vile economice** construite în primul deceniu al secolului XX pentru lucrătorii din Iralabari sau de așa-numitele Case leftine din Solokoetxe, în Bilbao.

La începutul secolului XX se încearcă crearea unui stil propriu, numit stilul **neobasc**, întâlnit la Gara Feroviară Atxuri (Bilbao) sau la palatele din Neguri. În această epocă s-au remarcat arhitecți precum: **Manuel Smith, Pedro Guimón, Diego Basterra, Ricardo Bastida, Emiliano Amann** sau **Secundino Zuazo**.

Nu există multe opere aparținând **modernismului**, însă se remarcă Podul Bizkaia, care unește Portugalete de Getxo, declarat patrimoniu al umanității de către UNESCO în anul 2006 (Puente Colgante) realizat de Alberto de Palacio; sau fațada gării Concordia (Severino Archúcarro, 1989), Teatrul Campos (*“La Bombonera”*) în Bilbao, sau Art Deco–ul de la Cazinoul Local din Biarritz (1901).

În anii '20 și '30 se succed curentele raționaliste derivate din Le Corbusier, care folosesc materiale moderne de construcție pentru a răspunde necesităților sociale. Există multe exemple de clădiri civile: Pedro Ispizua cu Piața din Ribera (Mercado de la Ribera) și Școala Luis Briñas din Bilbao; **Manuel Galindez** cu *“Equitativa”*, în Bilbao, **Jose Manuel Aizpurua**, cel care a proiectat Clubul Nautic din Donostia.

În anii '50 se inițiază o lucrare importantă prin transcendența sa istorică și artistică: **Bazilica Nuestra Señora de Arantzazu**, al cărei arhitect este **Francisco Javier Sáenz de Oiza** și la care au colaborat artiști de avangarda de talia lui Oteiza și Chillida, Lucio Muñoz sau Basterretxea, între alții. Aspectul bazilicii a fost pus sub semnul întrebării de către tradiționaliști. Bazilica patroanei spirituale a provinciei Gipuzkoa avea astfel un demn final.

În anii '60 se remarcă proiectele lui **Peña Ganchegui** din Plaza de los Fueros din Vitoria–Gasteiz. În ultimii ani ies în evidență clădiri multifuncționale precum: Palatul Europa din Vitoria–Gasteiz; Muzeul Guggenheim din Bilbao – opera lui **Frank O. Gehry**; Palatul Expozițiilor și Congreselor *“Kursaal”* – opera lui **Rafael Moneo** – din Donostia; Palatul *“Euskalduna”* din Bilbao; noul Palat al Congreselor și Auditoriul *“El Baluarte”* din Pamplona–Iruñea.

Clubul nautic din Donostia–San Sebastián, opera lui José Manuel Aizpurua.

Sanctuarul din Arantzazu (Gipuzkoa), de Francisco J. Sáenz de Oiza.

Detaliu din Plaza de los Fueros în Vitoria–Gasteiz, de Luis Peña Ganchegi.

Aparținând unor stiluri foarte diferite, atât *“El espíritu de la colmena”* (“Spiritul stupului”) cât și *“Tasio”* reprezintă două mari succese ale cinematografeii basce.

Alex de la Iglesia în timpul filmărilor.

7.1.4. Artele cinematografice

În Țara Bascilor a avut loc o prezentare timpurie de imagini prin intermediul artefactelor precinematografice (lanterna magică, kinetoscopul), cărora le-a urmat cinematograful (prima prezentare a avut loc în anul 1896). La începutul sec. al XX-lea apar deja localurile stabile, numărul acestora multiplicându-se în anii '20, datorită imensei sale popularități ca mijloc de divertisment.

Nu s-au turnat însă filme până în anul 1923, când **Alejandro Olabarria** a regizat *“Un drama en Bilbao”* (“O dramă în Bilbao”), deși cele mai importante din acești ani sunt producția lui Gil de Espinar– *“Eduerne, modista de Bilbao”* (“Eduerne, croitoreasa din Bilbao”, 1924) și cea a producătorilor din Barakaldo, **Victor** și **Mauro Azcona**, intitulată *“El Mayorazgo de Basterretxe”* (“Moștenitorul din Basterretxe”, 1928).

Apariția cinematografului sonor, în anii '30, a însemnat o lovitură puternică pentru producția spaniolă și cea bască, aproape nulă, fiind însoțită de o invazie de produse de la Hollywood, care încă se mai menține, deținând cote de piață de 65– 75%, în timp ce producția proprie bască se limita la jurnale de știri locale, săptămânale sau la 15 zile.

În anii '60, a avut loc o explozie de experimentalism (fuziune între artele plastice și cinematografie, avându-i ca autori pe Nestor Basterretxea, Sistiaga sau Ruiz Balardi), sau de revendicare a memoriei etnografice. Din aceasta a rezultat o generație de cineaști de avangardă, cu un binemeritat prestigiu internațional, precum **Elías Querejeta**, **Antonio Mercero**, **Eloy de la Iglesia**, **Pedro Olea**, **Ivan Zulueta**, **Antton Ezeiza**, **Victor Erice**, cu miticul său *“El espíritu de la colmena”* (“Spiritul stupului”), **Aguirre**, etc. Au fost anii experimentali, când documentarul *“Ama Lur”* (1968) al lui Larruquert și Nestor Basterretxea a reprezentat un reper calitativ și de popularitate.

S-au realizat, de asemenea, unele filmări în limba bască. Acești ani sunt marcați de încercări firave în cele trei formate ale filmului de scurt-metraj, lung-metraj și documental, dar și a filmului politic, reprezentat de **Iñaki Núñez** cu *“Estado de excepción”*, în traducere, “Stare de excepție”; sau **Imanol Uribe** și al său *“Proceso de Burgos”* (“Procesul din Burgos”), din 1979.

Anii '80 sunt anii cei mai regretați ai cinematografeii basce. Se disting filmele *“La fuga de Segovia”* (“Fuga din Segovia”) și *“La muerte de Mikel”* (“Moartea lui Mikel”) de **Imanol Uribe**, *“Tasio”* de **Montxo Amendáriz** și *“El Sur”* (“Sudul”) de Erice. S-a experimentat cu filme de metraj mediu în limba bască (*“Hamaseigarren aidanez”* de **Angel Lertxundi**), cu thrillere (*“Siete Calles”*, “7 Străzi”, al lui Ortuoste și Rebollo) și cu filme de animație (*“Kalabaza Tripontzia”* de **Juanba Berasategi**). Aceștia li se adaugă producători precum **Angel Amigo** și directorul de imagine **Javier Aguirresarobe**.

Cinematografia **anilor '90** este una de foarte bună calitate, putându-se vorbi de o cinematografie bască consolidată, reprezentată de noi cineaști precum: **Alex de la Iglesia**, **Juanma Bajo Ulloa**, **Julio Medem**, **Enrique Urbizu**, **Daniel Calparsoro**, **Helena Taberna**, **Zabala y Olasagasti**, etc.

Mai recent, putem vorbi de opere interesante și variate, care indică continuitatea cineaștilor anteriori, de o reală valoare (*“La comunidad”*, “Comunitatea”, de Alex de la Iglesia; *“Caja 507”*, “Cutia 507” și *“La vida mancha”*, “Viața pătează”, ambele de Urbizu; *“Silencio roto”*, “Tăcerea ruptă” și *“Obaba”*, purtând semnătura lui Amendáriz; *“Lucía y el sexo”*, “Lucia și sexul”, dar și îndrăznețul documentar *“Pelota vasca”*, “Mingea bască”, al lui Medem), perioadă în care apar alții (**Pablo Malo**) și se impun creatori de scurt-metraje de calitate (**Tinieblas González**, **Kepa Sojo**, **Koldo Serra**, **Borja Cobeaga** sau **Nacho Vigalondo**). Se confirmă, de asemenea, o anumită specializare bască în filmul de animație. În anul 2005 s-au produs 2 filme, turnate în întregime în limba bască, intitulate *“Aupa Etxebeste”*, de **Asier Altuna** și **Telmo Esnal** și *“Kutxidazu Bidea Ixabel”* de **Fernando Bernués** și **Mireia Gabilondo**, care conferă, astfel, continuitate experienței lui Ezeiza din 1989, cu *“Kea arteko egunak”* (“Zile de fum”).

Problema cinematografeii basce constă mai puțin în creatorii săi, cât mai ales, în dimensiunea infrastructurii sale economice, care face ca mulți specialiști să se deplaseze pentru a lucra în Madrid. Dar chiar și așa, există peste 70 de întreprinderi din domeniul audiovizualului. În anii 1940–1970, vizionarea unui film în sala de cinematograf era o practică socială masivă, urmată de o scădere a numărului spectatorilor în anii '80–'90 și o ușoară redresare a situației în ultimii ani. În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, media frecvenței de asistență este de 3 / persoană/ an, a treia comunitate în cadrul statului spaniol, după Madrid și Catalonia.

Dacă facem referire la video și DVD, constatăm o creștere a achizițiilor (cumpărări) și a colecționismului, creșterea cea mai importantă fiind în cazul DVD-urilor și a accesului prin intermediul Internetului, în timp ce video-ul se află, începând din anul 1998, într-un trend descendent.

Filmoteca Bască

Memoria cinematografică bască, la fel ca și cea a Festivalului de Film de la San Sebastian– *“Zinemaldia”*, este păstrată în cadrul fundației **Filmoteca Bască–Euskal Filmatagia**, situată în Donostia și creată, în anul 1978, pentru a conserva materialul de memorie audiovizuală a Țării Bascilor.

Atribuțiile sale constau în cercetarea, arhivarea, conservarea și prezentarea filmelor, a benzilor de imagine sau a materialelor audiovizuale necesare pentru studierea cinematografeii și, cu deosebire, a filmului basc (documentar, de ficțiune, documente istorico-cinematografice), păstrarea documentelor și a materialului tehnic de interes. În afara acestora, desfășoară activități de difuzare.

7.2 Literatura bască

Există literatură bască în limba bască și în limba spaniolă.

7.2.1. Literatura bască în “*euskara*” (limba bască)

Până în secolul XVI nu există dovezi de literatură scrisă. Locul său era ocupat de literatura orală, care a fost și continuă să fie importantă în Țara Bascilor, reprezentative fiind pastoralele, culegerile de poezii populare și improvizarea de versuri (“*bertsolarismo*”).

Reprezentatie de
“*bertsolaris*”.

“*Bertsolarismo*” (Improvizarea de versuri)

Improvizarea de versuri (“*bertsolarismo*”) se referă la poezia orală improvizată cu versuri și limbaj proprii, datând, se pare, din secolul XV. Se prezintă în fața unui public de toate vârstele, în formă cântată. Aici, improvizarea (spontaneitatea) și cântul sunt esențiale. Cel care improvizează (“*bertsolaris*”) alege temele, care sunt legate de problemele sociale ale momentului și le prezintă sub formă de versuri închegate.

Improvizarea de versuri din secolul XIX a fost decisivă, transformându-se într-o comoară a literaturii orale. Pierderea statutelor juridice, războiul, dorul de pământul natal și dragostea, erau temele principale. Între creatorii de improvizații și poezii orale se remarcă **Jose María Iparragirre** (“*Bilintx*”), un poet călător, adept al statutelor juridice, cel care a imortalizat “*Gernikako Arbola*”, imnul popular basc, Pierre Topet (“*Etxahun*”) și “*Xenpelar*”.

Perioada de tranziție, dintre sfârșitul celui de-al Doilea Război Carlist și apariția improvizării de versuri moderne (1876–1935), este cunoscută sub numele de Renașterea. Această epocă a dat creatori de improvizații ca **Udarregi**, “*Txirrita*” sau “*Urretxindorra*”, ștabela fiind preluată, ulterior, de către “*Basarri*” “*Uztapide*”, **Xalbador**, **Mattin** și “*Lazkao Txiki*”, care s-a distins prin geniu și umor.

Improvizarea actuală își are originea la sfârșitul anilor ‘60, coincidând cu o perioadă de puternică revoltă socială în Euskadi. Improvizarea de versuri și cântecul se transformaseră, astfel, într-un mijloc de apărare a culturii și a libertăților. **Perechea Jon Lopategi și Jon Azpillaga** s-a remarcat prin curaj și compromis politic.

Datorită varietății tematice abordate, a metricii și a cânturilor, încetul cu încetul, s-a transformat într-o artă cultă. Xabier Amuriza a fost unul dintre inițiatorii săi. I-au urmat **Sebastián Lizaso**, **Anjel Peñagarikano**, **Jon Sarasua**, **Eguzkitze**, **Unai Iturriaga** și alții. Femeile devin tot mai prezente, remarcându-se **Maialen Lujanbio**, vice-campionă la ediția din 2001. **Andoni Egaña** este actualul campion, pentru a patra oară, cu o poezie cultă, originală și ironică.

În prezent, au loc anual aproximativ 1.200 de interpretări. Sunt numeroase interpretările de grup, cele mai importante fiind însă campionatele, care culminează cu Campionatul Țării Bascilor, din patru în patru ani. În momentul de față, funcționează în jur de 100 de “atelier-scoală”, în școli și sate, ca mijloc de petrecere a timpului liber și “pepinieră” pentru descoperirea și formarea de noi *bertsolaris*, numărul celor care participă la aceste ateliere-școli fiind de aproximativ 1000 de persoane.

Portretul lui José María Iparragirre, poetul autor al imnului “*Gernikako Arbola*”. Gernika (Bizkaia).

Prima lucrare scrisă în limba bască, aparținând lui Bernat D'Etchepare.

Gabriel Aresti.

Bernardo Atxaga.

Prima literatură scrisă

În timp ce limba bască are o bogată tradiție orală, dovezile scrise sunt rare până la începutul secolului XVI. Din acest secol datează manuscrisul nobilului din Araba Joan **Pérez de Lazarraga** (scris între 1564 și 1567), care conține versuri, cântări, versuri de dragoste, povești pastorale, o lungă povestire mitologică și descrieri din Agurain. În 1545, **Bernat D'Etchepare** "*Etchepare*" publica, în Bordeaux, cartea de versuri "*Linguae vasconum primitiae*", iar **Joannes Leizarraga** traduce, în 1560, "Noul Testament".

Secolul XVII este dominat de către doi autori, și anume "*Axular*", care a scris doar "*Gero*", dar, mai ales, de către **Arnaud Oihenart** (Maule, 1592), care, pe lângă politică, s-a dedicat istoriei, poeziei și literaturii. A fost unul dintre pușinii autori laici de literatură bască înainte de secolul XIX și primul care a devenit conștient de ceea ce reprezenta Țara Bascilor, în ansamblul său. Opera sa cea mai importantă a fost "*Notitia Utriusque Vasconiae*" (1638) dar a scris, de asemenea, poeme culte ("*O'ten gaztaroa neurtitzetan*").

În secolul XVIII, **Manuel Larramendi** (Andoain, 1690) a scris, între altele: "*El imposible vencido: arte de la lengua bascongada*" ("Imposibilul învins: arta limbii basce"), considerată a fi prima gramatică. **Juan Antonio Mogel** (Eibar, 1745) a publicat "*Peru Abarca*", o povestire care nu este chiar un roman. La sfârșitul secolului XVIII, ilustrul **Conte de Peñaflorida**, a scris, de asemenea, câteva piese în limba bască, iar **Txomin Agirre** a publicat primul roman în limba bască "*Auñamendiko Lorea*", în 1898.

Poezia secolului XX

Temele centrale ale poeziei de la începutul secolului XX erau gospodăria țărănească tipică bască ("*caserio*") și patriotismul. În anii '30, întâlnim mari poeți, poezia având un caracter mai cult și universal.

Jose Ariztimuño "Aitzol" (Tolosa, 1896–1936) a preluat, în 1930, Euskaltzaleak, asociație a filobascilor, care a pus bazele mișcării ce va fi cunoscută sub numele de "Renașterea Bască". A murit împușcat de către oamenii lui Franco.

Jose Mari Agirre "Lizardi" (Zarautz, 1896–1933) a dus arta lirică la cel mai înalt nivel, prin intermediul poeziei culte și populare.

Esteban Urkiaga "Lauaxeta" (Laukiz, 1905–1937) a fost unul dintre cei mai mari poeți, principalele sale surse de inspirație fiind romanticismul și simbolismul, aplicate unei poezii culte, complexe și minoritare. A fost, de asemenea, împușcat de către oamenii lui Franco.

Nikolas Ormaetxea "Orixe" (Orexa, 1888–1961), considerat un erudit, este unul dintre scriitorii cei mai reprezentativi, aparținând stilului clasicist.

În perioada postbelică s-au remarcat Jon Mirande (1925–1972), un heterodox neoromantic, cu o gândire, pe cât de disperată, pe atât de nazistă și rasistă, dar, mai ales, **Gabriel Aresti** (Bilbao 1933–1975), care și-a pus amprenta asupra noii traiectorii a poeziei basce, trecând de la simbolism în "*Maldan Behera*" (în traducere, "Pantă descendentă") la poezia socială în "*Harri eta herri*" (în traducere, "Piatră și popor"), scrisă în anul 1964, poezie care a influențat într-o măsură decisivă noile orientări ale poeziei basce.

Opera sa și-a pus puternic amprenta asupra unor poeți precum **Xabier Lete**, **Ibon Sarasola**, **Bernardo Atxaga** sau **Joseba Sarrionandia** (aparținând Grupului Pott), poet transavangardist și narator, azi în exil. În anii '70, poeți precum **Juan Mari Lekuona**, **Bitoriano Gandiaga**, **Arantxa Urretabizkaia**, au cultivat, alături de poezia socială și militară, simbolismul.

Romanul modern

Martín de Ugalde (1921–2004), reprezentativ pentru autorii basci aflați în exil, a scris povestiri și romane în limba bască și în limba spaniolă, dar și lucrarea intitulată "*Síntesis de Historia del País Vasco*" ("Sinteza istoriei Țării Bascilor", 1974), obținând Premiul Basc Universal în anul 2002. A fost supus unui proces, ulterior clasat, pentru faptul că, a condus ziarul în limba bască "*Egunkaria*", închis prin ordin judiciar, în anul 2003.

Dar cei care au exercitat cea mai mare influență au fost, pe de o parte, lingvistul José Luis Alvarez Eparantza, "*Txillardegí*", care a marcat trecerea la romanul modern, tipic autorilor tineri, universitari, din mediul urban, cunoscători ai romanului european și care investigau diverse genuri literare (polițist, istoric, autobiografic, etc.), iar pe de altă parte **Ramón Saizarbitoria** (1969), care a încercat să reînnoiască tehnicile narative, punând accentul pe stilul însuși.

Anii '90 reprezintă o decadă de aur pentru romanul basc. Se editează numeroase opere, tot mai originale. În cadrul acestei oferte bogate, repere importante sunt:

- **Bernardo Atxaga**: "*Obabakoak*" (1988) sau "*Soinujolearen semea*" (în traducere, "Fiul acordeonistului", 2004).
- **Anjel Lertxundi**: "*Otto Pette*" (1995) sau "*Azkenaz beste*" ("Un sfârșit pentru Nora", 1996) sau "*Argizariaren eguna*" ("Zilele de ceară", 2001).
- **Ramón Saizarbitoria**: "*Hamaika pauso*" (1995), "*Bihotz bi*" (1996), "*Gorde nazazu lurpean*" (2000).
- **Arantza Urretabizkaia** cu "*Zergaitik pampox*" (1979) sau "*Koadero gorria*" (1998).
- **Koldo Izaguirre**, poet în "*Itxaso ahantzia*" ("Marea uitată", 1976) și narator în "*Sua nahi, Mr. Churchill*" (2005).
- **Maria Asun Landa**, autoarea a "*Galtzerdi Suizida*" ("Șoseta sinucigașă") și Premiul Național de Literatură pentru copii și tineret cu "*Krokodilo ohe azpian*" ("Un crocodil sub pat").

Târgul de Carte și Disc în Limba Bască care are loc în luna decembrie a fiecărui an. Durango (Bizkaia).

Jos: Scriitoarea Toti Martínez de Lecea semnând cărți.

Celor mai sus menționați li se adaugă: **Juan Mari Irigoien, Jean Louis Davant, Juan Kruz Igerabide, Inazio Mujika, Joxemari Iturralde, Gotzon Garate, Hasier Etxebarria, Txomin Peillen, Laura Mintegi sau Patxi Zabaleta.** Recent, o nouă generație plurivalentă și-a făcut prezența făcând dovada unor noi sensibilități narative (**Iban Zaldúa, Pako Aristi, Aingeru Epaltza, Juan Garzia, Lourdes Oñederra, Unai Elorriaga, etc.**) sau poetice (**Felipe Juaristi, Tere Irastorza, Harkaitz Cano, Karlos Linazasoro, Kirmen Uribe, Yolanda Arrieta, etc.**).

7.2.2. Literatura bască în "erdara" (spaniolă sau franceză)

O parte importantă a literaturii basce în limba spaniolă este cunoscută și datorită istoriei literaturii spaniole sau franceze.

Începuturile literaturii

Este destul de dificil să vorbim despre o literatură bască laică timpurie, în spaniolă sau franceză. Excepție face epopeea "*La Araucana*", scrisă de nobilul originar din Bermeo, **Alonso de Ercilla**. Regina **Margarita de Navarra** (1492–1549) a scris, în limba franceză, un volum interesant de două sute de povești și întâmplări despre încurcături amoroase, "*Heptamerón*", inspirat în opera lui Boccaccio "*Decamerón*".

Începutul literaturii datează de la sfârșitul secolului XVIII, fiind marcat de opera plurivalentă a unor ilustre personalități basce, numite "*Caballeritos de Azkoitia*" ("Micii cavaleri din Azkoitia"), calificativ depreciativ, pe care și l-au asumat, cu umor, ca semn distinctiv. Din acest grup făceau parte Xabier de Munibe, cunoscut și sub numele de **Conde de Peñafloreda**, autor al unor piese bilingve de teatru, a unor partituri și poeme, **Marqués de Narros** și **Manuel de Altuna**. Au fost, mai degrabă, esești decât literați. **Félix de Samaniego** (1745–1801), nepotul Contelui de Peñafloreda, s-a remarcat prin faimoasele sale fabule moralizatoare și câteva opere erotice. **Joseph Agustin Xaho**, Chaho, 1810–1858, originar din Atharratze–Tardets a fost ziarist, istoric, filolog, scriitor romantic, conspirator și aventurier. El a fost predecesorul devizei "*Zazpiak-Bat*", ceea ce înseamnă "cele șapte teritorii basce într-unul singur" și a creat mitul lui Aitor, ca origine a bascilor. A scris, de asemenea, "*Histoire primitive des Euskariens*" ("Istoria primitivă a bascilor") dar și câteva romane.

În secolul XIX s-a extins literatura de moravuri și abia la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX au apărut primele figuri importante pentru literatura universală.

Secolul XX

Miguel de Unamuno născut în Bilbao (1864–1936), a fost un scriitor inovator, autor de poeme, eseuri și romane ("*Niebla*" – "Ceața", "*La tía Tula*" – "Mătușa Tula"). Filozof recunoscut pe plan internațional, a fost liderul "Generației de la '98", columnist și polemist apreciat.

Portretul lui Miguel de Unamuno.

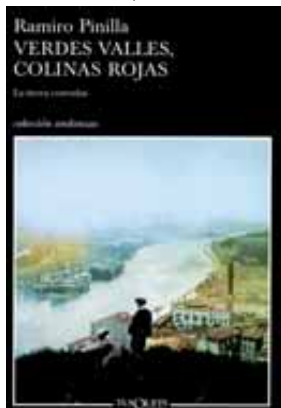
Pío Baroja.

Gabriel Celaya (dreapta), soția sa Amparitxu și Blas de Otero.

În lucrarea sa "Văi verzi, coline roșii", Ramiro Pinilla parcurge istoria bască modernă cu ajutorul narațiunilor gen sagă familială.

Dintre lucrările sale amintim *"Del sentimiento trágico de la vida"* ("Despre sentimentul tragic al vieții"), *"La agonía del cristianismo"* ("Agonia creștinismului"), *"Vida de Don Quijote y Sancho"* ("Viața lui Don Quijote și Sancho"). Bun cunoscător al limbii basce, credea că aceasta era destinată a fi o limbă moartă. Socialist și antinaționalist, nu s-a opus Mișcării Naționale Franchiste dar, la scurt timp, s-a dezis de acest regim și i-a disprețuit ideile.

Pío Baroja, originar din Donostia (1872–1956), prolific și excelent narator de romane, peisaje și povestiri, și-a pus amprenta puternic asupra artei narative spaniole despre tematici basce (*"La casa de Aitzgorri"* – "Casa din Aitzgorri", *"Las aventuras de Shanti Andia"* – "Aventurile lui Shanti Andia"), războaiele carliste (*"Las memorias de un hombre de acción"* – "Memoriile unui om de acțiune"), viața dură din mediul urban (*"La busca"* – "Căutarea") sau mai generale (*"El árbol de la ciencia"* – "Arborele științei").

În anii '50– '70, cei mai influenți scriitori, atât în literatura în limba bască cât și în cea în limba spaniolă, au fost **Gabriel Celaya** (Hernani, 1911– Madrid, 1991), cu poezia sa socială, inspirată din viața cotidiană (*"La soledad cerrada"* – "Singurătatea închisă", *"Las cosa como son"* – "Lucrurile, așa cum sunt") și **Blas de Otero** (Bilbao, 1917– Madrid, 1979) autorul poemelor *"Angel fieramente humano"* ("Înger sălbatic uman") și *"Pido la paz y la palabra"* ("Cer pacea și cuvântul").

Ángela Figuera (Bilbao, 1902–Madrid, 1984) a scris poezie senzuală și socială, fiind autoarea unor lucrări precum *"Mujer de Barro"* – "Femeie de lut" și *"Vencida por el ángel"* – "Învinsă de înger". **Juan Larrea** (Bilbao, 1895 – Argentina, 1980), prieten al pictorului Picasso, este autorul cârților de poeme *"Oscuro dominio"* ("Dominația obscură", 1935) și *"Visión celeste"* ("Viziune celestă").

În ceea ce privește romanul, sunt reprezentativi autori precum **J. A. Zunzunegui**, membru al Academiei Regale a Limbii Spaniole, autorul romanului *"El barco de la muerte"* ("Barca morții"), **Luis Martín Santos** (*"Tiempo de silencio"* – "Timpul tăcerii") sau **Ignacio Aldecoa** (1925–1969) originar din Vitoria, cu romanele sale *"El fulgor y la sangre"* ("Strălucire și sânge") sau *"Con el viento solano"* ("Cu vântul dinspre răsărit"), ecranizat.

Deși născut în Madrid, în anul 1926, **Alfonso Sastre** este basc prin adopție, țară cu care se identifică în totalitate, așa cum făcuse și intelectualul pluridisciplinar **José Bergamín** la sfârșitul zilelor sale. Pe lângă teatru, a scris diverse eseuri de pe poziții de stânga. A cultivat pretenia sa cu **Marc Légasse** (*"Las carabinas de Gastibeltza"* – "Carabinele din Gastibeltza").

Născuți în anii '20 sunt: **Ramiro Pinilla** (*"Las hormigas ciegas"* – "Furnicile oarbe", *"Verdes valles, colinas rojas"* – "Văi verzi, coline roșii") cu acesta din urmă obținând Premiul Național de Narațiune

în anul 2005), **Pablo Antoñana**, din Navarra, plurivalentul **Elías Amézaga** sau **José Miguel de Azaola**. Din anii '30 și '40 se remarcă **Raúl Guerra Garrido**, care a primit Premiul Nadal, sau **Luciano Rincón** (1932–1993) ziarist și eseist (*"Francisco Franco, historia de un mesianismo"* – "Francisco Franco, istoria mesianismului", 1964).

Noua literatură

Ca romancier, se remarcă **Lucía Etxebarria** (Bermeo, 1966), care, cu o literatură nouă și "obraznică", a obținut Premiul Nadal cu *"Beatriz y los cuerpos celestes"* ("Beatriz și corpurile cerești") și Premiul Planeta în anul 2004 cu *"Un milagro en equilibrio"* ("Un miracol în echilibru"); **Miguel Sánchez Ostiz**, din Navarra, cu romanele (*"Un infierno en el jardín"* – "Un infern în grădină", *"El pasaje de la luna"* – "Trecerea lunii") și eseurile sale (*"Derrotero de Baroja"* – "Calea lui Baroja").

Autori consacrați sunt, de asemenea, **Juan Bas**, **Fernando Aramburu** (*"Los peces de la amargura"* – "Peștii amărăciunii", despre victimele ETA), **Juan Manuel de Prada**, **Pedro Ugarte**, **Fernando Marías**, **Espido Freire**, **López Hidalgo**, **José Javier Abásolo**. La rândul său, **Toti Martínez de Lecea** s-a dedicat, bucurându-se de succes popular, romanului istoric, iar **Seve Calleja** narațiunilor pentru tineret, la fel ca și poezii **Julia Otxoa**, **Jon Juaristi** sau **Carlos Aurteneche**. **Florence Delay** (*"Etxemendi"*) a scris în limba franceză iar Itxaro Borda, este unul dintre puținii autori care au scris atât în limba bască cât și în limba franceză, deopotrivă.

Piața literaturii basce este mică, dar se bucură de un număr semnificativ de iubitori de cărți. Peste jumătate din populație obișnuiește să citească. Se estimează la peste o sută numărul editurilor basce. Captează 30% din piața Comunității Autonome Țara Bascilor, o parte importantă revenind cărților în limba bască și manualelor, restul fiind acoperit de alte edituri din afara Comunității, dominând cele din Catalonia și Madrid.

În anul 2005 au fost editate 3.515 titluri, reprezentând aproximativ 8 milioane de exemplare și o cifră de afaceri de 86,2 milioane de euro, conform datelor furnizate de către Asociația Editorilor din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor. Dacă în anul 1982 numărul de titluri în limba bască era de 338, în anul 2005 numărul acestora ajunsese la 1.616 (46% din totalul titlurilor editate), cu 3,4 milioane exemplare tipărite, ceea ce reprezintă un salt calitativ important în ultimii 20 de ani.

Guvernul Basc sprijină editarea de cărți în limba bască, oferind importante subvenții în acest sens. În anul 2005, în Navarra au văzit lumina tiparului 1.020 de titluri, conform datelor de la INE.

7.3. Artele scenice și muzicale

7.3.1. Teatrul

“*Pastorala*”, este **teatrul popular** special creat și reprezentat în Iparralde, provenind din teatrul medieval, primele partituri datând din secolul XVIII. Se estimează că există circa o sută de astfel de partituri în cadrul repertoriului istoric. Personajele sale erau atât pozitive cât și negative, iar temele la care făceau referință se inspirau din Biblie sau din istoria Franței.

“*Pastorala*” modernă, reprezentată pe o scenă în aer liber, se bucură de o mare popularitate. În 1950, **Piarres Bordazaharre** (“*Etxahun*”) introducea reînnoirea tematică. Participă femeile, apar teme noi referitoare la mediul basc, povestind un episod sau un personaj, dispune de coruri și orfeon. Continuă să reprezinte un ritual și este pregătită și interpretată, anual, într-o localitate distinctă din Zuberoa. Alți autori consacrați ai teatrului popular sunt **Junes Casenave** și **Jean Louis Davant**.

Apar tot mai multe tipuri de piese de teatru popular, care se bucură de un succes deosebit. Este cazul celor din localitățile Lekeitio, Bergara, Arrasate sau, mai recent, cel din Mungia care, cu participarea a peste 200 de persoane, dedica o piesă figurii lui Lauaxeta.

Teatrul Arriaga.
Bilbao.

Apariția **teatrului convențional** în euskera se leagă de numele lui **Pedro Barrutia** (Aramaioa, 1682–1759) cu lucrarea sa “*Gabonetako Ikuskizuna*” (“Act pentru ajunul Crăciunului”), sub forma unui vechi mister. În 1876 a avut loc, la Biarritz, reprezentarea operetei tipice spaniole (“*zarzuela*”) intitulată “*Iriyarena*”, a autorului din Donostia **Marcelino Soroa**. Doi ani mai târziu avea loc reprezentarea piesei în Donostia.

Lucrările autorilor din Gipuzkoa, **Toribio Alzaga** (“*Ramuntxo*”, “*Oleskari berriya*”), **Abelino Barriola** și **Katalina Eleizegi**, apar la începutul secolului XX. Teatrul postbelic în limba bască a avut ca exponenți de prim rang pe **Antonio Mª Labaien** și **Piarres Larzaba**, parohul din Sokoa, care a reconstituit viața eroului din Laburdi, în lucrarea “*Matalas*”. Mai recent, s-a remarcat **Daniel Landart**. Arestii și Atxaga sunt, de asemenea, autori ai unor lucrări dramatice.

În **limba spaniolă**, cu precedente ale teatrului popular medieval (“*Misterio de Obanos*”-“Misterul din Obanos”) și farsele din **Munibe** (“*El Borracho Burlado*”-“Bețivul înșelat”), se remarcă **Alfonso Sastre**. Este dramaturgul basc cel mai consacrat pe plan internațional, reprezentant al literaturii basce și spaniole (“*Escuadra hacia la muerte*”-“Brigada morții”, “*La mordaza*”-“Mușcătura” sau “*La taberna fantástica*”-“Taverna fantastică”). Următoarei generații îi aparțin autorii teatrali în limba spaniolă, **David Barbero**, **Rafael Mendizabal** și **Ignacio Amestoy**, iar în **euskera**, **Xabier Mendiguren Elizegi**, **Antton Luku**.

Înnoirea teatrului basc se datorează unor grupuri precum **Jarrai** (1960–65), **Txinpartak**, **Akelarre**, **Cómicos de la Legua**, iar mai târziu, odată cu începerea avangardei, spectacolului “*Irrintzi*” (Akelarre, 1977), dar și grupurilor **Denok**, **Orain**, **Bekereke**, **El Lebrel Blanco** din Navarra.

La mijlocul anilor ‘80 din Asociația Teatrului în Limba Bască, **Euskal Antzerki Taldeen Biltzarra**, făceau parte grupurile **Maskarada**, **Karraka** și **Kukubiltxo** (marionete și teatru pentru copii), cărora le-au urmat **Geroa** și diverse grupuri de amatori care organizau festivalul “*Galarrotzak*” în Hazparne. În prezent, mai cunoscute sunt grupurile **Ur** (Helena Pimenta), **Markeline**, **Trapu Zaharra**, **Tentación**, **Hika** sau **Ttanttaka** (“*El Florido Pensil*”), același grup, realizează, în mod frecvent, atât versiunea în limba bască cât și cea în limba spaniolă a unei opere de teatru. În Pamplona-Iruñea luase ființă Școala de Teatru din Navarra, de unde au luat naștere **Teatro Estable de Navarra**, **Pinpilinpauxa**, pentru a da doar câteva exemple. În Iparralde, grupul **Théâtre Des Chimères** era reprezentantul teatrului profesional în limba franceză.

Numărul sălilor de teatru este, în prezent, mult mai mare, crescând, de asemenea, numărul spectatorilor și cel al reprezentațiilor teatrale. În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor există circa 50 de centre teatrale, dintre care 20 funcționează cu regularitate. Referitor la spectacolul în sine, este necesară consolidarea Rețelei Basce de Teatre **Sarea**, care funcționează deja cu 36 de spații interconectate, și lansarea artelor basce pe scena internațională. Revista “*Artez*” realizează prezentarea programelor, a criticilor și a evenimentelor scenice. Programul dispărut al postului ETB, “*Hau Komeria*”, a avut un rol foarte important în ceea ce privește popularizarea teatrului.

Spectacol pastoral în Zuberoa.

Compania de teatru Ur.

Juan Crisóstomo Arriaga.

Mausoleul dedicat lui Julián Gayarre. El Roncal (Navarra).

"Orfeón Donostiarra" în timpul punerii în scenă, de către trupa La Fura dels Baus, a spectacolului "Fausto". Salzburg.

7.3.2. Muzica

Dragostea bascilor pentru muzica vocală sau instrumentală este veche. Se spune că, trei basci la o masă formează deja un cor. În realitate, există o mare tradiție populară de grupuri corale, astăzi într-o oarecare descreștere, ceea ce nu împiedică însă existența, doar în Iparralde, a peste 80 de coruri.

Există, de asemenea, mărturii ale continuității muzicale în perioada romanizării, cu numeroase cântări ("*Batalla de Beotibar*" – "Bătălia din Beotibar", "*Cantar de Bereterretxe*" – "Cântarea lui Bereterretxe", "*Lelo il Lelo*") și cântece de jale din Evul Mediu. În perioada Renașterii, continuă cântările ("*de Olaso*", "*Cancionero de palacio*" – "Culegerea de cântece de palat"), "invadând" muzica polifonică a lui **Joannes Anchieta** (1462–1523). În perioada barocă se extinde muzica de capelă sau cea a maștrilor organişti, colinzile, cupletele și muzica pastorală.

Secolul XIX și în special perioada Romantismului, a fost o perioadă foarte bogată din punct de vedere muzical, remarcându-se compozitori precum **Juan Crisóstomo Arriaga**, originar din Bilbao, decedat foarte tânăr și supranumit "bascul Mozart" pentru lucrările sale "*Sinfonía en re*" sau "*Los esclavos felices*" ("Sclavii fericiți"); dar și cei originari din Navarra, **Hillarion Eslava** (compozitor și pedagog), **Pablo Sarasate** (violonist) și **Julian Gayarre** (tenor). Tot din Navarra era și **Pascual Emilio Arrieta**, cel care a compus opera "*Ildegonda*" și operele tipice spaniole ("*zarzuelas*") intitulate "*Marina*", transformată ulterior în operă, și "*El dominó azul*" ("Dominoul albastru").

Avem de a face, de asemenea, cu un avânt al muzicii populare ("*txistularis*", societăți corale, coruri, grupuri muzicale, "*pastorale*" sau improvizarea de versuri pe muzică) și intensificarea, în toate capitalele, a activității conservatoarelor, a orchestrelor simfonice, a societăților corale și a celor filarmonice.

Secolul XX este marcat de doi compozitori recunoscuți pe plan internațional, și anume, pe de o parte, impresionistul **Maurice Ravel** (1875–1937), originar din Ziburu, Iparralde, autor al partiturilor "*Pavana para una infanta difunta*" ("Pavană pentru o infanță moartă"), "*Conciertos para piano*" ("Concerte pentru pian"), opere, balet, al celebrului "*Bolero*", iar, pe de altă parte, compozitorul originar din Araba, reprezentant al naționalismului muzical, **Jesús Guridi**, autor al partiturilor "*El Caserío*" și "*Diez melodías vascas*" ("Zece melodii basce"). În această epocă putem vorbi de o adevărată renaștere muzicală, cu o mulțime de compozitori minunați: **José María Usandizaga**, **Francisco Madina**, **Tomás Garbizu**, **Tomás Aragües**, **Jesús Arambarri**, **Luis Aramburu**, compozitorul neoromantic **Pablo Sorozabal** sau cel impresionist **Aita Donostia**.

Nu există multe opere basce. Prima ("*Prudencia*"), cu muzica lui Santesteban și libretul lui **Serafin Baroja**, s-a prezentat în premieră în anul 1884, în Donostia. În ultimii ani s-au reluat prezentări ale compozițiilor lui Usandizaga ("*Mendi-mediyan*"), **Jesús Guridi** ("*Amaya*") și **Aita Donostia** ("*Larraldeko Lorea*"), și au avut loc premiere ale unor opere precum "*Zigor*" (1963) sau "*Gernika*" (1986) ale maestrului **Francisco Escudero** (Zarautz, 1912–Donostia, 2002), autor a numeroase compoziții aparținând tuturor genurilor, la confluența între înnoirea muzicală și avangardism.

Reprezentanți de seamă ai muzicii clasice contemporane sunt **Carmelo Bernaola**, **Luis de Pablo**, **Antón Larrauri**, iar mai recent, **Félix Ibarrondo**, **Ramón Lazkano** și **Gabriel Erkoreka**. Muzică pentru cinematografie compun **Alberto Iglesias**, nominalizat la Oscar pentru coloana sonoră a filmelor "*El jardinero fiel*" ("Grădinarul fidel") și "*Cometas en el cielo*" ("Comete pe cer"), **Angel Illarramendi** și **Bingen Mendizabal**.

Ca interpreți, oferind concerte în lumea întreagă, trebuie amintiți harpistul **Nicanor Zabaleta** (1907–1990), din Donostia și pianistul **Joaquín Achúcarro**. Există, de asemenea, numeroși "txistularis" de o mare virtuozitate, între aceștia remarcându-se, în prezent, cei aparținând familiei **Ansorena**; cântărețul din Irun de operetă și muzică populară **Luis Mariano** (1920–70), cel care a lăsat o urmă de neșters. În muzica lirică trebuie menționate **María Bayo** și **Ainhoa Arteta**, ambele din Navarra.

Tradiții, instituții și memorie

Cele mai reprezentative instrumente, toate de origine străveche, sunt: "*txistu*" (flaut popular cu trei găuri), "*tamboril*" (tobiță), "*dulzaina*" (o specie de clarinet), "*txalaparta*" (percuție în două scânduri, în prezent în plină reînnoire expresivă) și "*alboka*". Popularul "trikitixa", în schimb, este un mic acordeon diatonic, introdus în Țara Bascilor la finele secolului XIX.

Se remarcă, de asemenea, tradițiile din Navarra ale "*jotei*", (cântec și dans în limba spaniolă), în care se dezvoltă un mic poem sub formă de cvartet și "*aurorale*" interpretate de către "*auroros*" și "*auroras*", cei care anunță marile festivități. Cel mai faimos și novator dansator de jotă a fost **Raimundo Lanás**.

În ceea ce privește orchestrele, Orquesta Sinfónica de Euskadi (Orchestra Simfonică a Țării Bascilor, OSE), Orquesta Sinfónica de Bilbao (Orchestra Simfonică din Bilbao, BOS), creată în anul 1922 și Orquesta Pablo Sarasate (Pamplona-Iruñea), oferă un bogat program de spectacole. Recent înființata Orquesta de Euskal Herria (EGO, Orchestra Țării Bascilor), din anul 1997, oferă spectacole de două ori pe an. În Bilbao există o Orchestră Simfonică de Acordeoane dirijată de Amagoia Loroño. Ca ansambluri corale, grupul coral Orfeón Donostiarra, din San Sebastian, este cel mai cunoscut pe plan internațional. Au tradiție, de asemenea, Societatea Corală din Bilbao, Corurile ABAO, grupul Coral Andra Mari (Erresteria), Corul Easo (din San Sebastian), iar în Navarra, Ansamblul Coral din Pamplona și Corala de Cameră.

ABAO (Asociația din Bilbao a Prietenilor Operei) pune la dispoziția publicului programe de operă iar **Musikene**, din Donostia, este conservatorul de grad superior.

Memoria sonoră bască (materiale sonore ale cântecelor, texte, partituri) revine fundației cu sprijin public **Eresbil**, Arhiva Bască pentru Muzică. Aflată în Erresteria (Gipuzkoa), este arhiva bască de muzică, deținând peste 100 de fonduri, și registrul a circa 1.500 de compozitori basco-navarrezi. Păstrează, de asemenea, o copie a depozitului legal.

Muzica populară contemporană

Dezvoltarea **muzicii populare** la sfârșitul anilor '60 a secolului trecut, este reprezentată de spectacolul "*Ez dok amairu*" (**Benito Lertxundi, Mikel Laboa, Joxean Artze, Lourdes Iriondo, J. A. Irigarai** sau **Xabier Lete**). S-a produs o contopire între cultura populară, cultura de mase și cea revendicativă, înlocuind muzica folclorică tradițională. **Oskorri** aparține aceleiași epoci, unii dintre acești autori aflându-se, încă, în plină activitate creativă.

A predominat muzica populară în limba bască. **Cantautorilor** (**Imanol Larzabal, Antton Valverde, Urko, Gorka Knörr, Estitxu**), reprezentanților muzicii populare (**Urretxindorra, Oskarbi, Pantxo eta Peio, Haizea**) și a celei folk și rock (**Niko Etxart**) din anii '70, le-au urmat, în anii 80 și 90', cei ai rock-ului radical (**Hertzainak, Kortatu, Negu Gorriak, Su ta gar**) și o serie de grupuri și stiluri, de la *hard* și *jazz*, la *reggae* sau *hip-hop*.

Au existat grupuri deja mitice precum **Itoiz** (Juan Carlos Pérez) sau **Errobi** (Anje Duhalde și Mixel Ducau). În prezent, se remarcă inovatorul "*trikitilari*" **Kepa Junkera**, **Pier Paul Berzaitz** din Zuberoa, muzicieni sau cantautori precum **Ruper Ordorika, Jabier Muguruza, Gontzal Mendibil**, care au avut o influență socială deosebită pentru imaginația colectivă. Noua generație, cu noi sensibilități, este reprezentată de **Mikel Urdangarin, Txuma Murugarren, Rafa Rueda**.

Cântând în **limba spaniolă**, s-au consacrat în Spania și America Latină grupuri precum **Mocedades, Barricada, Orquesta Mondragón** (Javier Gurruchaga) sau **Duncan Dhu** (Mikel Erentxun), fără a uita de **Fito, La Oreja de Van Gogh** sau **Alex Ubago**.

La nivelul întregii Euskal Herria, **industria discului** produce aproximativ 200 de titluri anual, realizate de vreo două duzini de producători. Spre deosebire de cinematografie, cota de consum a muzicii proprii este relativ importantă pe piața bască, estimându-se la circa 3% din piață, predominând cea în limba bască. Conform raportului SGAE pe anul 2003, preferințele pe genuri muzicale diferă față de cele la nivelul statului spaniol, cele mai bine poziționate fiind stilurile, *folk, new age, heavy, latino*. Tot peste media spaniolă se situează numărul achizițiilor de CD-uri și obișnuința de audiție a acestora acasă.

Există o orientare de sprijin a sectorului discografic de muzică populară și pop-rock (serbări, cataloage, editare anuală de CD-uri selecționate, cum ar fi "*Euskadiko soinuak*").

Mikel Laboa, decedat în 2008, a fost unul dintre simbolurile muzicii contemporane basce. Fondator, alături de alți muzicieni, a mișcării muzicale numite "*Ez dok amairu*".

Oskorri.

Coperta unui disc de Kortatu, unul dintre cele mai cunoscute grupuri aparținând așa-numitului rock radical basc.

Acordeonistul "*trikitilari*" Kepa Junkera.

7.3.3. Dansurile

Înclinația poporului basc pentru dans, atât în varianta populară cât și în versiunea sa artistică, își are rădăcinile în antichitate. Voltaire, în *“Contes Philosophiques”* (“Povești filozofice”), scria despre basci, “că locuiesc sau mai bine spus, sar la poalele Pirineilor”. Exprimarea este corectă, deoarece, mare parte din dansul basc este bazat pe sărituri, pe forță, suspensie aeriană, un dans în aer.

Acest stil a contribuit la nașterea a doi pași concreți, care îmbogățesc repertoriul dansului clasic: *“saut basque”* și *“pas de basque”* (“saltul basc” și “pasul de basc”).

Câteva dintre dansurile populare cele mai cunoscute sunt:

- **Auresku:** este cel ales pentru a cinsti și omagia persoane sau personalități;
- **Mutildantza** din Valea Baztán, este un dans în exclusivitate masculin;
- **Mascarada suletina:** din Zuberoa, primește acest nume datorită aspectului său de carnaval;
- **Ezpatadantza:** dans deosebit de atrăgător, utilizându-se spade;
- **Larraindantza,** dans de epocă.

La fel ca în întreaga Europă, remarcăm trei variante ale dansului: tradițională, clasică și contemporană.

Tradiționale

Își au originea în sărbătorile populare (legate de nașteri, de tineret, nunți, botez, etc.) sau în ciclurile naturii, luând forma manifestărilor festive specifice fiecărui anotimp.

Repertoriul dansurilor cuprinde sute de piese, unele clar conturate, iar altele ca variante locale. Există o amplă rețea de grupuri de dansatori, în majoritatea satelor funcționând grupuri de dans în cadrul cărora se învață dansul basc și se organizează spectacole în fața publicului local sau din alte ținuturi, dar și școli de dans care nu au un caracter permanent.

Interesul publicului pentru dansul popular și tradițional este mare, acestea reprezentând o componentă importantă a sărbătorilor populare. Nu se poate concepe niciun act de omagiere, indiferent de natura sa, fără prezența unui *“dantzari”*, care interpretează împreună cu *“txistularis”*, un dans *“auresku”* de cinstire.

Dans intitulat *“mascarada suletina”*.

Dans de epocă.

Centrul de dans contemporan *“La Fundición”*, Bilbao.

Există dansuri, care se pretează la orice situație, de-a lungul întregului an (*“auresku”*, *“mutildantzak”*, *“jota vieja”*) și altele care însoțesc anumite ocazii, evenimente sau momente (*“zortziko”* din Altsasu în 5 februarie; *“kaxarranka”* din Lekeitio pe 29 iunie; *“dantza plazan”* din Vitoria-Gasteiz în fiecare sâmbătă, primăvara și vara). Există dansuri masive și fără ordine (*“kalejiras”*, *“biribilketas”*, *“porrusaldas”*, *“jotas”*) sau organizate în grupuri, precum dansurile cu bețe (*“makil-dantza”*), cu spade (*“ezpatadantza”*), cele care constituie apanajul exclusiv al bărbaților (*“mutil dantza”*) sau al femeilor (*“neska dantza”*); dansuri comune bărbaților și femeilor (*“jotas”*, *“ingurutxo”*, *“zortziko”* din Alsasua).

Majoritatea grupurilor de dans din Țara Bascilor sunt organizate în **Euskal Dantzarien Biltzarra**, care, între alte activități, organizează anual *“Dantzari Eguna”* (“Ziua dansului basc”). Anual se organizează, în **Portugalete** și **Vitoria-Gasteiz**, festivaluri de folclor internațional.

Clasice

Deși într-o măsură mai redusă, **dansul clasic** este primit, de asemenea, cu entuziasm. Ca maestru al dansului clasic se remarcă **Jon Beitia**.

Întrucât repertoriul dansurilor populare este foarte bogat și studiat, puțini coregrafi sau specialiști, cu excepția lui **Segundo Olaeta**, anterior, și **Bittor Olaeta** sau **Juan Antonio Urbeltz**, ulterior, au adus contribuții semnificative în lumea dansului clasic, începând cu dansul tradițional basc.

Contemporănea

Remarcăm experiența unor companii profesioniste (cazul lui **Damián Muñoz**) sau semiprofesioniste, remarcându-se *“La Fundición”*, ca spațiu de desfășurare și ca entitate organizatoare, de exemplu, a *“Zilelor dansului”* din Bilbao.

Există un număr important de balerini basci care dansează în companii internaționale, precum: **Igor Yebra** (balerin invitat de cele mai importante companii), **Lucía Lakarra** (prim-balerină a Baletului Operei din München), **Asier Uriagereka** (prim balerin la Baletul din Monte-Carlo).

În Țara Bascilor există doar o companie de un înalt nivel profesional și anume, **Balletul din Biarritz**. Creat în 1988, are centrul coregrafic în fosta gară din centrul orașului Biarritz. Este coordonat de către coregraful **Thierry Malandain** și reunește 15 balerini profesioniști.

Pregătirea în domeniul dansului, în cadrul sistemului de învățământ reglementat, la nivel elementar, se realizează în cele trei capitale de provincii din Euskadi, iar cursurile din ciclul mediu se desfășoară la Conservatorul din Vitoria-Gasteiz. În **Navarra** există o Școală de dans de nivel elementar și mediu.

7.4. Cultura digitală și multimedia

Digitalizarea este un fenomen general reprezentând schimbările tehnologice relaționate cu informația, (depozitare, transmitere, decodificare și utilizare), un fenomen care presupune modificări ale deprinderilor sociale și ale modelului economic. În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor s-a realizat un efort deosebit privind tehnologia și echipamentele, dar încă nu s-au abordat suficient aspectele referitoare la conținuturile proprii și la artă în era digitală. Pe plan strict cultural diferențiem următoarele nivele: digitalizarea patrimoniului, pentru a se asigura conservarea sa și accesul la acesta; utilizarea sa în vederea intensificării dezvoltării; creația și exprimarea artistică (multimedia, art net).

În cadrul primului nivel, cel al digitalizării patrimoniului, toate entitățile depun un efort considerabil și susținut de digitalizare a accesului la conținuturi prin intermediul site-urilor, cum ar fi, de ex., accesul la biblioteca digitală (www.euskadi.net/liburutegidigitala), arhive, presa zilnică, dar și la un număr important de inițiative aparținând unor instituții (Parlamentul Basc, Guvernele Provinciale, Eresbil, EITB, Susa, Euskaltzaindia, Euskadiko Filmategia, etc.), în timp ce alte entități precum Euskomedia, Elhuyar, Vicomtech, firme asociate la Gaia, se specializează în acest domeniu.

În cadrul celui de-al doilea nivel, cel referitor la utilizare și dezvoltare, conținuturile culturale digitale sunt folosite într-o măsură tot mai mare, atât pentru producția culturală cât și pentru difuzarea acesteia, referindu-se la conținuturile culturale în limba bască – interesantă fiind, în acest context, crearea unui domeniu “.eus” pe Internet – dar și la cele în spaniolă, adoptându-se măsuri de siguranță pentru evitarea clonării culturale și pentru generarea de piețe pe termen mediu.

În cadrul celui de-al treilea nivel, ca activitate creativă specifică, multimedia se alătură creatorilor de artă sau de comunicare digitală (artă electronică, net-art).

Datorită caracterului său actual incipient, piața nu poate dinamiza multimedia culturală, ceea ce implică intervenția inițiativei publice – solicitări în cadrul sistemului educativ, în sfera politicii lingvistice, comenzi de creații, reînnoirea multimedia a patrimoniului – și acțiuni de stimulare a pieței.

7.5. Artizanatul

Aflat la confluența dintre manufactură, artă și memorie, artizanatul baceste legat de crearea de obiecte relaționate fundamental cu lumea pastorală și cea agricolă. În vederea desfășurării activităților specifice, ciobanii creau ustensile din lemn: “makila” (toiagul ciobanului), “uztaiak” (zgarda pentru animale), “aska” (recipiente pentru mâncare) sau “kaiku” (recipiente pentru fabricarea brânzeturilor).

Dar dezvoltarea generală și cea a agriculturii, în mod special, a condus la specializare artizanilor în producerea de obiecte pe care ulterior să le înstrăineze în schimbul altor produse sau a banilor.

Artizanii realizează instrumente din lemn și fier pentru cultivarea pământului (care, juguri, pluguri, sape), ustensile din lemn (“kutxas”, mese, etc.). Din piele confecționau încălțăminte (“abarka”), butoaie pentru vin, mingi din piele și altele. Nu putem uita însă, nici arta împletirii coșurilor, a confecționării cârligelor, a plaselor, și a accesoriilor acestora, prelucrarea ceramicii, dezvoltată, în special, după apariția roții olarului, confecționarea de articole din pânză (opinci), producerea instrumentelor muzicale (“xirulak”, “txistuak”, clarinete, “txalapartak”, tamburine) și realizarea unei varietăți de obiecte derivate din artele decorative (bijuterii, încrustări, restaurări).

În prezent, artizanatul basc utilizează toate tipurile de materiale: piatră, argilă, lemn, hârtie, atât pentru piesele decorative cât și pentru obiectele de utilitate, deschizându-se către noi forme. Apar artizani (miniaturiști, modeliști, machetiști, plăci de surf), care folosesc materiale noi, cu noi destinații.

Numărul întreprinderilor artizanale (inclusiv persoanele care desfășoară activități lucrative pe cont propriu) este estimat la circa 300, reunind, în principal, microîntreprinderi eterogene, dintre care doar 262 înregistrate (115 în Gipuzkoa, 113 în Bizkaia și 33 în Araba), generând un număr redus de locuri de muncă (500–600).

Activitățile principale ar fi: producerea mobilei din lemn (13,4%), a obiectelor din lemn (12,9%), prelucrarea ceramicii (12,6%), a fibrelor vegetale (9,4%), producerea textilelor (7,9%), a bijuteriilor (6,9%), a obiectelor din metal (6,5%), din sticlă (6,1%), a articolelor din piele și blană (4,7%), a obiectelor din marmură, piatră și gips (1,1%), fabricarea instrumentelor muzicale (1,1%) și altele (17,3%).

Surprinde profilul artizanului actual: este predominant masculin (65%); cu un nivel ridicat de studii; este interesat de perfecționarea sa profesională (37% au urmat cursuri de profil) și de perfecționarea uneltelor sale; dispune de calculator (pentru informare, gestiune, comercializare și optimizarea desenelor); marea majoritate are peste 35 de ani; pentru o treime dintre aceștia artizanatul nu constituie activitatea principală (nu pot trăi doar din această activitate); prevalează vânzarea directă, între meșteșugarul artizan și client.

Viitorul său este unul incert datorită concurenței produselor industriale și a celor provenite din țările în curs de dezvoltare, a insuficienței schimbului generațional și a dificultății de a atinge nivele acceptabile de rentabilitate. O intervenție eficientă ar presupune o mai bună reglementare a sectorului și a profilului artizanal, sprijin din partea instituțiilor, crearea unui “label” (certificat), desene (forme) noi și adaptate, îmbunătățirea celor vechi, deschiderea unor noi canale de comercializare, includerea acestui domeniu de activitate în sfera culturii și a turismului local.

Site-ul www.euskadi.net prezintă resursele oferite de Guvernul Basc.

Meșteșugar artizan confecționând un coș pentru jocul cu mingea.

8. INSTITUȚII ȘI SERVICII CULTURALE ȘI DE COMUNICARE

Există instituții care prestează servicii culturale (muzee, arhive și biblioteci) dar și personalități și colective cu o importanță contribuție la progresul societății, ajungând să aparțină memoriei colective în zilele noastre.

Există, de asemenea, evenimente care marchează agenda culturală, obiceiuri populare apreciate de către vizitatori și mediile de comunicare care ilustrează actualitatea generală și culturală.

Muzeul de artă "Artium".
Vitoria-Gasteiz.

Interior din Muzeul de Știință
"Kutxaespacio". Donostia-San Sebastián.

8.1. Muzeele

Rolul principal al muzeelor îl constituie impulsivitatea cunoașterii bunului cultural (conservarea fizică, protejarea și documentarea), prezentarea și difuzarea culturală a acestuia precum și promovarea creației artistice.

Țara Bascilor s-a specializat în spații muzeistice de artă. Istoricului și prestigiosului Muzeu de Arte Frumoase din Bilbao (1908) i-au urmat Muzeul Navarrei (1910), Muzeul Basc și de Istorie din Baiona, înființat în anul 1924 și Muzeul San Telmo din San Sebastián (1932). Un important salt calitativ s-a produs 60 de ani mai târziu, în anii '90, odată cu inaugurarea Muzeului Guggenheim din Bilbao, Artium din Vitoria-Gasteiz, Chillida Leku din Hernani (Gipuzkoa) și Casa-Muzeu Oteiza (Alzua, Navarra). Dar există și alte muzee de mare valoare, altele decât cele artistice.

În Țara Bascilor există aproximativ 120 de muzee și colecții, dintre care 68 în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor (30 în Gipuzkoa, 19 în Bizkaia și 19 în Araba), în jur de 30 în Navarra, iar în Iparralde vreo 20.

În Țara Bascilor întâlnim importante muzee de artă.

Edificiul **Muzeului Guggenheim din Bilbao**, construit de către arhitectul **Frank O. Gehry**, constituie o operă de artă în sine; construcția acestuia a proiectat orașul și imaginea sa în exterior. Scheletul, format din corpuri de mare volum interconectate, din calcar și titan curbat, este spectacular. Muzeul pune la dispoziția publicului o colecție permanentă și expoziții temporale. Colecția permanentă se compune, la rândul său, din fondurile new yorkeze (pe bază de contract) și cele proprii orașului Bilbao.

Colecția proprie dispune de opere ale unor artiști reprezentativi ai celei de-a doua jumătăți a secolului XX precum Eduardo Chillida, Yves Klein, Willem de Kooning, Robert Rauschenberg, Antoni Tàpies, Mark Rothko, Andy Warhol, Richard Serra, Anselm Kiefer, Robert Motherwell, între alții. Pe de altă parte, se remarcă importante nume de tineri artiști basci și spanioli precum Txomin Badiola, Cristina Iglesias, Darío Urzay, Miquel Barceló, Prudencio Irazabal, etc. Este vizitat anual, în medie, de un milion de persoane.

Muzeul de Arte Frumoase din Bilbao a luat ființă prin fuziunea a două muzee inaugurate în 1908 și 1924. Magnifica colecție începe cu secolul XII și dispune de importante fonduri din secolele XVI și XVII (Velázquez, El Greco, Murillo, Zurbaran, Ribera, Carreño), fonduri aparținând stilului baroc flamand (Van Dyck, De Vries, etc.) și altele din secolul XVIII (Paret, Bellotto, Meléndez, etc.). Întâlnim tablouri semnate de Goya sau de pictori din secolul XIX și începutul secolului XX, cum ar fi Sorolla sau Madrazo.

Adăpostește cea mai reușită colecție a artiștilor basci din secolul XIX și prima jumătate a secolului XX precum Guinea, Zuloaga, Guiard, Regoyos, Echevarría, Iturrino, Arteta, Aranoa, Lecuona, Ucelay sau Balerdi, alături de piese aparținând lui Gauguin, Delaunay, Cézanne, Picasso, Kokoschka, Bacon, Vázquez Díaz, Gutiérrez Solana, Gargallo, Oscar Domínguez, Tàpies, Millares sau Saura. Se pot admira, de asemenea, lucrări aparținând lui Oteiza și Chillida.

Artium. Centrul-Muzeu de Arte Contemporane. Creat în Vitoria-Gasteiz în anul 2002, misiunea sa constă în propagarea artei zilelor noastre plecând de la colecția sa permanentă, organizarea de expoziții temporale și alte activități paralele, relaționate cu actul creativ și cel meditativ, de cugetare. Reunește o colecție foarte reușită de artă contemporană spaniolă.

Muzeul San Telmo. A luat ființă în 1932 în incinta unei vechi mănăstiri din secolul XVI. Remarcăm colecția de pietre funerare din epoca preromană și colecția de materiale etnografice care ilustrează diverse aspecte ale modului tradițional de viață din Țara Bascilor. Întâlnim, de asemenea, tablouri din secolele XV-XIX, opere ale unor artiști precum Madrazo, El Greco, Ribera sau Rubens, dar și opere ale unor cunoscuți pictori basci.

Chillida-Leku. Muzeul este situat în gospodăria țărănească Zabalaga, în aer liber, în localitatea Hernani, reunind importante lucrări ale sculptorului Eduardo Chillida, opere care ilustrează traiectoria artistului.

Muzeul Basc și de Istorie din Baiona are un caracter divers și generalist, iar Muzeul Bonnat reunește colecții, aflându-se, de asemenea, în Baiona.

Muzeul Navarrei e relativ recent (1956). Își are sediul în incinta fostului Spital Nuestra Señora de la Misericordia. Din clădirea originală se păstrează doar fațada și biserica, ambele din secolul XVI. Sunt expuse obiecte aparținând patrimoniului Navarrei din epoca preistorică până în prezent (dispune de un fond al artiștilor contemporani din Navarra), trecând prin perioada romanizării, epoca romană, cea maură, perioada barocului, etc. Programează și expoziții temporale.

Casa-Muzeu Oteiza, construită de Francisco Javier Sáenz de Oiza, se situează în localitatea Alzuza din Navarra, iar pe durata vizitării sale putem face cunoștință cu opere semnificative ale lui Oteiza și cu spațiile frecventate de către artist: laboratorul, casa și atelierul.

Există și alte muzee și/sau colecții precum:

- Muzeu ale **mării**: Muzeu ale mării: Muzeul Maritim din Bilbao, Muzeul Naval din Donostia, Muzeul Mării din Biarritz și Muzeul Pescarului din Bermeo, în care se reunesc artele tradiționale specifice pescuitului și ambarcațiunii.

- Muzeu **etnografice** generale cum ar fi, de exemplu, Muzeul Basc de Arheologie, Etnografie și Istorie (Bilbao); fondurile Muzeului San Telmo; Muzeul de Arheologie din Vitoria-Gasteiz în casa familiei Gobeo, Muzeul Basc și de Istorie din Baiona. Tot aici pot fi enumerate Muzeul Țării Bascilor din Gernika și colecțiile din Artziniega, Elizondo, Iratxe...

- Muzeu de **artă sacră** în orașe precum Bilbao sau Vitoria-Gasteiz și în mănăstiri cum sunt cele din Orreaga-Roncesvalles sau Tulebras.

Curtea interioară a Casei-Muzeu Oteiza. Opera lui Francisco Sáenz de Oiza. Alzuza (Navarra).

- Muzeu dedicate **fierului, transporturilor și altor îndeletniciri**: Muzeul Basc al Căilor Ferate (Azpeitia); Muzeul Minelor din Gallarta; Muzeul Industriei "Rialia" din Portugalete; Fierăria "El Pobal" din Muskiz; fabrica de băști "La Encartada" din Balmaseda; Muzeul Mașinilor-Unelte din Elgoibar și al Cimentului în Añorga; Parcul Cultural din Zerain; Muzeul Sării din Leintz-Gatzaga; Muzeul Armelor din Eibar; Muzeul Basc al Fierului din Legazpi (Gipuzkoa).

- Muzeu de **știință și tehnologie** precum "Kutxaespacio" în Donostia; Planetariul din Pamplona- Iruñea; Muzeul Basc de Istoria Medicinii și Științelor (UPV-EHU în Leioa).

- Colecții dedicate **personalităților** (Francisco Xabier în Xabier-Javier, Zumalakarregi în Ormaiztegi, Simón Bolívar în Bolibar, familia Aiala în Kexaa-Quejana) sau artiștilor (Zuloaga, Beobide, Sarasate, Gayarre, Maeztu, etc.), dar și cu o tematică mai variată, dedicate păcii (Muzeul Păcii din Gernika), ideologiilor (Naționalismul în Artea, Carlismul în Lizarra), ceramicii (Muzeul Basc al Olăritului în Ollerías, Araba), cofetăriei (Muzeul Xaxu din Tolosa, Ciocolatei în Baiona, Prăjiturii Basce -Gâteau Basque în Sara), modei (Muzeul Balenciaga, în Getaria), fotografiei (Zarauz), cărților de joc (Muzeul de Naipe din Casa Fournier din Vitoria-Gasteiz, în Palatul Bendaña), cerii (Muzeul Grevin din Baiona), vinului (Muzeul vinului din Laguardia), poliției (Arkaute), siturilor arheologice (oppidum-ul din Iruña de Oca), muzeul taurin (Bilbao) și cel dedicat lui Olentzero (Mungia), iar lista ar putea continua.

Tipuri de muzee și colecții pe teritorii istorice în CAȚB

	Numărul de muzee	Numărul de vizitatori (în mii de persoane)			
		Bizkaia	Gipuzkoa	Álava-Araba	Total
Artă contemporană	3	852	85	102	1.039
Arte Frumoase	3	150	-	37	187
Istorie	11	64	13	10	87
General	2	40	63	-	103
Etnografie și antropologie	11	27	4	-	31
Specializate	16	10	40	96	146
Știință și tehnologie	5	8	171	-	179
Științe și istoria naturii	6	-	336	-	336
Arheologic	1	-	-	24	24
De situri arheologice și altele	10	-	1	15	16
	68	1.151	713	284	2.148

Împreună, Muzeul Guggenheim (circa un milion de vizitatori anual), Acvariul, Kutxaespacio, Muzeul de Arte Frumoase din Bilbao și Artium depășesc 100.000 de vizitatori anual.

Fabrica Regală de Tutun, sediul Centrului Internațional de Cultură Contemporană. Donostia-San Sebastián.

Muzeul fabricii de textile "La Encartada" Balmaseda (Bizkaia).

Biblioteca de la Chantrea.
Pamplona-Iruñea (Navarra).

Biblioteca "Ignacio Aldecoa".
Vitoria-Gasteiz.

Pagina web "liburutegia" coordonează
bibliotecile locale existente în C.A.Ț.B.

8.2. Bibliotecile

Bibliotecile publice și private contribuie la conservarea științei, la difuzarea cărților clasice și contemporane, la dezvoltarea culturală a comunității. Nu admit cenzura, nici presiunile de tip comercial.

În aceste centre găsim documentație de orice tip: cărți, reviste, fonograme, filme, Internet, filme documentare, baze de date, printre altele. Prin Statutul de Autonomie din 1979, Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și-a asumat răspunderea pentru respectarea normelor și a obligațiilor de stat privind protecția patrimoniului istoric, artistic, monumental, arheologic și științific. Au fost transferate arhivele, bibliotecile și muzeele care nu erau în administrarea statului. Administrarea bibliotecilor locale revine primăriilor.

90% dintre bibliotecile locale și provinciale sunt deschise peste 200 de zile pe an. Majoritatea beneficiază de o funcționare automatizată (catalogarea și, într-o măsură mai redusă, împrumuturile) și au conexiuni de acces la Internet. 62% din fonduri sunt în limba spaniolă și 30% în limba bască.

- **Bibliotecile locale** din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor. Cele 280 de bibliotecile locale din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor sunt gestionate și dotate de către primării, fiind integrate în Sistemul Național al Bibliotecilor din Euskadi. Se remarcă bibliotecile din capitale: Biblioteca Municipală Bidebarrieta din Bilbao, Biblioteca Municipală sau Centrală din Donostia și rețeaua bibliotecilor municipale din Vitoria-Gasteiz.

În prezent, se încearcă conectarea tuturor bibliotecilor într-o rețea (www.liburutegiak.euskadi.net), ceea ce ar face posibilă consultarea fondurilor tuturor bibliotecilor prin intermediul site-ului, accesul la toate bibliotecile și la serviciile de împrumut ale acestora pe baza unui carnet unic, valabil pentru toate bibliotecile interconectate.

- **Bibliotecile provinciale.** Biblioteca Provincială din Bizkaia (204.207 volume) datează de la sfârșitul secolului XIX. Începând din anul 1988 a fost supusă unui proces de remodelare integrală, iar în 2002 a abordat problema extinderii sale. Biblioteca Provincială din Gipuzkoa, azi Koldo Mitxelena Liburutegia (216.703 volume), a luat ființă în anul 1947 și a fost un pionier în oferirea de servicii precum accesul la Internet. Casa de Cultură "Ignacio Aldecoa" sau Biblioteca Publică Provincială din Vitoria-Gasteiz (143.362 volume), inaugurată în 1842, aparține statului, dar este administrată de către Guvernul Provincial din Araba.

- **Bibliotecile universitare.** Cea mai veche este Biblioteca Universității Deusto, creată în anul 1888. În 1974 apărea Biblioteca Institutului pentru Studii Basce. Universitatea Țării Bascilor (UPV) își are biblioteca centrală în Leioa iar bibliotecile de campus sunt în Vitoria-Gasteiz și Donostia. E cea mai mare și mai diversificată, reunind 1.015.000 de volume în fondurile bibliografice din cele 25 de biblioteci ale sale. Universitatea din Mondragón, Universitatea din Navarra și Universitatea Publică din Navarra dispun de biblioteci asemănătoare.

- **Bibliotecile specializate.** Aparțin unor organizații sau instituții culturale care își desfășoară activitatea într-un domeniu concret, bine determinat.

Există biblioteci reprezentative pentru limba și cultura bască (Eusko Ikaskuntza, Fundația "Sancho el Sabio", Euskaltzaindia, Euskal Biblioteka a Institutului Labayru, Habe); pentru preistorie, arheologie și etnografie (Societatea de Științe "Aranzadi"); pentru muzică (Eresbil, Conservatorul Superior de Muzică); pentru cinematografie (Euskadiko Filmatagia-Filmoteca Bască); pentru publicații periodice, afișuri sau broșuri (Mănăstirea Benedictinilor din Lazkao); pentru teme basce și religioase (Sanctuarul din Arantzazu și cel din Loiola, Seminarul din Vitoria-Gasteiz și Donostia); pentru teme diverse (Biblioteca aparținând de "Sociedad Bilbaína"); pentru arte (biblioteci aparținând muzeelor).

Există biblioteci aparținând Administrației, cum ar fi Biblioteca Centrală, bibliotecile diverselor departamente ale Guvernului Basc și Biblioteca Parlamentului Basc. Nu lipsesc nici bibliotecile virtuale, cum ar fi, de exemplu, Biblioteca Societății pentru Studii Basce, în cadrul Fundației Euskomedia.

- **Bibliotecile centrelor școlare:** din totalul de 873 de centre, există 612 centre de învățământ preuniversitar care oferă servicii de bibliotecă.

În domeniul bibliografiei basce se remarcă, prin importanță, lucrările semnate de **Jon Bilbao** (1914-1994), cu "Eusko Bibliographia" ("Bibliografia bască") și **Joan Mari Torrealdei**.

Se află în fază de proiect Biblioteca Națională sau Biblioteca Țării Bascilor, cu rol de coordonare în cadrul Sistemului Basc de Biblioteci, urmând să funcționeze și ca Biblioteca Digitală Bască.

8.2.1. Fonotecile și mediatecile

Discurile, benzile magnetofonice, CD-urile și orice alt tip de arhive sonore constituie documente testimoniale care contribuie la păstrarea memoriei istorice. Fonotecile sunt instituțiile responsabile de conservarea și difuzarea patrimoniului sonor al popoarelor și al societăților. Arhivele sonore includ nu doar înregistrări muzicale, ci și discursuri, evenimente sociale, interviuri, alături de bogata tradiție orală.

Bibliotecile devin mediateci (Koldo Mitxelena Kulturunea, Bidebarrieta), încorporând servicii de conservare și împrumut de CD-uri, DVD-uri, etc.

Deși monografiile scrise dețin majoritatea covârșitoare (94% din totalul fondurilor), se înregistrează o creștere a achizițiilor de fonduri audiovizuale, electronice și cu caracter special (desene, cartografii, etc.) cu precădere în Bilbao, Donostia, Errenteria, Tolosa și Arrasate.

Mediateca din Biarritz, inaugurată în 2004, e o bibliotecă generalistă cu numeros material audiovizual, acces la Internet și diverse departamente specializate în: literatură, America Latină, imagine, limba bască, infantil și fonduri locale.

8.2.2. Bibliotecile din Navarra

Însumează 128 de biblioteci, care reunesc 3 milioane de volume. În anul 2000 existau 94 de biblioteci publice (73,5%), 20% specializate și 4% universitare, acestea adăpostind peste o treime din totalul volumelor existente. Anual, se înregistrează în jur de 800.000 de împrumuturi, realizate de către circa 180.000 de persoane.

Biblioteca Generală din Navarra a fost creată în 1940. Are în custodie patrimoniul bibliografic din Navarra, coordonează sistemul bibliotecilor publice și administrează Depozitul Legal. Fondul său dispune de 320.000 de documente și, în curând, se va muta într-un nou sediu.

Noua bibliotecă provincială din Bizkaia.
Bilbao.

Centrul "Koldo Mitxelena".
Donostia-San Sebastián.

8.3. Arhivele

Serviciile de arhive îndeplinesc trei funcții de bază: conservarea, administrarea și difuzarea fondurilor arhivistice. În 1990 a fost adoptată, în Euskadi, Legea Patrimoniului Cultural Basc care reorganizează competențele în acest domeniu.

Cele trei guverne provinciale posedă competențe exclusive asupra arhivelor lor, în timp ce restul patrimoniului documental, precum și coordonarea, normalizarea, etc. sunt atribuții ce revin Guvernului Basc. Departamentul Culturii păstrează responsabilitatea în legătură cu cele trei Arhive Istorice Provinciale.

Serviciul *Badator* a fost inaugurat în 1998. Este găzduit de site-ul *Irargi* (Centrul pentru Patrimoniul Documental) și constituie Serviciul Arhive și Patrimoniul Documental (Bergara). Începând din anul 1986, Irargi concepe și dezvoltă politica Guvernului Basc în domeniul arhivelor. Dispune de circa 300.000 de referințe de arhive provenind din zeci de fonduri, care pot fi consultate în timp real de către cetățeni. Permite, de asemenea, accesul la arhivele istorice diocezane.

Sediul viitoarelor Arhive Istorice Naționale ale Comunității Autonome Țara Bascilor va fi edificiul Vesga din Bilbao. Va găzdui, între altele, toate fondurile Guvernului Basc, inclusiv cele din Bergara și, cu siguranță, arhivele Războiului Civil, reținute în Salamanca.

Treptat se consolidează servicii de arhive în anumite localități. Dezvoltarea și extinderea rețelei de Internet oferă condițiile necesare pentru difuzarea acestora.

Arhivele Generale din Navarra

Arhivele Generale din Navarra au fost create în 1836 când Guvernul Provincial a preluat custodia Arhivelor de la dispăruta Cameră de Conturi.

În paralel, adăpostește și alte fonduri cum ar fi Arhivele Regatului, procesele-verbale ale acțiunilor judiciare întreprinse de către vechiul Consiliu Regal din Navarra, secțiunile Tribunalului Regale și Clerice, protocolurile notariale, și, mai recent, fondurile Circumscripției Finanțelor Publice, ale Guvernului Civil și ale Tribunalului Teritorial.

În custodia sa se află, de asemenea, bazele de Date ale Arhivelor din Navarra, prin intermediul unui acord de colaborare între Guvernul din Navarra, Ministerul Culturii și Societatea pentru Studii Basce.

Arhivele din Navarra în Pamplona-Iruñea. Opera lui Rafael Moneo.

Site-ul Serviciului Arhive și Patrimoniul Documental în cadrul *Irargi* (Centrul pentru Patrimoniul Documental).

8.4. Instituții educative și culturale

În anul școlar 2006–2007, sistemul de învățământ preuniversitar al Comunității Autonome Țara Bascilor reunea 1.051 de centre și 336.850 elevi și eleve (49%, respectiv 51%), distribuiți după cum urmează: învățământul preșcolar (84.057), învățământul primar (103.609), special (408), învățământul secundar obligatoriu (ESO) (69.227), învățământul liceal (30.659), formare profesională de gradul mediu (10.721), formare profesională de gradul superior (15.644) și ucenicie (411).

Doar jumătate dintre elevi studiau în centre publice (52,2%), în timp ce 161.031 de elevi erau înscriși în centre private, majoritatea subvenționate. Pe teritorii, în Bizkaia erau înscriși 174.659 de elevi, în Gipuzkoa 112.524, iar în Araba 49.667. În afara acestora există învățământul reglementat în limbi străine (28.823 elevi), cel de muzică (1.590 elevi în sistemul reglementat), de arte și meserii (273) și de dans (61).

Schimbările demografice implică o stagnare a populației școlarizate. Astfel, de la 432.113 elevi în anul școlar 1997–1998 (incluzând învățământul universitar) s-a trecut la 437.900 elevi în anul școlar 2005–2006, fenomenul fiind vizibil, cu precădere, în învățământul preșcolar și primar și într-o măsură suficient de mare în învățământul universitar (de la 90.623 la 68.924). Obligativitatea primului ciclu al învățământului secundar a condus, în schimb, la o creștere cu peste 20.000 a numărului elevilor înscriși.

În Țara Bascilor există cinci universități. Trei dintre acestea se află în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, femeile reprezentând 54,4% din totalul studenților. În Euskadi funcționează 56 de centre universitare (facultăți și școli) oferind studii în numeroase domenii (Medicină, Științe, Arte Frumoase, Științele Informației, Chimie, Informatică, Economie, Inginerie Industrială, etc.). În anul 2004 a fost adoptată Legea privind organizarea sistemului universitar.

Universitatea Țării Bascilor (UPV-EHU) este o universitate publică. În 2005, dispunea de 34 de centre, 107 departamente și un buget ordinar de 313 milioane de euro, obținând resurse, contracte și convenții de cercetare în valoare de 39 de milioane de euro. A avea 4.147 de persoane contractate ca personal docent și științific, dintre care 2.494 erau doctori în diverse specializări.

La nivelul celor trei teritorii, se puteau obține titlurile academice în 58 de specializări distincte aparținând primului și celui de-al doilea ciclu. Se puteau urma, de asemenea, 114 cursuri postuniversitare sau de doctorat. Erau înscriși 57.390 de studenți – 77% din totalul studenților din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor – incluzând și pe cei 6.027 de studenți din Campusul Virtual și 854 aparținând unor programe internaționale. 50% dintre studenți sunt vorbitori ai limbii basce. Reprezintă cea mai importantă instituție de cercetare.

În *Euskadi* există două universități cu caracter privat. **Universitatea Deusto** (iezuïți) e cea mai veche (1886), aici formându-se elitele de-a lungul întregului secol XX. Dispune de 9 facultăți, 16.000 studenți și 600 de cadre didactice. În ultimii 30 de ani a cunoscut importante schimbări. **Universitatea din Mondragón** (inițiativă a sistemului cooperativist) e mai recentă și orientată cu precădere înspre specializările tehnice sau cele relaționate cu conducerea și gestiunea întreprinderilor.

În **Navarra** există două universități: **Universitatea Publică din Navarra** și **Universitatea Navarrei** (Opus Dei), tradițională și privată.

Campusul din Leioa al UPV-EHU (Bizkaia).

Iparralde nu are o universitate proprie – constituie una dintre revendicările sale – și dispune doar de filiale ale universităților din Bordeaux și Hegoalde, care oferă studii de Inginerie, Științe și Drept.

Anterior, existaseră instituții de învățământ superior. Astfel, **Universitatea Benedictină** de Filozofie și Teologie din **Iratxe** (sfârșitul secolului XVI, până în anul 1824), **Dominica din Santiago** (1630–1770) în Pamplona-Iruñea și **Universitatea din Oñati**, care data din 1540 ca Universitate de Sancti Spiritus, unde se studia Dreptul, Teologia și Medicina.

Societatea Regală Bască a Prietenilor Țării (*Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País*) (RSBAP) a apărut în urma întâlnirilor care aveau loc la reședința Contelui din Peñaflores, Palatul Insausti din Azkoitia, în prezent restaurat. Se reuneau persoane care, prin statutul lor social și economic, călătoriseră prin Europa, cunoșteau nivelul industrial și cultural al altor țări și priveau dezolați panorama care se prezenta în fața Țării Bascilor în secolul XVIII. A fost creată în Bergara, în anul 1765, între membri fondatori figurând unii dintre cei mai importanți reformiști ai epocii: Olavide, Arriquirar, Ibañez de la Rentería.

Încă de la crearea sa, această organizație s-a preocupat de educația culturală, științifică și morală, punând bazele Seminarului Regal Patriotic din Vergara (Real Seminario patriótico de Vergara, 1776–1796), contând pe aportul unor consacrați profesori europeni (Proust, Chavaneau, Brisseau ș.a.) sau basci (frații Elhuyar, Erro, Mas, Santibáñez, Foronda, etc.) și bucurându-se de recunoaștere în toată Europa. În cadrul acestui Seminar s-a topit pentru prima oară platina, s-au realizat lucrări în oțel, s-au adus îmbunătățiri tehnicilor utilizate în fierării. În prezent, editează anumite publicații, dar și reviste (Buletinul RSBAP și Egan). Sediul său este Palatul Insausti.

Societatea Economică din Tudela a Prietenilor Țării (1773), fondată de către Marqués de San Adrián, a jucat un rol asemănător în sudul Navarrei (șosele, albiile râurilor, etc).

Societate pentru Studii Basce (*Eusko Ikaskuntza-Sociedad de Estudios Vascos*) (EI-SEV) este o instituție științifică, creată în 1918 prin voința Guvernelor Provinciale din Araba, Bizkaia, Gipuzkoa și Navarra. Obiectivul său principal îl reprezenta crearea unei entități care să asigure continuitatea și caracterul unitar al procesului de renaștere a culturii basce, asigurând, totodată, gestionarea acestui proces și reunind pe toți cei interesați în promovarea sa.

În perioada franchistă, 1936 – 1976, fusese interzisă dar anul 1976 marchează începutul unei noi etape. Are circa trei mii de membri. Alături de cercetare, o activitate de bază o constituie activitatea de predare (Programul „*Jakitez*”, printre altele). Organizează, în mod regulat, **Congrese despre Studii Basce**, pornind de la o temă actuală, și publică, în medie, 40 de cărți pe an. Editează **Caiete de Secțiune**, **RIEV** („*Revista Internațională pentru Studii Basce*”), buletinul lunar „*Asmoz ta Jakitez*”, și revista săptămânală electronică *Euskonews & Media* în euskonews.com.

Universitatea Deusto. Bilbao.

Universitatea din Mondragón a fost ultima înființată, impulsionată fiind de către mișcarea cooperativistă (Gipuzkoa).

8.5. Alte dotări

Palatul Congreselor sau **auditoriile** vin în întâmpinarea nevoii de organizare de manifestări culturale, congrese și spectacole de înalt nivel.

Palatul Expozițiilor și Congreselor *“Kursaal”* din Donostia, Palatul *“Euskalduna”* din Bilbao, ridicat pe locul vechiului șantier naval din localitate, Palatul *“Europa”* din Vitoria-Gasteiz – și, probabil, viitorul auditoriu-, noul Palat al Congreselor și Auditoriul *“El Baluarte”* din Pamplona-Iruñea, vin să asigure spectacole de înalt nivel și cu un public numeros. Uneori, Velodromul *“Anoeta”* din San Sebastian, *“Buesa Arena”* din Vitoria-Gasteiz și *“Bizkaia Arena”* din BEC în Barakaldo găzduiesc mari concerte.

Acestora li se adaugă teatre precum **Teatrul Arriaga** din Bilbao, **Teatrul Victoria Eugenia** din Donostia sau **Teatrul Principal** din Vitoria-Gasteiz, dar și o importantă rețea de teatre (Barakaldo, etc.) și săli polivalente.

Arteleku, situat în Martutene, este un centru public consacrat în experimentarea, reflexionarea și difuzarea artei contemporane. Același rol revine centrelor Bilboarte (Bilbao), Montehermoso și Krea (Gasteiz). Există diverse centre de resurse scenice (Bilbo Eszena, ș.a.). Vechea fabrică **Tabacalera** din Donostia (30.000 m²) va găzdui un important proiect cultural, Centrul Internațional al Culturii Contemporane, dedicat imagii și inovației în domeniul cultural.

Multe localități beneficiază de dotări care permit locuitorilor accesul la resursele culturale și sportive. **Casele de cultură**, bibliotecile și zidurile înălțate numite *“frontón”* (care pot fi transformate în arene multifuncționale) au această finalitate.

Remarcăm ca fiind deosebit de interesantă **rețeaua centrelor civice** din cartierele orașului Vitoria-Gasteiz, care găzduiesc o mare parte a activităților sportive, sociale și culturale. Celelalte capitale dispun și ele de o rețea similară de case de cultură, cu o ofertă culturală variată de-a lungul anului.

Palatul Congreselor și Auditoriul din Navarra *“El Baluarte”*. Pamplona.

Palatul Congreselor *“Europa”*. Vitoria-Gasteiz.

Palatul Congreselor și al Muzicii *“Euskalduna”*, construit pe locul vechilor instalații aparținând șantierului naval cu același nume. Bilbao.

8.6. Mediile de comunicare

Mediile de comunicare sociale sau în masă (mass-media) sunt instituții sociale și culturale, cu sau fără scop lucrativ, care creează și transmit idei, informații, concepte estetice, imagini și sunete cu un mare efect cultural, social și politic.

Mediile de comunicare administrează cultura de masă din care se “hrănește” cultural și intelectual o mare parte a populației. Principalele trei medii de comunicare actuale, presa, radioul și televiziunea, cărora li se alătură în tot mai mare măsură Internetul, ne apropie de o actualitate tot mai nemijlocită.

Și totuși, capacitatea de informare, atât la nivel internațional cât și național, în cadrul fiecărei societăți, nu este distribuită în mod uniform. Chiar mai mult decât atât, influența economică, socială și politică se traduce prin influența informativă sau de programare asupra audienței, a marelui public, influență exercitată fie prin intermediul proprietății private sau publice a mijloacelor de comunicare, fie prin intermediul cabinetelor de informare ale marilor corporații sau a grupurilor de lobby (grupuri de presiune).

Cu precădere serviciile publice de comunicare trebuie să îndeplinească trei funcții de bază: **informarea, educarea și divertismentul publicului**. În prezent, o importanță aparte revine funcției de divertisment, care a surclasat primele două în cadrul sistemului actual.

Pentru a opera în domeniul radioului sau a televiziunii este necesară o licență administrativă audiovizuală acordată de către Administrația Publică, cu excepția radiourilor asociative și necomerciale (fără publicitate), cu o sferă redusă de acțiune.

Mediile de comunicare presupun investiții economice care nu sunt la îndemâna oricui. Cele mai importante aparțin, de regulă, marilor grupuri financiare sau economice sau se află în proprietatea statului. Televiziunile publice, atât cele statale cât și cele autonome, sunt, în general, mixte (se finanțează cu ajutorul fondurilor publice și prin publicitate).

Anul 2010 reprezintă termenul limită pentru realizarea trecerii la sistemul digital. Încetarea erei analogice va schimba radical, și în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, panorama mediilor de comunicare.

Țara Bascilor peninsulară (Comunitatea Autonomă Țara Bascilor și Navarra) posedă o structură proprie de medii de comunicare, cu deosebire în presa scrisă, dar influența celor cu sediul în Madrid predomină, atât în ceea ce privește radioul cât și televiziunea, datorită ofertei bogate a posturilor spaniole de radioteleviziune publică și privată.

8.6.1. Grupuri și agenți

En el sistema propio los grupos más importantes son la radiotelevisión. În cadrul propriului sistem, cele mai importante grupuri sunt radioteleviziunea publică bască EITB (Euskal Irrati Telebista) și Vocento.

Euskal Irrati Telebista (EITB), depinzând de Guvernul Basc, este un grup public de radio (cu 5 posturi de radioemisie) și televiziune (cu 2 canale pentru Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, ETB 1 și ETB 2, și alte două pentru străinătate, Canal Vasco și ETB Sat). Captează un sfert din audiența totală, radio și TV, din Euskadi.

Funcțiile sale sunt reglementate prin lege, fiind supus fiscalității de către Parlamentul Basc iar prin intermediul unui contract-program cu Guvernul Basc sunt evaluate obligațiile pentru o perioadă de patru ani, în schimbul unei finanțări publice ce se ridică la circa 70% din buget. Atribuțiile care îi revin se referă la programarea culturală, producția proprie, promovarea limbii și culturii basce, numărul buletinelor informative, etc.

“**Vocento**” –vechiul grup “Correo”– este un grup conservator cu o îndelungată tradiție, ajungând să reprezinte, în prezent, cel mai important grup de presă din Spania. Editează ziarele “El Correo” în Bizkaia și Araba, “El Diario Vasco” în Gipuzkoa. În afara acestora mai deține peste 12 ziare în toată Spania, fiind proprietarul ziarului de mare tiraj “ABC” din Madrid, dar și al “Taller de Editores” și a unei treimi din societatea argentiniană de presă regională “Cimeco”. E acționar important în radio-televiziune dar și în firme de producție audiovizuală. Deține numeroase site-uri în Internet.

În Țara Bascilor peninsulară, pe lângă mediile aparținând acestor două grupuri, există și alte ziare, posturi de radio și televiziune provinciale sau locale.

8.6.2. Audiența

Volumele relative de difuzare (190 de exemplare la o mie de locuitori dacă se ia în considerare și presa specializată) și lectura presei (50% din populație citește) în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor sunt asemănătoare celor europene. Sunt de aproape două ori mai mari decât valoarea medie spaniolă și sunt superioare celor din Franța. Conform CIES, cumulat pe perioada martie–octombrie 2006, audiența radio în Euskadi este dintre cea mai ridicată la nivelul statului spaniol (57,7% ascultă radio).

Există o preferință aparte pentru mijloacele de comunicare proprii în raport cu cele care își au sediul central în capitala Spaniei. Această preferință este deosebit de accentuată în cazul presei, care este în cea mai mare parte teritorială, provincială. În mod concret, 9 din 10 ziare cumpărate își au sediul în Euskadi.

Ziarele “Egin” și “Egunkarria” (ambele în limba bască) au fost închise, în baza unui ordin judiciar, în anul 1998, respectiv 2003.

Studiourile de radio ale societății publice EITB.

leșire de pe rotativă.

8.6.3. Presa în Țara Bascilor

Presa este dominată de către grupul “*Vocento*”, care controlează cea mai mare parte a presei din cele trei teritorii ale Comunității Autonome Țara Bascilor (“*El Correo*” și “*Diario Vasco*”): aproape 75% din lectura presei. Aceștia li se adaugă:

- “*Berria*”, ziar în limba bască pentru toată Țara Bascilor, cu 17.000 exemplare difuzate și 55.000 de cititori.
- “*Gara*”, difuzată în toată Țara Bascilor, cu 20.000–25.000 de exemplare și peste 100.000 de cititori, de ideologie de stânga, naționalistă sau abertzale.
- “*Deia*”, care apare doar în Bizkaia, este apropiat de PNV. Se editează 20.000–25.000 de exemplare și este citit de 90.000 de persoane. În prezent aparține grupului “*Diario de Noticias*”.
- “*Ziarul Noticias de Álava (Araba)*” și, recent, “*Noticias de Gipuzkoa*”, ambele aparținând de “*Diario de Noticias*” (Navarra), progresist și pro-basc.
- “*Diario de Navarra*”, conservator și majoritar în Navarra.
- “*Le Journal du Pays Basque*”, cu tiraj redus și orientare abertzale, se distribuie în Iparralde.

Există reviste în limba bască, precum “*Argia*”, “*Jakin*”, “*Aldaketa 16*”, etc. În domeniul specific al **imigrației** se editează ziare și reviste cum ar fi “*Etorkinen Ahotsa*”, “*Român în Lume*”, “*Nueva Gente*”, “*Araba Integra*”, etc. dar și buletine sau publicații ale unor organizații sociale precum Harresiak Apurtuz, Mujeres del Mundo, Ideasur, etc.

8.6.4. Radioul și televiziunea

În Comunitatea Autonomă Țara Bascilor putem vorbi de o incidență evidentă și majoritară a sistemului central de radioteleviziune în ansamblul său. Și asta în ciuda supremației deținute de către Radio Euskadi în anumite intervale orare sau a buletinelor de știri ale Grupului EITB, atât la radio cât și la televiziune.

În ceea ce privește radioul, posturile private (Ser, Cope, Onda Cero, Punto Radio) și cele publice (diverși radioemittători ai postului național Radio Nacional de España) cu sediul în Madrid și cu sucursale în Țara Bascilor pentru un număr redus de ore de emisie, concentrează aproximativ 75% din audiență. O mare parte a radiodifuzorilor comerciali de FM care se pot asculta în Țara Bascilor aparțin acestor canale (23 din cei 35 de emittători). Cea mai ascultată este Ser convențional, urmată îndeaproape de EITB convențional în limba spaniolă.

Alături de acestea, radiourile teritoriale de succes sunt Bizkaia Irratia, Nervión/Gorbea, Radio Popular din San Sebastián sau Bilbao, Herri Irratia. Nu prea există radiodifuzori publici locali, dar există locali și asociativi: Euskalerrria Irratia, Eguzki și Zarata (Irunea), Xorroxin Irratia (în Baztán), Hala Bedi (Vitoria-Gasteiz), Irola, Tas-tas și Koska în Bizkaia.

Microfoane aparținând diverselor medii de comunicare în timpul unei conferințe de presă.

Pagina web a ziarului “*El Correo*”, cel mai vizitat site aparținând unui mediu basc de comunicare.

Singurul ziar în limba bască care apare zilnic este “*Berria*”.

Există, de asemenea, posturi de radio locale care, deși muzicale, tratează teme relaționate cu imigrația cum ar fi Radio Tropical, Radio Candela, etc. În **Iparralde** emit Xiberoko Botza (Maule), Irulegiko Irratia și Gure Irratia (Baiona).

În ceea ce privește televiziunea, posturile private (Tele 5, Antena 3, Canal +) și publice centrale (TVE 1 și La 2) reunesc aproape 75% din audiență. Conform CIES, liderul de audiență în anul 2006, după criteriul audienței medii cumulate, a fost Tele 5 (720.000), urmat de ETB2 (625.000). ETB1, în limba bască, conta, după același criteriu al audienței cumulate medii, cu 186.000 de telespectatori. Dintre televiziunile locale sau teritoriale enumerăm Tele Bilbao, Canal Bizkaia, Bilbovisión, Tele Donosti, Localia, Canal Gasteiz, Goiena, etc. Acestea, împreună, totalizează 185.000 de telespectatori. Canal 4 și Canal 6 emit în Navarra, fiind emițători privați la nivelul comunității autonome și dispunând de licența TDT.

Există, totodată, o rețea de televiziune prin cablu a operatorului basc de telecomunicații Euskaltel. Conform estimărilor, în 2006, 50% din populația cu vârste peste 14 ani avea acces la Internet.

Conform datelor CIES, audiențele TV acumulate în 2006 în **Navarra** erau următoarele: Tele 5, 191.000; TVE 1, 169.000; Antena 3, 181.000; ETB2, 83.000; La 2, 40.000; Canal6, 25.000; Canal4, 30.000; ETB1, 27.000; Canal+, 13.000; Cuatro, 40.000. Cele două posturi ale TVE erau lideri (209.000), urmate de cele private generaliste. Cele două posturi ale ETB (operator public al altei comunități autonome) totalizau o audiență de 112.000 telespectatori, a patra ca mărime, mult superioară posturilor private din Navarra.

8.6.5. Limba bască și comunicarea

Deși într-o măsură mai redusă, limba bască este prezentă în presa scrisă (3% din difuzarea zilnică revenind ziarului *“Berria”* și suplimentelor sale locale) și la radio (circa 10% din audiența din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor, ceea ce înseamnă aproximativ 200.000 ascultători). Oferta radio este limitată (Euskadi Irratia, iar pentru tineri, Euskadi Gaztea, ambele aparținând de EITB, și alți emițători mici, privați, cum ar fi Herri Irratia, Bizkaia Irratia, sau asociativi). Prezența limbii basce pe posturile radio private de frecvență modulară (FM) este extrem de redusă: nu ajunge la 3% din emisiunile sale. Cu excepția unor televiziuni locale (Goiena, de exemplu), doar ETB1 vine în întâmpinarea acestei necesități, captând, în total, aproximativ 6–7% din audiență.

Prezența limbii basce în mass media este mult inferioară gradului de cunoaștere și utilizare a sa și este discriminată de către mediile de comunicare, care tind să folosească limba spaniolă, cunoscută de întreaga societate. Limba bască, în schimb, este mai prezentă în anumite reviste și televiziuni locale. Pentru stabilirea unui echilibru, noul decret referitor la TDT (Televiziunea Digitală Terestră), stabilește, în plan local, un regim de cote și canale în favoarea limbii basce.

8.7. Eseiști, oameni științifici și personalități istorice

Există personalități care și-au pus amprenta asupra culturii colective, inclusiv dincolo de granițele Țării Bascilor.

8.7.1. Eseiști și oameni de știință

Martín de Azpilicueta (Barasoain, 1492–1586), religios al Ordinului Santo Domingo, membru al unei familii din Baztan și cunoscut sub numele de *“Doctor Navarrus”*, a fost unul dintre cei mai importanți intelectuali ai epocii sale; fusese consilier al Principelui Felipe al II-lea, moralist –apărător al legalității împrumuturilor cu dobândă– jurist și economist, dar și unchiul lui Francisco Xabier.

Putem vorbi de o timpurie dar importantă contribuție istoriografică aparținând lui **Esteban de Garibay**, născut în Arrasate în 1566, autorul materialului *“Compendio Historial de España”* (“Compendiu istoric al Spaniei”). Studiile istorice timpurii se remarcă, însă, în Navarra. Însuși Principele **Carlos de Viana** realizase studii asupra monarhiei din Navarra. Menționăm, de asemenea, pe **Pedro de Agramont** și **José de Moret** (secolul XVII) și lucrările acestora intitulate *“Anales del Reyno de Navarra”* (“Analele Regatului Navarrei”). Juan Huarte de San Juan este autorul unei opere de psihologie practică intitulată *“Examen de ingenios”* (“Examenul minții”).

Frații **Fausto** și **Juan José Elhuyar** fuseseră mineralogi în secolul XVIII. Unul dintre ei fusese director general al minelor în Mexic și ulterior ministru în Spania, iar celălalt reușise să izoleze chimic wolframul și a studiat prelucrarea mercurului, a argintului și a platinei. Alt personaj ilustru, **José Agustín Ibáñez de la Rentería** (Bilbao, 1750–Lekeitio, 1826), fusese apărătorul constituționalismului, al divizării puterii politice, al ideii de cetățenie, al ideii de stat cu puteri limitate sau al libertăților locale. A scris *“Discursos”* (“Discursuri”) și *“Memorial histórico”* (“Memorial istoric”, 1798), împărtășind experiențele sale din timpul războiului împotriva francezilor.

Înainte celebrului **Nicolás de Arriquirar**, din Bilbao, se remarcase deja, ca economist, **Jerónimo de Ustariz**, din Navarra, cu lucrarea sa *“Teoría y práctica de Comercio y Marina”* (“Teoria și practica comerțului și a marinei”). Ca geograf și om politic s-a remarcat liberalul și părintele uneia dintre dezamortizări – Legea de Dezamortizare–, **Pascual Madoz** (Pamplona, 1806–Genova, 1870), autorul celor 16 volume ale minuțiosului *“Diccionario geográfico de España”* (“Dicționar geografic al Spaniei”).

Santiago Ramón y Cajal s-a născut în 1852, în enclava Petilla de Aragón care aparținea de Navarra și a decedat în anul 1934, în Madrid. A fost laureat al Premiului Nobel pentru Medicină pe anul 1906 pentru lucrările sale de histologie.

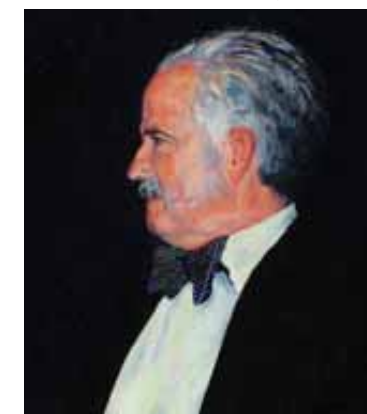
Ramón y Cajal, laureat al Premiului Nobel pentru Medicină (1906) predând în timpul unei ore.

Joxe Miguel de Barandiaran (centru) la intrarea în una dintre excavațiile sale.

Portretul lui Julio Caro Baroja.

Arturo Campión (Pamplona–Iruña, 1854–1937) a fondat Asociația Limbii Basce din Navarra și a elaborat *“Gramática de los cuatro dialectos literarios de la lengua Euskara”* (“Gramatica celor patru dialecte ale limbii basce”) sau romanele *“La bella Easo”* (“Frumoasa Easo”) și *“Blancos y negros”* (“Albi și negri”). A fost un susținător al statutelor juridice, iar ulterior naționalist.

Don Resurrección María de Azkue, originar din Lekeitio (1864–1951), în afara culegerilor de cântece este autorul unei culegeri de texte din literatura orală (*“Euskalerriaren Yakintza”*), precum și a unor opere sau a romanului *“Ardi galdua”* (“Oaia pierdută”).

Pe lângă **Miguel de Unamuno** –deja prezentat–, în cadrul *“generației de la ‘98”* s-a remarcat, de asemenea, **Ramiro de Maeztu**, originar din Vitoria–Gasteiz (1875). A fost un eseist distins și de o ideologie opusă lui Don Miguel. A fondat revista de dreapta *“Acción Española”* (“Acțiunea Spaniolă”, scriind eseuri precum *“La crisis del humanismo”* (“Criza umanismului”), *“Defensa de la Hispanidad”* (“Apărarea Hispanității”), *“La revolución de los intelectuales”* (“Revoluția intelectualilor”), etc. A fost executat prin împușcare de către republicani, în 1936.

Filozoful **Xabier Zubiri** (1898–1983), profesor de Istoria Filozofiei, influențat de Ortega y Gasset, Dilthey și Heidegger, a propus o teorie a inteligenței (*“Inteligencia y razón”* – “Inteligență și dreptate”) și a păstrat un interes aparte pentru teologie.

Marele cercetător al preistoriei basce a fost etnograful **Joxe Migel Barandiaran** (Ataun, 1889–1991). A creat Institutul Basc de Cercetări și revista *“Ikuska”*. A studiat peșteri și zăcămintele preistorice (Santimamiñe, Lezetxiki, Altxerri, Ekain, etc.), a scris eseuri despre etnia și mitologia bască. Între lucrările sale remarcăm *“Euskal mitologia”* (“Mitologia bască”, 1922), *“Euskalerriko lehen gizona”* (“Omul primitiv în Țara Bascilor”, 1934), *“Antropología de la población vasca”* (“Antropologia populației basce”, 1947), *“El mundo en la mente popular vasca”* (“Lumea în viziunea populară bască”, 1960) sau *“Mitología Vasca”* (1979). Etnograful **Telesforo de Aranzadi** și paleontologul **Juan María Apellániz** au fost colaboratorii săi.

Etnolog cu o vastă cultură și discipol al lui Don Joxe Migel, **Julio Caro Baroja** (Madrid 1914–1995) este autorul câtorva studii cum ar fi *“Los pueblos de España”* (“Satele din Spania”, 1946), *“Los vascos”* (“Bascii”, 1949) sau *“Las brujas y su mundo”* (“Vrăjitoarele și lumea lor”, 1961). A abordat teme istorice precum *“Los judíos en la España moderna y contemporánea”* (“Evreii în Spania modernă și contemporană”, 1961). Academician de renume, membru atât al Academiei Regale a Limbii Spaniole cât și a celei de istorie, dar și a Academiei Regale a Limbii Basce, a obținut diverse premii. Considerat inițiatorul așa-numitei abordări istorico-culturale în Spania, este unul dintre ultimii savanți ai secolului XX. Este înmormântat în panteonul familiei, în Bera.

Lingvistul **Koldo Mitxelena** (1915–1987) a fost cel mai reprezentativ promotor al unificării limbii basce și istoric literar al limbii basce. În calitate de profesor a pledat pentru o nouă percepție asupra acestei

limbi ca instrument de comunicare, iar în calitate de cercetător a scris lucrarea *“Sobre el pasado de la lengua vasca”* (“Despre trecutul limbii basce”). Filologul și teologul **Luis Villasante** (1920) a fost președintele Academiei Regale a Limbii Basce, publicând lucrări religioase, lingvistice (*“El diccionario de Axular”* – “Dicționarul Axular”) și despre istoria literaturii basce (1961). Alți istorici care s-au remarcat au fost Karmelo **Etzegarai**, **Estanislao Labayru**, **Andrés de Mañaricúa**, **Hermilio de Olóriz**, **José María de Lacarra**, **José Mª Jimeno Jurío**, **Manex Goyhenetche**, **Micaela Portilla**, etc.

Țara Bascilor a dat lumii numeroși **erudiți** precum **Julio de Urquijo** (1871–1950); poligraful euskaltzale Justo Garate (1900–1994); enciclopedistul și editorul **Bernardo Estornés Lasa** (Izaba, 1907–Donostia, 1999); **Juan San Martín** (Eibar, 1922–2005) –*“Ararteko”* (Avocatul Poporului) și poligraf–; **José Mari Satrustegi** din Navarra; sau **Juan Plazaola**, istoriograf al artei basce (1918–2005).

Dacă ne referim la eseurile în limba bască nu putem să nu facem referire la nume precum **Jon Mirande**, **Salvatore Mitxelena**, **Txillardegui**, **Joxe Azurmendi** (*“Hizkuntza, etnia eta marxismoa”*, *“Espainolak eta euskaldunak”* – “Spaniolii și bascii”), **Rikardo Arregi**, **Jean Etchepare** (*“Buruxkak”*), **Juan San Martín** (1922–2005) și **Federico Krutwig** (1921–1998) care, cu lucrarea sa *“Vasconia”* (1963), și-a pus amprenta asupra ideologiei naționaliste radicale și de stânga, dedicând ultimii ani cercetării lingvistice și elenistice.

Cele mai reprezentative eseuri în limba spaniolă sunt cele ale autorilor **Javier Echevarría** (*“Los señores del aire: Telépolis y el tercer entorno”*, în traducere “Domniile aerului: Telepolis și al treilea mediu”) despre era informației; **Juan Aranzadi** (*“Milenarismo vasco”* – “Milenarismul basc”, *“El escudo de Arquíloco”* – “Scutul lui Archilocus”) cu noi interpretări antropologice; sau cele ale filozofului **Daniel Innerarity** (*“La transformación de la política”* – “Transformarea politicii”, *“La sociedad invisible”* – “Societatea invizibilă”). Alți esești consacrați care au scris în limba spaniolă sunt **Javier Sádaba**, **Fernando Savater**, **Jon Juaristi**, **José Ramón Recalde**, etc.

Printre oamenii de știință actuali consacrați pe plan internațional se remarcă **Pedro Miguel Etxenike** (Izaba, 1950), profesor de Fizică la Universitatea Țării Bascilor (UPV), care a inițiat linia de cercetare la nivel internațional în domenii foarte diverse ale fizicii materiei condensate și a impulsiei crearea unui sistem științific și tehnologic în Țara Bascilor; **Jesús Altuna**, specialist în arheologie preistorică (săpături în Ekain, Erralla sau Amalda), a fost un pionier în arheozoologie și unul dintre membri fondatori ai Fundației Barandiaran; paleontologul **Juan Luis Arsuaga**, co-director al sitului arheologic de la Sierra de Atapuerca unde s-a descoperit *“Homo Antecesor”*, sau biofizicianul **Félix Goñi**.

În prezent, activitatea științifică și de cercetare se bazează pe munca în echipă. Doar în Comunitatea Autonomă Țara Bascilor își desfășoară activitatea 2.000 de cercetători reputați în domeniul “științelor dure”, dintre aceștia 400 fiind considerați de renume internațional. Cele mai importante cercetări s-au realizat în domeniul aeronauticii, în cel medical (legate de cancer), farmaceutic (medicamente pentru psihiatrie), inginerie, în domeniul plasticului, etc.

Koldo Mitxelena.

Pedro Miguel Etxenike.

8.7.2. Personalități istorice

Ne propunem o trecere în revistă a personalităților basce remarcante, unele dintre acestea de valoare universală. Multe sunt personaje exemplare. Altele, fără a intra însă în această categorie, fac totuși parte din istoria noastră. Oameni de știință, intelectuali, expediționari sau artiști pe de o parte, compatrioți inchișitori, fasciști, pirați sau negustori de sclavi, pe de altă parte.

Iñigo Aritza sau Arista, întemeietor al monarhiei din Pamplona și fratele lui Musa ben Musa, (secolul VIII), fost conducător musulman al Navarrei aparținând familiei Banu Quasi care, pe durata mai multor secole, își fixase centrul puterii în Tudela-Tutera.

Sancho cel Mare (Santxo Handia, Sancho III el Mayor) (1004–1035) domnise peste toată Țara Bascilor, Toulouse și cea mai mare parte a teritoriului creștin peninsular: Pamplona, Nájera, Aragón, Sobrarbe, Ribagorza, Castilla y León. În timpul domniei sale se înregistrează expansiunea socială, politică și economică a Regatului Pamplonei, regat care, ulterior, se va numi Regatul Navarrei. A organizat "Drumul lui Iacob" ("*Camino de Santiago*"), a introdus stilul romanic și cultura Cluny (renovarea creștină internațională pornind de la mănăstirile benedictine).

Yehudah ha-Levi, (1070–1141), evreu din Tudela-Tutera, fusese cel mai important reprezentant al poeziei ebraice peninsulare în Evul Mediu. De curând a fost editat volumul "*Sobre las alas del viento*" ("Pe aripile vântului").

Benjamín din Tudela (1130–1175) a călătorit în Evul Mediu în Italia, Grecia, Orientul Apropiat, India și Asia Centrală, împărtășind această experiență în cartea sa "*Libro de Viajes*" ("Carte de călătorie") cu ajutorul însemnărilor și a impresiilor trăite pe perioada lungilor sale călătorii pe mare. Această carte reprezintă un document de un interes aparte pentru cunoașterea unei bune părți a lumii în acea epocă.

Pero López de Ayala (Vitoria-Gasteiz, 1332–Calahorra, 1407), literat, eseist, cronicar, militar, om politic și diplomat cu o viață aflată sub semnul hazardului, este inițiatorul alianței franco-castiliană din 1381. Regele Enrique al III-lea l-a numit Cancelar Suprem al Castiliei.

Ignacio de Loiola, născut în Azpeitia în 1491, nobil și militar în serviciul reprezentantului regelui Castiliei în Navarra (virrey). Se retracează după ce este grav rănit în Pamplona și scrie "*Ejercicios Espirituales*" ("Exerciții spirituale"). A fondat Ordinul Iezuiților "*Compañía de Jesús*" ("Compania lui Iisus"), care a condus contrareforma. Ajutat un rol deosebit de important în istoria Bisericii Catolice și în formarea elitelor de pe jumătate de mapamond. Este patronul spiritual al provinciilor Gipuzkoa și Bizkaia.

Francisco de Xabier, s-a născut în Castelul de Xabier (Navarra) în 1506, familia sa fiind susținătoare a Regatului Navarrei. A colaborat la crearea Fundației "Companiei lui Iisus", alături de Ignacio de Loiola. A

plecat să predice în Orientul Extrem (Japonia, Goa, Malaca, etc.) unde a și încetat din viață. Este patronul spiritual al Navarrei și al limbii basce.

Juan Sebastián Elcano, originar din Getaria, primul care a făcut înconjurul lumii pe mare în anul 1522, ducând la bun sfârșit călătoria începută împreună cu Magellan.

Juan de Zumarraga (1476–1548) franciscan, a fost numit "Protectorul indienilor". A introdus noi tipuri de culturi și tiparul în America Latină, fiind, totodată, primul episcop al Mexicului.

Juana de Albret (1528–1572) a fost Regina Navarrei și lider politic. Curtea sa s-a instalat în Iparralde (Navarra Baja) după cucerirea Navarrei peninsulare de către Castilia. I-a propus lui Juan Leizarraga traducerea "Noului Testament" în limba bască. Casătorită cu Antonio de Bourbon, calvină, este mama primului rege al dinastiei de Bourbon și hughenote, Enrique al IV-lea al Franței și al III-lea al Navarrei (1553–1610).

Există o listă lungă de cuceritori în serviciul Regatului Spaniei: **Juan de Garay** (Orduña, 1528– Río de la Plata, 1583) care a fondat Santa Fe iar în calitate de căpitan general a finalizat cea de-a doua întemeiere a orașului Buenos Aires; **Miguel López de Legazpi** (1510–1572) a colonizat Insulele Filipine; **Andrés de Urdaneta** (1508–1568) a explorat Oceania și a descoperit ruta Pacificului către America.

Cuceritorul cel mai crud și neobișnuit a fost **Lope de Aguirre**, originar din Oñati (1515). L-a însoțit pe Pizarro, plecând ulterior, la ordinele lui Pedro de Ursua în căutarea miticului El Dorado, în Peru și Amazon. S-a răzvrătit împotriva Coroanei Spaniole, probabil pentru a scăpa de justiție după ce asasinase o parte a colegilor săi de expediție.

Marinarii Miguel (1534–1588) și **Antonio de Oquendo** (1577–1640) au luptat în "*Armada Invencible*" ("Armata Invincibilă") și, respectiv, împotriva vaselor de război olandeze.

Juan de Idiáquez (1540–1614), fusese secretar regal și însărcinat cu afaceri externe în timpul domniei lui Felipe al II-lea.

Saint-Cyran sau **Jean Duvergier de Hauranne** (Baiona, 1581–1647), teolog jansenista.

Catalina Erauso (Donostia, 1592–Mexic, 1650) a fost o personalitate fascinantă. Evadată dintr-o mănăstire, a trăit deghizată în bărbat luându-și diferite nume. S-a înrolat ca militar în America mai mulți ani. După aflarea adevăratei sale identități, a fost primită cu onoruri de către regele Felipe al IV-lea care i-a confirmat gradul militar și a numit-o "călugărița sublocotenent".

Xabier María de Munibe, Conte de Peñafloreda (1723–1785), a fondat Societatea Regală Bascongada a Prietenilor Țării și Seminarul Regal din Vergara.

Monedă din timpul domniei lui Santxo Handia.

Cutia milei înfățișându-l pe S. Ignacio de Loiola.

Hartă din 1543 reprezentând prima călătorie în jurul lumii, inițiată de către portughezul Magellan și finalizată de către Juan Sebastián Elcano.

Sabino de Arana y Goiri în timpul uneia dintre șederile sale în închisoare.

Indalecio Prieto.

Dolores Ibarruri "La Pasionaria".

Cosme Damián Churruga, originar din Mutriku (1761), amiral și expert cartograf, a decedat în bătălia de la Trafalgar împotriva armatei engleze.

Frații Tomás (1788–1835) și Manuel Antonio de Zumalacárregui (1773–1846) au două biografii opuse. Tomás, născut în Ormaiztegui, fusese general în armata carlistă din Primul Război Carlist, în care a condus tactica de război, fiind grav rănit în Bilbao după ce îl învinsese pe Espartero în Durango. Manuel, în schimb, fusese liberal și a activat în Parlamentul din Cádiz (1812) care a elaborat Prima Constituție Spaniolă (la Pepa). A fost numit Ministrul Justiției în 1842.

Francisco Javier Mina (Idocin, 1789–Mexic, 1817), nepotul lui **Espoz y Mina**, fusese căpetenie a gherilei împotriva francezilor. Ulterior, a luptat pentru independență în Mexic, unde a fost condamnat la moarte.

Antoine d'Abbadie (1810–1897), înstărit filolog și explorator în Etiopia, s-a implicat ulterior în aspecte legate de limba bască, organizând Jocuri Florale succesive. Pe terenurile aflate în proprietatea familiei a construit extraordinarul castel Abbadie în Lapurdi, sediu, în prezent, al Academiei Științelor din Franța, a cărui președinte a fost.

Manuel Iradier, născut în Vitoria–Gasteiz (1854–1911), fusese explorator în Guinea. Este autorul a diverse cărți de călătorie.

Sabino Arana (Bilbao, 1865–1903). În afara studiilor despre limba bască ("*Etimologías Vascas*" – "Etimologii Basce", "*Pliegos euskerófilos*") a publicat, în 1892, "*Bizkaya por su independencia*" ("Bizkaia pentru independența sa"). În 1895 a pus bazele Partidului Naționalist Basc, plecând de la premisa că "Euskadi este patria bascilor". Constituie un personaj de referință pentru istoria bască a ultimului secol.

María de Maeztu Withney (Vitoria–Gasteiz, 1882 –Buenos Aires, 1948), s-a dedicat toată viața cauzei egalității accesului femeii la educație și a întemeiat în Madrid, în anul 1915, Reședința Internațională de Domnișoare.

Indalecio Prieto (1883–1962). Ziarist și om politic, fusese lider socialist încă din primul deceniu al secolului XX, deputat și ministru al Guvernului Spaniol în repetate rânduri. Este reprezentant al sectorului reformator al socialismului. Anterior se confruntase cu întemeietorul socialismului din Bizkaia, **Facundo Perezagua**, fiind principalul reprezentant al socialismului spaniol în perioada exilului.

Manu Robles–Arangiz (Begoña, 1884–Lapurdi, 1982) a fost unul dintre membri fondatori ai mișcării Solidaritatea Muncitorilor Basci, care, ulterior s-a transformat în sindicatul ELA.

Manuel de Irujo (Lizarra, 1892–Pamplona, 1981), deputat naționalist și ministru fără portofoliu în Guvernele Republicii (1936–37), a fost membru al Guvernului Republican în exil. Odată cu instaurarea democrației, a fost ales senator și deputat pentru Navarra. A scris "*Instituciones jurídicas vascas*" ("Instituții juridice basce") și "*La comunidad ibérica de naciones*" ("Comunitatea iberică a națiunilor").

Dolores Ibarruri «la Pasionaria» (Gallarta, 1895–Madrid, 1989), a fost lider muncitoresc și Secretar General al Partidului Comunist din Spania (până în 1960) și al Internaționalei Comuniste. Deputată în 1936 și 1977, a fost un adevărat mit al clasei muncitoare. Cu lozinca sa "Nu vor trece", a reprezentat simbolul rezistenței din Madrid împotriva trupelor lui Franco în Războiul Civil.

Jesús Maria Leizaola (Donostia, 1896–1989). A fost deputat în Parlamentul Celei de a Doua Republici, membru al Guvernului Basc și responsabil al Consiliului de Apărare în timpul războiului din 1936–1937. Președinte al Guvernului Basc în exil după decesul lui Aguirre (1960), s-a întors în 1980, ca parlamentar ales. A fost un erudit, membru al Academiei Regale a Limbii Basce (Euskaltzaindia).

José Antonio Aguirre y Lecube în timpul ceremoniei de constituire a primului Guvern Basc (1936).

Jose Antonio Aguirre y Lecube (Bilbao, 1904–París, 1960) a fost primul Președinte al Guvernului Basc din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor. Îi aparțin propunerile făcute în sânul Partidului Naționalist Basc de a se crea o armată bască (Euzko Gudarostea) și de a lupta de partea celei de a Doua Republici. A format un guvern în care a reunit naționaliști, socialiști, comuniști și republicani. A continuat să fie Președintele Guvernului Basc în exil, până la moartea sa, în 1960.

Pedro Arrupe (Bilbao, 1907–Roma, 1991). Timp de 27 de ani a fost misionar în Japonia. În 1945 a fost martorul bombei atomice din Hiroshima. A fost General al Ordinului Iezuit “Compania lui Iisus” din 1965, coincizând cu al Doilea Conciliu al Vaticanului și adoptând teza Bisericii celor săraci și Teologia Eliberării.

Jesus Galíndez (1915–1956), profesor universitar, scriitor și politician naționalist recrutat de către FBI în perioada postbelică, a fost asasinat de către dictatorul dominican Trujillo. Viața sa dramatică a făcut obiectul unor eseuri, romane și filme.

Ignacio Ellacuría, (Portugalete, 1930–1989), iezuit, teolog și filozof, reprezentant al Teologiei Eliberării alături de **Jon Sobrino**. A fost asasinat de către militari în El Salvador.

Dintre liderii politici semnificativi ai ultimului sfert de secol (secolul XX) îl amintim pe **Ramón Rubial** (1906–1999), președinte PSOE și al Consiliului General Basc, anterior constituirii comunității autonome. Alți conducători socialiști au fost **Fernando Buesa** –asasinat de ETA într-un atentat în 2000– sau **Txiki Benegas**, **Ramón Jáuregui**, **Nicolás Redondo**, etc. Actualul Secretar General este **Patxi López**.

Reprezentanții EAJ–PNV **Juan Ajuriaguerra** (1903–1978) și **Xabier Arzalluz** au dominat în totalitate cea de-a doua jumătate a secolului XX. Au liderat partidul **Josu Jon Imaz** și **Joseba Egibar**, actualul președinte fiind **Iñigo Urkullu**. Euzko Alkartasuna (EA) a fost creată de către **Carlos Garaikoetxea** în 1986, după desprinderea din PNV.

Liderii emblematici ai ETA au fost: **Txabi Etxebarrieta** –mort într-o confruntare în Tolosa, în anul 1968–, **Eduardo Moreno Bergareche** (“*Pertur*”), –asasinat în 1976 în circumstanțe încă neelucidate–, **José Miguel Beñaran** (“*Argala*”) –asasinat de către GAL în 1978– și **Txomin Iturbe** (1943–1987). Între liderii politici ai stângii abertzale menționăm pe **Rafa Díez Usabiaga** și **Arnaldo Otegi** (Batasuna), **Patxi Zabaleta** (Aralar).

La rândul lor, **Mario Onaindia** (1948–2003) și **Juan Mari Bandrés** au fost conducătorii Euskadiko Ezkerra. Primul dintre aceștia a fost și lider al PSE–EE. **Ramón Ormazabal** (1910–1982) a condus istoricul PCE–EPK, iar **Javier Madrazo** este lider al partidului Izquierda Unida–Ezker Batua (Stânga Unită). **Txus Viana** a fost conducătorul politic al dispărutei UCD, iar **Marcelino Oreja** și **Jaime Mayor Oreja** atât al UCD cât și al Partidului Popular (PP) Basc.

În Navarra, **Jesús Aizpun** (1928–1999) și **Jaime Ignacio del Burgo** au conduslo UPN. **Miguel Sanz** (UPN) este Președintele Guvernului din Navarra. **René Cassin** (Baiona, 1887–1976) a obținut Premiul Nobel pentru Pace în 1968 ca redactor al Declarației drepturilor omului în cadrul ONU în 1948. Personalități celebre sunt creatorii de modă **Cristóbal Balenciaga** (1895–1972) și **Paco Rabanne**, sau toreadorul secolului XIX Luis Mazzantini.

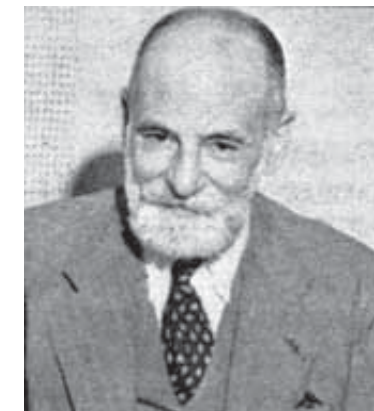
În lumea sportului s–au remarcat cicliști precum **Miguel Indurain**, cu cele cinci victorii ale sale în Turul Franței, și campioana **Joane Somarriba**, învingătoare în trei Tururi ale Franței; boxeri precum campionii europeni la categoria grea **Paulino Uzkudun** (1899–1985) și **Urtain** (1943–1992); cățărători ca **Juanito Oiarzabal** cu cei 14 optmiari ai săi, **Martín Zabaleta** (primul cățărător din Peninsula care a ajuns pe Vârful Everest), frații **Félix** și **Alberto Iñurrategi** (în anul 2000, când și–a pierdut viața primul dintre ei, aveau deja 12 optmiari), **Eduarne Pasaban**, **Josune Bereziartu** sau **Patxi Usobiaga** (campioni mondiali în 2006 și 2007 la cățărare sportivă); fotbaliștii **Telmo Zarraonaindia**, **Zarra** (Mungia, 1921–2006) și **José Ángel Iribar**; “*pelotari*” (jucător de minge bască) **Julian Retegi**; sau gimnasta olimpică **Almudena Cid**.

Nu toate personalitățile secolului XX s–au remarcat, însă, prin caracterul democratic. Astfel, **Julio Ruiz de Alda** din Estella, este cunoscut pentru curajul său de a zbura în avionul Plus Ultra, care a traversat Atlanticul de Sud (10.000 kilometri). A fost membru cofondator al mișcării falangiste din Spania și a fost împușcat în 1936. Nu au lipsit nici susținătorii regimului franchist, putând menționa, în acest sens, falangiști precum José Luis Arrese și primarii orașului Bilbao, oameni politici influenți, **José María de Areilza** și **José Felix de Lequerica**; sau chiar **Rafael García Serrano**, câștigătorul Premiului Național Francisco Franco în 1943 pentru lucrarea sa “*La fiel infantería*” (“Infanteria fidelă”), ecranizată ulterior. Dintre personalitățile bisericesti, **Justo Pérez de Urbel** fusese stareț al Văii celor Căzuți, iar **Zacarias de Vizcarra** (Abadiano, 1879–1963) propagandist al hispanității și autor, între altele, al lucrării “*Vasconia española*”.

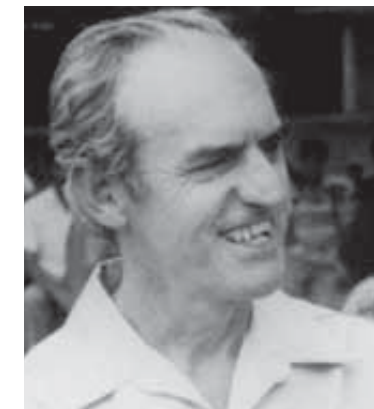
Între personalitățile mai puțin exemplare întâlnim pirați (**Jean Lafitte**, **Joachim Larreguy**, **Johanes Suhigaraychipy**), negustori de sclavi (**Jean Baptiste Ducasse**, în secolul XVII; **Miguel Uriarte**, în secolul XVIII), partizani ai sclavismului (**Julian Zulueta**) sau tortionari (**Melitón Manzanos**, omorât de ETA în 1968).

Descendenți de basci au fost și **Francisco de Vitoria** (1484–1546), teolog și precursor al dreptului internațional, **Simón Bolívar**, eliberatorul Americii, sau colegul său **Rafael Urdaneta** și mulți alții, care au contribuit la creșterea prestigiului bascilor în lume. Dar nu întotdeauna ne putem mândri cu faptele unora dintre urmași. Astfel, de exemplu, **Juan María Bordaberry** a fost dictator uruguayean iar **Augusto Pinochet** Ugarte a înlăturat de la putere, în 1973, guvernul legitim condus de Salvador Allende. Pinochet provenea dintr–o familie originară din Țara Bascilor, stabilită în Chile în secolul XVII.

René Cassin.

Iezuitul Ignacio Ellacuria.

Miguel Indurain purtând tricoul galben ca lider în Turul Franței.

Orchestra Simfonică din Bilbao.

Festivalul de Jazz din Vitoria-Gasteiz.

Anthony Hopkins, Catherine Zeta Jones și Antonio Banderas pe covorul roșu al Festivalului Internațional de Film de la Donostia-San Sebastián.

8.8. Evenimente culturale și artistice

Au loc importante evenimente artistice și culturale.

Oferta muzicală este foarte bogată. Stagiunea de operă a **Asociației din Bilbao a Prietenilor Operei (ABAO)**, concertele **Orchestrai Simfonice din Euskadi (OSE)** sau ale **Orchestrai Simfonice din Bilbao (BOS)** aduc omagiu muzicii clasice.

• În cadrul **muzicii clasice** se remarcă Programul Operei din Bilbao, "15 zile muzicale" din Donostia, Festivalul de Muzică Veche din Vitoria-Gasteiz, Săptămâna Muzicală din Errenteria, dar și concertele organizate de Cultural Álava (Vitoria-Gasteiz) și Fundația Kursaal (Donostia), cele organizate în Bilbao de către Societatea Filarmonică, Fundația Bilbao 700 și maratonul anual de muzică pe durata unui sfârșit de săptămână.

• Festivalurile de **Jazz** din Donostia-San Sebastián (Donostia), Vitoria-Gasteiz și Getxo.

• Festivalul Internațional de Muzică **Folk** din Getxo.

• În sfera **teatrului** se organizează numeroase festivaluri. Unele dintre acestea captează interesul tuturor iubitorilor artelor scenice: Festivalul Internațional de Teatru Umoristic (Araia, jumătatea lunii august); Zilele Teatrului din Eibar (Gipuzkoa); Festivalul de Păpuși și Marionete din Bilbao (noiembrie) și Tolosa; Festivalul Internațional de Teatru din Vitoria-Gasteiz (septembrie-decembrie); Festivalul Internațional din Santurtzi; Festivalul de Teatru Stradal din Leioa; Festivalul de Teatru și Dans din Bilbao dar, mai ales, Târgul de Teatru din Donostia.

• **Coruri:** Concursul de Grupuri Corale din Tolosa, Săptămâna Corală Internațională din Araba.

• Muzica tradițională se regăsește în cadrul serbărilor stradale, în ritm de "txistu" (flaut basc), tamburină sau "trikitixa".

• **Alte tipuri de muzică:** Azkena Rock Festival și Zilele Muzicii Electroacustice din Vitoria-Gasteiz; Zilele Muzicii Contemporane în Leioa și Festivalul Bilbao BBK Live, etc..

De la sfârșitul anilor '60, anual, în prima săptămână a lunii decembrie, are loc, în Durango (Bizkaia), **Târgul de Carte și Disc în Limba Bască**, devenit un eveniment social consacrat unde sunt prezentate iubitorilor lecturii și muzicii din Țara Bascilor noutățile în materie. A devenit un obicei lansarea pe piață, cu ocazia acestui târg, a celor mai reprezentative publicații și discuri în limba bască.

Se organizează diverse festivaluri de film, cel mai important fiind cel de la Donostia-San Sebastián.

- Festivalul Internațional de Film de la San Sebastián (**Donostia "Zinemaldia"**) este unul dintre puținele festivaluri de film de maximă recunoaștere la nivel mondial și care, în anul 2007, a ajuns la ediția cu numărul 55.
- **Săptămâna Filmului de groază** de la San Sebastián.
- Festivalul Internațional al Filmului Documentar și de Scurt Metraj - "**Zinebi**" de la Bilbao.
- Festivalul de la **Biarritz** dedicat filmelor latinoamericane.

În **Navarra** se remarcă **Festivalurile Navarrei** pe durata verii, **Festivalul de Dans Scenic și Săptămâna Muzicii Vechi din Estella-Lizarrar**. **Instituția Principe de Viana** răspunde de toate activitățile culturale ale Guvernului din Navarra.

În **Iparralde**, în lipsa instituțiilor publice proprii, aspectele legate de patrimoniu, creativitate culturală, cercetare și schimburi culturale sunt administrate de către Institutul Cultural Basc (EKE- Euskal Kultur Erakundea). Creat în 1990, prin efortul a numeroase grupuri culturale și bucurându-se de participare instituțională în interiorul său, organizează programe precum "*Hizkuntza*", "*Kantuketan*", "*Ondare*", etc.

Sub aspect cultural, rețeaua de "*ikastolas*" (școli cu predare în limba bască) Seaska, apărută în anii '70, continuă să se extindă în ciuda lipsei susținerii oficiale. În mod asemănător a luat ființă în Iparralde **Udako Euskal Unibertsitatea** care, odată cu trecerea la democrație, s-a extins și în Hegoalde. În anii '80 a fost creat **Pizkundea** având drept obiectiv alfabetizarea în limba bască a persoanelor adulte.

Festivalul "Quincena Musical" în "Kursaal", opera lui Rafael Moneo. Donostia-San Sebastián.

8.9. Cultura populară

Obiceiurile populare, sărbătorile și manifestările culturale fac parte din obiectul de studiu al etnografiei.

8.9.1. Târguri, competiții rurale, jocuri

Târgurile

Inițial, târgurile agricole, de animale sau pește, constituiau un loc de întâlnire pentru țărani care cumpărau și vindeau produse. În zilele noastre, acestea sunt târguri de mostre, unde sunt prezentate excelente produse alimentare și de artizanat. Sunt foarte diverse și dispersate pe întreg teritoriul basc, în sate și orașe, iar deseori se organizează pe durata sărbătorilor dedicate patronului spiritual al unei localități, comunități, etc.

Câteva dintre târgurile tradiționale din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor sunt următoarele: **târgul de la Ordizia**, capitala cașcavalului **Idiazabal**, se desfășoară în fiecare miercuri, pe toată durata anului, deși ziua cea mai așteptată de către toți este cea a Târgului Agricol din septembrie când are loc faimosul concurs al cașcavalului; **Târgul de la Gernika**, în ultima zi de luni din octombrie, care ia pulsul pieții produselor agricole din zonă într-o atmosferă festivă; **Santo Tomás** în Donostia și în Bilbao, în 21 decembrie. Din anul 1462, în Joia Sfântă, Baiona sărbătorește **Târgul Jambonului**. Sunt demne de remarcat târgurile săptămânale din Gernika și Tolosa.

Cel mai cunoscut sport basc la nivel internațional este jocul cu mingea bască, și anume variantele numite "cesta punta" sau "jai-alai".

Sporturi și jocuri

Cele mai importante jocuri sunt diversele variante de "**pelota vasca**", mingea bască, (cu mână, "**cesta punta**" – coș ascuțit, "**rebote**", "**remonte**", cu raketă, etc.), versiunile cu coș și raketă fiind "exportate" în SUA, America Latină, Filipine, etc.; regatele de "**traineras**" ("**estropadak**" în limba bască, ambarcațiuni asemănătoare lotcilor) și mici ambarcațiuni datează din 1879, iar azi alcătuiesc o Ligă la care participă reprezentanți ai porturilor la Marea Cantabrică; "**soka tira**" (două echipe trag de extremele unei funii), întâlnită și în alte țări.

Se practică **sporturi rurale** bazate pe forță și competitivitate. În realitate, însă, multe dintre acestea își au originea în muncile specifice gospodăriilor țărănești basce ("**caserio**"), transformate în adevărate competiții. Provocările sportive dintre cele mai diverse și pariurile încrucișate cu un "**baietz-ezetz**" ("că da, că nu"), țin de cultura populară. Competițiile rurale ("**herri kirolak**") sunt foarte diverse: tăierea buștenilor ("**aizkora jokua**"); cositul ("**sega jokua**"); ridicarea pietrelor ("**harrijasotzea**"); tragerea pietrelor ("**gizon probak**"), boi ("**idi probak**") sau asini ("**asto probak**"); mutarea greutatea ("**txinga erute**"); aruncarea barei ("**palanka**"); lupte de berbeci ("**ahari topeka**"); campionate de câini ciobănești ("**ardi txakurak**"), cel mai adesea pentru rasa de ciobănesc basc, (recunoscută oficial din 1995 sub denumirea de "**Euskal Artzain Txakurra**" cu două variante: "**Gorbeiakoa**" și "**Illetsua**") sau din Pirinei (Oñati, Uharte-Arakil); concursuri de tuns oile; curse de porci în Arazuri; curse de săpăligi (Puente la Reina-Gares, Artaxona) sau lansare de sape (Marcilla).

Există o mare pasiune pentru **fotbal**. Întâlnim echipe profesionale de renume cum ar fi Athletic din Bilbao, Real Sociedad din Donostia, Deportivo Alavés din Vitoria-Gasteiz și Osasuna din Pamplona-Iruñea. Echipa feminină a clubului Athletic a fost campioana Spaniei în repetate rânduri. Pe de altă parte, sunt foarte îndrăgite sporturi precum **ciclismul** și, într-o măsură mai redusă, baschetul (se remarcă echipa Tau-Baskonia din Araba) sau handbalul (echipa Portland San Antonio din Navarra și Bidasoa din Irun, ambele campioane ale Spaniei în diverse ocazii). Se poate vorbi de o practicare masivă a sporturilor montane, a ciclismului și a maratonului.

Echipa de rugby din Biarritz (Iparralde) a câștigat cel de-al cincilea titlu de campioană a Franței în Top 16 la **rugby**.

La fel ca și Catalonia, Comunitatea Autonomă Țara Bascilor revendică dreptul de a participa la competiții internaționale cu echipe naționale proprii, în diversele ramuri sportive.

Sporturile tradiționale basce au fost sau sunt, de fapt, activități profesionale legate de mare sau de "**caserio**".

Lotcă și tăierea buștenilor.

Societatea bască revendică dreptul de a putea participa la competiții internaționale cu echipe naționale proprii.

Reprezentare de "Olentzero".

20 ianuarie, ziua orașului în capitala provinciei Gipuzkoa: "Tamborrada" din San Sebastián.

Marijaia, simbolul sărbătorilor din Bilbao.

8.9.2. Timp liber și sărbători

La sfârșit de săptămână, în sate și cartiere, au devenit un obicei plimbările sau "turul" prin baruri pentru degustări de vinuri și "pintxos" (un fel de mici sandwichuri) așa-numitul "txikiteo" cu grupul de prieteni.

Vara reprezintă un bun moment pentru a vizita Euskadi, pentru a te îndrepta spre plajele sale sau pentru a urca pe munte, disfrutând de sărbătorile, gastronomia și obiceiurile locale. Numeroasele birouri de turism informează vizitatorii în legătură cu **hotelurile și casele rurale**. În **vacanțele de Crăciun**, familiile obișnuiesc să viziteze parcurile de Crăciun pentru copii sau cele tematice, dar și un "belén" gigant, reprezentând scena nașterii lui Hristos. Obișnuiesc, de asemenea, să asiste la trecerea pe străzi a **Olentzero** -Moș Crăciun local, cărbunarul care aduce cadouri copiilor în seara de Crăciun- sau la "**Cabalgata de Reyes**" în 5 ianuarie (Parada celor Trei Regi Magi).

Sărbătorile

Cele mai celebre sărbători din Țara Bascilor, cunoscute în lumea întreagă, sunt cele de **San Fermín** din Pamplona-Iruña iar atracția principală o reprezintă cursele de tauri, așa-numitele "encierros", denumire în limba spaniolă a obiceiului de a da drumul taurilor să alerge pe un traseu stabilit pe străzile orașului. Festivalul, care începe pe data de 6 iulie, a fost immortalizat de către Hemingway. La ora 12 la amiază, o rachetă ("chupinazo") lansată din balconul Primăriei vestește deschiderea serbărilor și, timp de nouă zile, Pamplona-Iruña trăiește din plin sărbătoarea. Cursele de tauri, luptele cu tauri, balurile populare și festivalurile, atmosfera festivă întreținută de grupurile de fete și băieți, "txarangas", grupurile de persoane îmbrăcate de carnaval și fanfarele coexistă cu procesiunile de San Fermín.

Din anul 1375, pe data de 13 iulie a fiecărui an, în localitatea **Piedra de San Martín** (Pierre-Saint-Martin) din Pirinei se celebrează un rit intitulat "Tributul celor trei vaci". Este vorba de un rit prin care Valea Baretous (Bearn) înmânează Văii Roncal tributul celor trei vaci după reînnoirea tratatului de pace dintre cele două ținuturi și numirea străjerilor. În prezent, constituie o sărbătoare de înfrățire între văi vecine.

Luna august e deosebit de bogată în evenimente. Coborârea lui **Celedón**, pe data de 4 august, inaugurează serbările din Vitoria-Gasteiz, numite "**Fiestas de la Blanca**". Tot în această săptămână are loc și sărbătoarea din Baiona care începe odată cu apariția în balcon al Regelui Leu. Urmează "**Aste Nagusia**" (Săptămâna Mare) din **Donostia** (cu concursul internațional de jocuri de artificii) iar la sfârșitul lunii august "**Aste Nagusia**" din **Bilbao**, unde invitația este lansată de emblematica **Marijaia**, concepută de Mari Puri Herrero.

"**Alardes**" din Irun (San Marcial) și Hondarribia, **gâscanii din Lekeitio** și cursele de junci în **Laguardia** și **Falces** sau cele de tauri în **Tafalla** sunt tot atâtea exemple de sărbători de trăiri intense, demne de a fi văzute.

Dintre sărbătorile de iarnă remarcăm faimoasele defilări de "**Tamborrada**" (sărbători populare constând în mărșăluiri în ritmul tobelor) și balurile mascate de **carnaval** ("**Ihauteriak**") din Donostia și Tolosa, grupurile corale stradale în ajunul Sfântei Ageda în toată Țara Bascilor.

Prima și a doua duminică din martie au loc "**javieradas**", mari pelerinaje de penitență la castelul lui Xabier-Javier, lăcașul patronului spiritual al Navarrei, unde vin persoane din toate satele comunității. Își are originea într-o promisiune făcută de Guvernul Provincial, în anul 1885, cu ocazia unei epidemii de holeră.

În **Săptămâna Sfântă** au loc procesiuni în toate capitalele și în multe sate, cu statui de valoare unică reprezentând sfinți și scene biblice, purtate de către membri fraternităților religioase. Sunt celebre cele numite "**Pasión Viviente**" ("Pasiune vie") din Balmaseda (Bizkaia) sau Andosilla (Navarra), la al căror spectacol participă cea mai mare parte a satului, dar și procesiunile din Corella (Navarra).

Sărbătorile de San Fermín.
Pamplona-Iruña.

Gastronomia

Bucătăria bască este una dintre cele mai renumite în lumea întreagă datorită calității sale, atât în ceea ce privește bucătăria tradițională cât și cea modernă, evoluționată și imaginativă, cunoscută sub numele de **“noua bucătărie bască”**.

Dispune de nenumărate restaurante, unele dintre ele adevărate temple gastronomice, asociate unor nume mitice, cunoscute pe întreg continentul, cum sunt **Arzak, Subijana, Berasategui, Aduriz, Arbelaitz, Arrambide, Canales** sau **Argiñano**, ultimul dintre aceștia fiind renumit și pentru programele sale televizate.

Bucătăria tradițională se bazează pe ingrediente de o calitate excelentă, elaborate simplu și însoțite de vin roșu sau trandafiriu provenind din acea parte din La Rioja care ține de Araba sau Navarra, de cidru sau de **“txakoli”** (vin alb tânăr tipic) din Getaria sau Bakio.

Bucătăria clasică bască a contribuit la cea internațională cu patru sosuri de bază pentru mâncărurile din pește: sosul aproape alb, **“pil-pil”** (gelatină de cod sărat), verde (din pătrunjel, usturoi și ceapă), roșu (**“vizcaína”**, din ardei roșu uscat, numit **“choricero”**) și cel negru (din cerneală de sepie sau **“txipiroi”**).

În localurile numite **“sidrerías”** se pot degusta meniuri pe bază de omeletă spaniolă de cod sărat (**“tortilla de bacalao”**), cod sărat (**“bacalao”**) prăjit cu ardei verde, antricot pe jar (**“chuletón a la brasa”**) și cașcaval Idiazabal cu nuci. Toate acestea însoțite de cidru, care deschide butoiul în strigăte de **“txotx!”** pentru a invita oaspeții. Astigarraga, Hernani și Usturibil sunt cele mai importante centre ale cidrului.

Tejghelele barurilor se transformă, adesea, în mini-restaurante cu produse savuroase.

Bucătarii Juan Mari Arzak (dreapta) și Karlos Arguiñano.

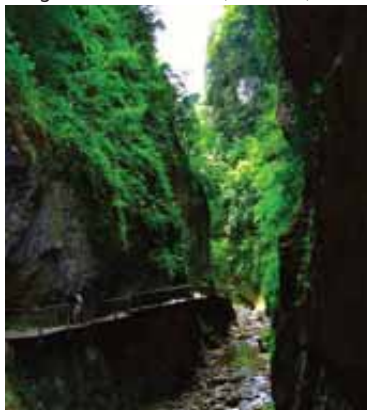
Bucătăria bască și fama sa pe deplin justificată se datorează produselor naturale de cea mai bună calitate.

Servirea cidrului din butoi.

Garganta de Kakueta. (Zuberoa).

Parcul natural "Señorío de Bertiz".
Valea râului Baztan (Navarra).

San Juan de Luz (Lapurdi).

Parcuri, trasee și promenade de interes

Parcurile naturale, rezervele biosferei și rezervele naturale oferă posibilitatea practicării drumețiilor și a sporturilor montane, pentru care există o mare pasiune.

Parcurile din Gorbea (Bizkaia și Araba), Valderejo (Araba) și Urkiola (Bizkaia) sau splendida Rezervație din Urdaibai (Bizkaia), cu centrul în Gernika, Parcul Botanic din Pagoeta în Aia (Gipuzkoa), inclusiv fierăria din Agorregi, sunt doar câteva dintre marile comori ecologice ale Țării Bascilor. Fascinante sunt și alte parcuri cum ar fi cel din Urbasa –de unde izvorăște râul Urederra–, Izki, Aralar, Bertiz, Entzia, Aizkorri și Peñas din Aia; dar, în mod special, Rezervația Mondială a Biosferei Bardeak–Las Bardenas, în Navarra, cu peisajul său selenar spectacular plin de incredibile "vârfuri" dar și câmpul său de trageri pentru aviația militară, incompatibil cu frumusețea peisajului.

Numărul **drumețiilor montane** care pot fi organizate în ansamblul munților care alcătuiesc geografia Țării Bascilor este practic nelimitat. În afara parcurilor enumerate, sunt fascinante văile din nordul Navarrei.

Baztan, cu capitala ținutului la Elizondo, este o vale minunată din Pirineii Atlantici. Cele mai orientale văi din Pirinei sunt cele ale râurilor Salazar și Roncal. Cea sculptată de râul Salazar formează Cheile de la Arbaiun și cele din Lumbier (Lumbier), avându-și centrul în localitatea Otxagabia, cu casele sale solide datând din secolul XVIII, care te invită să le treci pragul. Izaba (Isaba), în Valea Roncalului, cu atmosfera specială creată de străzile sale tipice, este punctul de plecare al unei fermecătoare plimbări prin desișul umbros până la Sanctuarul Idoia sau pe valea râului Belagua.

În Iparralde, se pot realiza, de asemenea, drumeții montane excelente. Pădurea din Irati, cu cele 17.000 de hectare ale sale de fag și brad care pot fi admirate de pe masivul Orhi, se întinde de-a lungul Văilor Aezkoa și Salazar și în Iparralde. Vârful Auñamendi (Anie) și coastele sale unesc Bearn, Zuberoa și Navarra după traversarea, venind dinspre Belagua, a unuia dintre cele mai singulare peisaje carstice din Europa (Larra). De o frumusețe aparte sunt, în Zuberoa, defileurile Kakueta și Holtzarte.

Se pot organiza numeroase plimbări pe **țărmlul** mării în Bizkaia, Gipuzkoa și Lapurdi, fie că e vorba de peisaje minunate (San Juan de Gaztelugatxe, coasta de la Mundaka, coasta din Getaria până în Zarautz, micul golf al râului Txingudi în Hondarribia) fie de sate de marinari, sate pescărești sau, pur și simplu, sate pitorești (porturile din Zierbena, Santurtzi, Algorta, Plentzia, Ea, Bermeo, Mundaka, Lekeitio, Ondarroa, Motriku, Deba, Orío, Pasaia, Hondarribia, Donibane Lohizune –St. Jean de Luz– și Biarritz– Miarritze).

Rezervația Biosferei din Urdaibai
(Bizkaia).

În **capitale și orașe** există multe atracții demne de vizitat.

În centrul istoric al orașului **Vitoria-Gasteiz**, cu forma sa medievală de migdală, se află Catedrala, Casa del Cordón (secolul XV), el Portalón, la Torre de los Anda –toate datând din secolele XIII–XVI–, iar în cealaltă extremă ansamblul datând de la sfârșitul secolului XVIII, format din Los Arquillos și la Plaza del Machete, proiectate de Justo de Olaguibel.

Noua promenadă de-a lungul râului Nervión prin Bilbao, din Atxuri până la Palatul *“Euskalduna”*, trecând peste Podul Calatrava și prin fața Muzeului Guggenheim, este simbolul noului Bilbao. Poate fi parcurs pe jos, în metrou sau cu tramvaiul. Reprezintă Bilbao postindustrial într-o lume globalizată.

Spațiul de petrecere a timpului liber Kutxaespacio de la Ciencia sau plimbările prin port, Acvariul, Muntele Urgull și Noua Promenadă reprezintă tot atâtea modalități de a admira orașul **Donostia-San Sebastián**.

Vizitarea numeroaselor palate (Navarra, Condestable, Arzobispal, etc.) sau plimbările prin la Vuelta del Castillo, parcul La Taconera și Planetariul din Pamplona-Iruñea îți oferă posibilitatea unei călătorii în timp.

În **Iparralde**, capitalele Baiona, Donibane-Garazi și Maule, au o lungă istorie și sunt de o frumusețe aparte iar satele sale au un farmec deosebit: Ainhoa, Ezpeleta, Ustaritz, Cambo les Bains, Irulegi, Baigorri sau Atharratze, etc.

În localitățile din diversele teritorii din Hegoalde există numeroase locuri de plimbare.

În satele din nordul **Navarrei** pot fi vizitate vechile fabrici de arme din Orbaizeta și Eugi, palatele din Sangüesa, Elizondo și Elbet –Arizkunenea, Beramundea, etc. – turnurile din Zubiria și Jauregizar în Arraioz, din Jauregia în Donataria sau cele din Olcoz. În zona centrală a Navarrei, se remarcă centrele urbane din Lizarra, Garés-Puente la Reina, Zirauki, Uxue, Tafalla, sau cel din Olite, cu castelul său din secolul XIII și impresionante biserici, *“el cerco de Artajona”* (incinta înconjurată de ziduri), incinta medievală înconjurată de ziduri de la Rada, iar în luncă, Tuteră-Tudela.

În **Araba**, orașul Laguardia (Biasteri), în ansamblul său, este monumental, la fel ca și resturile zidurilor de cetăți din Antoñana sau rețeaua turnurilor, castelelor medievale cum ar fi cel din Mendoza (Araba), casele-turn, schiturile sau meterezele. Valea Salado în Salinele din Añana, sau bodegile istorice (Remelluri, Palacio, Marqués de Riscal, Ysios sau Primicia), unele prezentând o arhitectură avangardistă, reprezintă propuneri mai puțin obișnuite în Labastida, Eltziego sau Laguardia.

În **Bizkaia**, se disting centrele urbane în stil baroc din Elorrio sau Durango, cel din Gernika, reconstruit după război, cu monumentele sale (Moore și Chillida, împreună), Casa Parlamentului Provincial și muzee.

Este izbitor contrastul urbanistic al secolului XX dintre satul minier La Arboleda, pe malul stâng al râului Nervión, și concentrarea palatelor aparținând burgheziei în Neguri, construite în stil neobasc sau englez, situate pe malul drept al aceluiași râu.

Ansamblul Abellaneda în Enkarterri mai păstrează, încă, o atmosferă medievală, în timp ce promenadele maritime din Portugaleta și Areeta ne vorbesc despre zonele de recreere ale burgheziei din prima industrializare.

În **Gipuzkoa**, ansamblurile monumentale ale fierăriei și morilor din Agorregi (Parcul Pagoeta, Aia) sau Muzeul Teritorial Lenbur, cu Fierăria Mirandaola, ne permit o întoarcere în timp, la epoca manufacturieră. Acestea reproduc, în mod fidel, aspecte ale prelucrării fierului din secolul XVIII, incluzând turnătoriile, morile și minele (Legazpi).

Există centre istorice medievale în Hondarribia sau Segura și centre urbane în stil baroc în Oñati sau Bergara.

Structura medievală în formă de migdală a orașului Vitoria-Gasteiz.

Olite (Navarra).

Elantxobe (Bizkaia).

9. RESURSE ȘI SERVICII PUBLICE ÎN COMUNITATEA AUTONOMĂ ȚARA BASCILOR

Administrațiile dispun de numeroase **resurse** pentru a veni în întâmpinarea necesităților populației.

De la resurse ce asigură exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor cetățenilor la cele destinate acoperirii unor nevoi sau atenuării inegalităților sociale care ar putea apărea. Totodată, administrațiile Comunității Autonome Țara Bascilor, cele provinciale și locale trebuie să asigure accesul la informațiile publice, cum ar fi, de exemplu, formularea unei solicitări sau cunoașterea stadiului în care se află un demers sau o procedură. Aceste servicii sunt prestate de către Departamentele Guvernului Basc, de către Guvernele Provinciale sau de către primăriile și organismele publice ale comunității autonome cu atribuții în acest sens.

9.1. Resurse și servicii publice ale Guvernului Basc

Guvernul Basc își exercită atribuțiile prin intermediul următoarelor departamente sau consilii:

- Președinția Guvernului și Vicepreședinția;
- Departamentul Finanțelor și Administrației Publice;
- Departamentul Educației, Universităților și Cercetării;
- Departamentul Internelor;
- Departamentul Industriei, Comerțului și Turismului;
- Departamentul Locuințelor și Problemelor Sociale;
- Departamentul Justiției, Muncii și Asigurărilor Sociale;
- Departamentul Sănătății;
- Departamentul Culturii;
- Departamentul Mediul Înconjurător și Planificare Teritorială;
- Departamentul Transporturilor și Lucrărilor Publice;
- Departamentul Agriculturii și Pescuitului.

9.1.1. Președinția; Vicepreședinția

Departamentul Președinției, având în frunte un președinte "**Lehendakari**", conduce Guvernul Basc și e responsabil, între altele, de administrarea resurselor relaționate cu UE, comunitățile de basci din exteriorul țării. Îi revine, de asemenea, participarea la organismele multilaterale, strategia de politică externă și rețeaua de reprezentanțe ale Comunității Autonome Țara Bascilor (Bruxelles, Madrid, Paris, Chile, Argentina și Mexic), elaborarea studiilor sociologice despre temele de actualitate ale societății basce, desfășurarea de planuri speciale și promovarea egalității de șanse între bărbați și femei.

"Ajuria Enea", sediul Președinției Guvernului Basc ("**Lehendakaritza**").

Clădirea Guvernului Basc în Bilbao.

În cadrul acestui departament, **Emakunde-Institutul Basc** pentru Femei promovează egalitatea reală între femei și bărbați în toate domeniile vieții politice, economice, culturale și sociale din Euskadi. În 2005, Parlamentul Basc a aprobat Legea privind egalitatea de șanse, cu importante implicații pe termen scurt și mediu.

Vicepreședinția coordonează toate domeniile care țin de Guvernul Basc. Un instrument de bază pentru informarea cetățenilor în legătură cu deciziile sale este **Monitorul Oficial** al Țării Bascilor (BOPV), în care sunt prezentate, de asemenea, măsurile adoptate de către Parlamentul Basc.

9.1.2. Finanțele și administrația publică

Administrează economia țării. Elaborează, în acest sens, Bugetul General al Comunității Autonome Țara Bascilor, supraveghează sistemul fiscal, finanțele publice, etc. De acest departament aparține Institutul Basc de Statistică (**EUSTAT**), responsabil cu elaborarea și publicarea studiilor referitoare la toate aspectele societății și economiei basce. **Institutul Basc al Administrației Publice** asigură selectarea și formarea angajaților din administrație și normalizarea folosirii limbii basce în organizațiile publice.

9.1.3. Educația, universitățile și cercetarea

Sistemul de învățământ **garantează dreptul la educație și la un loc într-o unitate de învățământ**, cât mai aproape de domiciliul elevului.

Școlarizarea este gratuită între 3 și 16 ani și obligatorie între 6 și 16 ani. Familiile sunt cele care aleg centrul școlar, modelul educativ și cel lingvistic, ambele bilingve (cu cele două limbi oficiale, limba bască și limba spaniolă) astfel încât, în funcție de modelul lingvistic ales (D, B sau A) va predomina una sau cealaltă dintre limbi. Modelele lingvistice se află, în prezent, într-o etapă de revizuire (a se vedea 6.3.). Anul școlar durează din septembrie până în iunie, iar orele se țin înainte și după-amiaza.

Sistemul educativ cuprinde următoarele nivele:

- **Învățământul preșcolar**, de la 0 la 6 ani, nu e obligatoriu și este alcătuit din două cicluri: primul de la 0 la 3 ani și cel de-al doilea de la 3 la 6 ani.
- **Învățământul primar**, de la 6 până la 12 ani, obligatoriu, gratuit și se divide în trei cicluri de doi ani fiecare. Primul de la 6 la 8 ani; al doilea de la 8 la 10 ani și al treilea de la 10 la 12 ani, putându-se repeta un an doar o dată, pe durata acestor cicluri.
- **Învățământul secundar (gimnazial)**, este obligatoriu de la 12 până la 16 ani. Se poate repeta încă un an în fiecare curs, școlarizarea putându-se face până la vârsta de 18 ani. Odată promovate toate materiile, se obține diploma de absolvent al învățământului secundar, care permite accesul la liceu (Bacalaureat) și la ciclurile de formare de grad mediu.

• **Învățământul secundar post-obligatoriu.** E opțional (nu e obligatoriu). Oferă două variante :

–**Învățământul liceal (Bacalaureatul).** Se accede în baza diplomei de absolvent al învățământului secundar și include patru specializări (arte; științe naturale și sănătate; tehnologie; științe umaniste și sociale), în afara Liceului de Muzică și Dans. Durează doi ani și la finalizarea lui se obține Diploma de Bacalaureat care permite accesul la universitate și la ciclurile formative de grad superior.

–**Formare profesională specifică de grad mediu.** Se accede, de asemenea, în baza diplomei de absolvent al învățământului secundar sau prin intermediul unei probe de admitere. Durata sa variază între un an și jumătate și doi ani.

Urmează, ulterior, studiile superioare în universități, școli politehnice sau școli profesionale.

Pentru informații suplimentare, cu precădere pentru imigranți, consultați pagina web www.hezkuntza.ejgv.euskadi.net și anume cea destinată colectivelor de elevi imigranți.

În cadrul **Învățământului pentru Persoane Adulte (EPA)** se organizează clase de limba bască și spaniolă pentru persoane cu vârste de peste 18 ani.

Informații despre înscrierea elevilor în școli se pot obține la oricare dintre centrele școlare, informații suplimentare oferind Delegațiile Teritoriale pentru Educație din fiecare provincie, și anume: în Araba-Álava (c/ San Prudencio 18, bajo. 01.005 Vitoria-Gasteiz, telefon 945-017200); Gipuzkoa (Andia 13, 20004 Donostia- San Sebastián, telefon 943-022850) și Bizkaia (Gran Vía 85, 48.001 Bilbao, telefon 94-4031000).

Pe de altă parte, de la Unitățile de Învățământ sau cele pentru Străini din cadrul Delegațiilor teritoriale ale Guvernului Spaniol se pot obține informații și se poate iniția procesul de omologare a diplomelor obținute în țările de origine.

9.1.4. Internele

Departamentul Internelor răspunde de buna desfășurare a traficului pe șoselele basce, de rezultatele electorale, de gestionarea situațiilor de urgență, de *Ertzaintza* (Poliția Autonomă Bască) și de Academia de Poliție a Țării Bascilor.

De acesta aparține și telefonul 112, de atenție în cazuri de urgență. Tot în subordinea acestui departament se află și Direcția de Atenție pentru Victimele Terorismului.

9.1.5. Industria, comerțul și turismul

Pe pagina web a Departamentului Industriei, Comerțului și Turismului sunt publicate ajutoarele pentru întreprinderi și **Ghidul Delfos**, care reunește mijloacele puse la dispoziție de către diversele departamente ale Guvernului Basc. Societatea pentru Promovare Industrială (**SPRI**) și pentru promovarea turismului tine, de asemenea, de acest departament.

În subordinea sa intră **Autoritatea Bască pentru Energie Electrică și proiectele pentru promovarea concurenței, cercetării științifice și a tehnologiei**, iar la secțiunea consum se pot realiza consultări și reclamații.

9.1.6. Locuințele și problemele sociale

Serviciul Basc pentru Locuințe (**Etxebide**) reprezintă o entitate de atenție personalizată, în care se pot înscrie acele persoane care solicită o locuință socială, subvenționată, și unde se pot obține informații privind promovarea acestora, dar și referitor la ajutoarele existente pentru cumpărarea sau renovarea locuințelor.

În calitate de titular al **Direcției pentru Imigrație**, îndeplinește următoarele funcții:

1. **Planificarea** activității de ansamblu în materie de imigrație și elaborarea de **proiecte normative** în acest domeniu.
2. Propune acțiuni și măsuri destinate **integrării** sociale a persoanelor imigrante și includerii acestora în sistemele de protecție socială.
3. Propune mecanisme și instrumente de **coordonare** cu statul spaniol și alte administrații publice în materie de imigrație, fără a aduce atingere competențelor Vicepreședinției Guvernului.
4. Propune și pune în aplicare măsurile de **sensibilizare** a societății gazdă și de sprijinire a activităților asociative și interculturale.

Acordă subvenții entităților locale pentru desfășurarea de programe și activități de integrare și primire a persoanelor imigrante; ajutoare destinate stimulării interculturalității; ajutor pentru entitățile locale fără scop lucrativ care organizează programe de integrare a persoanelor imigrante din alte țări; ajutoare pentru organizarea de cursuri și seminarii având drept scop formarea în materie de imigrație; ajutor pentru minorii neînsoțiți în procesul lor de adaptare socială, etc. Derulează, între altele, două programe speciale.

În primul rând, HELDU, care conectează într-o rețea aproape toate localitățile Comunității Autonome Țara Bascilor și care, fără o programare anterioară prin intermediul Serviciilor Sociale Locale, oferă consultații social-juridice în aspecte relaționate cu regimul străinilor și accesul la documente (ex. documente de identitate, autorizații, etc.).

Sărbătoare școlară.

Oferță de locuințe a Etxebide.

În al doilea rând, facem referire la BILTZEN, program de educație și mediere interculturală care funcționează la nivelul comunității autonome pentru promovarea conviețuirii interculturale. Resurse referitoare la **serviciile sociale** pot fi găsite și pe site, la secțiunile următoare: inserție socială, voluntariat, persoane vârstnice, familie, femei, drogodependență și persoane cu handicap. Include, de asemenea, Direcția de Cooperare pentru Dezvoltare .

Asimismo cuenta con la **Dirección de Cooperación al Desarrollo**.

9.1.7. Justiția, munca și asigurările sociale

Pe site-urile acestui departament se pot găsi informații detaliate privind funcționarea **Administrației Justiției**. Se pot realiza diverse demersuri prin intermediul paginii web a Registrului Civil, cum ar fi, de exemplu, solicitarea unui certificat de căsătorie, de naștere sau deces, pentru a da doar câteva exemple. **Direcția Drepturilor Omului** este subordonată acestui departament.

Un instrument care promovează crearea de noi locuri de muncă este **Egailan**, care se dedică, de asemenea, formării muncitorilor prin intermediul Langai, un serviciu destinat atât firmelor care oferă locuri de muncă cât și celor aflați în căutarea unui loc de muncă.

Fundația Bască pentru Formare Profesională Continuă, **Hobetuz**, se ocupă de pregătirea muncitorilor activi din Euskadi. Institutul Basc pentru Securitatea și Sănătatea Muncii, **Osalan**, realizează activități de promovare și prevenire la locul de muncă: securitate, igienă, mediul înconjurător și sănătate.

9.1.8. Sănătatea

Serviciul Basc de Sănătate se numește **Osakidetza**. Pe pagina sa web, relaționată cu site-ul general www.euskadi.net, se pot obține informații referitoare la organizarea serviciilor sale: spitalele, atenția primară, personalul medical, tehnologia sanitară, centrele de supraveghere farmaceutică și sănătate mentală, etc. Oferă informații, de asemenea, despre SIDA, medicamente generice, prețuri de referință, etc.

9.1.9. Cultura

Se ocupă de creația, producția și difuzarea culturală, precum și de politica lingvistică. Politica culturală pentru următorii ani este marcată de **Planul Basc de Cultură**, aprobat în anul 2004. Radioteleviziunea publică, **EITB**, ține de acest departament. Site-ul său publică agenda tuturor activităților culturale (teatru, dans, muzică, expoziții, cinematografie, literatură, etc.) de pe

teritoriul Comunității Autonome Țara Bascilor. Oferă informații despre ajutoare culturale și un serviciu de consultare a diverselor fonduri bibliografice existente în bibliotecile din comunitatea autonomă. Site-ul tematic **Gazteukera** informează despre teme de interes practic pentru tineret.

În structura Subdepartamentului pentru Politica Lingvistică intră și Institutul pentru Alfabetizarea în Limba Bască a Adulților, **Habe**, acesta din urmă înglobând serviciile destinate procesului de învățare a limbii basce ("*euskaldunizaci3n*") și alfabetizare. Include un serviciu de învățare a limbii basce și de traducere în limbile colectivelor de imigranți. **Elebide** e un serviciu care veghează asupra drepturilor lingvistice, a normalizării lingvistice în cadrul administrațiilor publice și a promovării limbii basce.

9.1.10. Mediul înconjurător și planificarea teritorială

Departamentul pentru Mediul Înconjurător și Planificare Teritorială gestionează utilizarea rațională a terenului și a resurselor sale, asigurând astfel compatibilitatea cu politicile de protecție a mediului înconjurător. Pe pagina sa web întâlnim mijloace de gestionare și informare cartografică în Euskadi, precum și informații despre planurile teritoriale parțiale și proiectul Cities, care urmărește impulsarea creării unei rețele globale de excelență. Există un program de educație ecologică privind mediul înconjurător, **Aztertu**, care dorește să atragă atenția asupra necesității protejării acestuia, destinat fiind în principal copiilor și asociațiilor.

9.1.11. Transporturile și lucrările publice

Pentru a cunoaște resursele și proiectele legate de infrastructura de șosele, căi ferate, aeroporturi, asanarea apelor și dezvoltarea porturilor comerciale și sportive, trebuie solicitate informații **Departamentului Transporturilor și Lucrărilor Publice**, care dezvoltă Planul Director al Transportului Sostenibil (modern, economic și ecologic).

9.1.12. Agricultură și pescuitul

Resursele agricole și piscicole sunt de competența Departamentului Agriculturii și Pescuitului, care gestionează domenii precum agricultura și creșterea animalelor, pescuitul, politica agroalimentară, conservarea naturii, dezvoltarea rurală, formarea în domeniul agricol și statistici.

Nekanet cuprinde toate tipurile de informații referitoare la sectorul primar, facilitând accesul la mijloacele și resursele relaționate cu acest domeniu.

Lucrări la Coridorul Kadagua (Bizkaia).

Centru de sănătate aparținând Osakidetza.

9.2. Alte resurse din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor

Un serviciu deosebit de important îl constituie instituția **Ararteko**, (cunoscut și sub numele de Avocatul Poporului, Ombudsman) din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor. Este vorba despre un serviciu gratuit al unei instituții independente.

Dintre obiectivele sale enumerăm:

- Investigarea eventualelor abuzuri, cazuri de arbitraritate, discriminări, erori sau neglijențe din partea Administrației Publice Basce față de o persoană.
- Soluționarea de către instituțiile autonome, teritoriale sau locale a acelor situații în care nu au dispus conform prevederilor legale.
- Formularea de propuneri de îmbunătățiri în beneficiul comunității.

Rolul său este acela de a apăra drepturile și libertățile cetățenilor în raport cu instituțiile publice, să intervină ca intermediar între cetățeni și administrație, să vegheze și să întreprindă măsuri dacă identifică situații care contravin legii și bunelor moravuri și de a informa Parlamentul Țării Bascilor asupra acțiunilor sale. Se poate adresa Avocatului Poporului orice persoană care are probleme cu vreuna dintre administrațiile publice sau un serviciu public aflat în subordinea acesteia, sau după reclamarea unui fapt sau a unei situații uneia dintre instituțiile administrației implicate, fără a obține, însă, un răspuns sau o soluție. Plângerea trebuie depusă într-un termen de un an de la data producerii faptelor. Instituția Apărătorului Poporului (**Ararteko**) nu poate interveni în conflictele dintre persoane fizice sau în cazurile în care procedurile judiciare au fost deja demarate.

Plângerile adresate acestei instituții pot fi prezentate sub formă de scrisoare, personal sau prin intermediul Internet-ului. Pe pagina web a **Ararteko** există o conexiune pentru **minori** în care sunt prezentate drepturile acestora. Deține birouri în capitalele celor trei provincii ale Comunității Autonome Țara Bascilor.

Resursele adresate tineretului sunt grupate la nivelul Comunității Autonome în cadrul **Rețelei de Informare și Documentare pentru Tineret**, rețea care, prin intermediul centrelor sale și a paginii web a Guvernului Basc, oferă informații destinate acestui segment de populație. Se pot obține informații din domenii precum: muncă, educație, cursuri, concursuri, activități, concursuri artistice și premii, între altele.

Site-ul serviciilor Administrației Comunității Autonome Țara Bascilor oferă informații referitoare la ajutoare, concursuri și licitații. Există o conexiune cu toate **serviciile on-line**, ceea ce face mai ușoară navigația pe Internet și reunește resurse diverse. În secțiunea **“Hazlo on-line”** (“Realizează on-line”) întâlnim acele demersuri administrative care se pot realiza cu ajutorul Internet-ului.

9.3. Resurse și servicii publice provinciale și locale

Administrațiile provinciale, fiind aproape de cetățeni, dispun de un sistem propriu de resurse și ajutoare.

9.3.1. Cultură, sport, tineret și limba bască

Constituie unul dintre domeniile administrației din fiecare teritoriu istoric în cadrul căruia întâlnim cea mai bogată ofertă și cele mai numeroase servicii adresate cetățenilor. Oferă informații despre **activitățile culturale** finanțate sau subvenționate în fiecare provincie, dar și informații despre toate manifestările culturale care se organizează prin intermediul unui concurs public. Oferă, de asemenea, informații despre fondurile documentare care pot fi împrumutate în biblioteci, dar și informații despre arhivele și muzeele aflate în subordinea sa.

Guvernele provinciale joacă un rol deosebit în sprijinirea **activităților sportive**, atât la nivelul federațiilor cât și a sportului școlar. Oferă, totodată, informații privind serviciile de petrecere a timpului liber și activitățile recreative.

Institutul pentru tineret din Araba, **Direcția pentru Tineret și Sport** din Bizkaia și **Serviciul pentru Tineret** din Gipuzkoa colaborează în cadrul așa-numitului **“Plan Tânăr”** (**“Plan Joven”**) din Euskadi, plan care asigură o abordare coordonată și integrală a tuturor acțiunilor destinate colectivelor de tineri. Furnizează informații privind locurile de muncă, concursuri, activități, burse, promovarea mișcării asociative, modalitățile de petrecere a timpului liber, locuri de cazare pentru tineret, și multe altele.

9.3.2. Bunăstare socială

Departamentele destinate serviciilor sociale se întâlnesc sub diverse denumiri: în Bizkaia se reunesc în cadrul Departamentului pentru **Acțiuni Sociale**; în Gipuzkoa, Departamentul pentru Servicii Sociale iar în Araba, Departamentul **Bunăstării Sociale** al Institutului Provincial pentru Bunăstare Socială.

În cadrul acestor servicii, cu caracter de “birou unic”, se gestionează diversele chestiuni relevante pentru colectivele de **imigranți**: înscrierea în Registrul pentru evidența populației, atenție socio-juridică, ajutoare economice, etc.

Resursele destinate îmbunătățirii condițiilor de trai ale **persoanelor vârstnice** se concretizează în excursii subvenționate, telealarma (persoana apasă un buton și se conectează cu serviciile de urgență), centrele de zi, reședințele, șederi temporare, ajutor la domiciliu pentru persoanele cu handicap, etc.

Jocuri sportive școlare.

Servicii adaptate transportului persoanelor cu handicap.

Referitor la resursele destinate **copiilor** există propuneri complementare de școlarizare și găzduire tutelară, rezidențială sau familială, pentru a oferi minorilor un mediu stabil și sigur.

Resursele destinate **persoanelor cu handicap** se concretizează în asistență sanitară și facilități economice pentru achiziționarea medicamentelor și a materialului specific necesar, subsidii pentru deplasări și cheltuieli de transport, servicii rezidențiale, etc.

Promovarea și integrarea socială și în câmpul muncii a **femeilor** este un domeniu care se regăsește printre preocupările administrațiilor teritoriale și locale. Se oferă ajutoare specifice, cum ar fi asistența psihologică, în cazuri de urgențe, consiliere juridică, mediere familială și cazare pentru femeile **victime ale maltratării**. Există, de asemenea, programe pentru tratarea bărbaților cu probleme de comportament social și familial.

9.3.3. Economia și agricultura

Resursele economice și cele legate de muncă oferite de către administrații sunt puse în practică sub forma programelor concrete, care contribuie la crearea de locuri de muncă și urmăresc dezvoltarea durabilă a fiecărui teritoriu.

Pentru a enumera doar câteva exemple, în Araba există ajutoare pentru crearea de întreprinderi și programe pentru creșterea competitivității IMM-urilor. În Bizkaia există programe pentru promovarea noilor inițiative antreprenoriale și pentru creșterea competitivității. În Gipuzkoa există programe pentru promovarea sectorului de artizanat și un program de sprijinire a întreprinzătorilor și a microîntreprinderilor.

9.3.4. Finanțe publice și transport

Consiliul Superior Basc al **Finanțelor** repartizează resursele economice disponibile. După predarea către Guvernul central a cotei stabilite, cele trei Guverne Provinciale, împreună cu Guvernul Basc, stabilesc modul de distribuire a acestor resurse între teritorii.

În domeniul **transporturilor**, remarcăm subvenționarea transportului de călători în cadrul fiecărei provincii. Datorită concentrării populației în capitale și a interesului redus al anumitor companii private pentru unele destinații, administrațiile provinciale subvenționează aceste linii private de transport. Acest fapt este deosebit de evident în Araba, unde există localități mici și îndepărtate.

9.3.5. Alte resurse teritoriale

Telefonul de atenție a cetățenilor este un serviciu la nivel local. Este vorba despre un număr unic de telefon în fiecare localitate și poate fi apelat în Irun, Vitoria-Gasteiz și Bilbao. La acest telefon se pot solicita informații privind localitatea respectivă, se pot formula reclamații, etc.

Buletinele teritoriale din Araba, Gipuzkoa și Bizkaia fac publice rezoluții, convocări, subvenții și alte informații provenind de la Guvernele Provinciale și primării.

9.3.6. Resursele locale

Serviciile locale sunt foarte importante și variate, fiind primele cărora li se adresează cetățenii. Enumerarea acestora aici nu este posibilă, dar vin în întâmpinarea tuturor necesităților de bază ale cetățenilor.

Imagine din interiorul sediului guvernului în Lakua. Vitoria-Gasteiz.

9.4. drese de interes ale unor instituții

9.4.1. Adrese ale Guvernului Țării Bascilor

Președinția–Lehendakaritza

Navarra, 2
01007 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 017 900

De pe pagina web a Guvernului Țării Bascilor www.euskadi.net se pot accesa site–urile aparținând departamentelor Guvernului Basc și Guvernelor Provinciale.

Departamentul Locuințelor și Problemelor Sociale

Donostia–San Sebastián, 1–Lakua
01010 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 018 000

Departamentul Justiției, Muncii și Asigurărilor Sociale

Donostia–San Sebastián, 1–Lakua
01010 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 019 083

Departamentul Sănătății

Donostia–San Sebastián, 1–Lakua
01010 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 019 163

Departamentul Culturii

Donostia–San Sebastián, 1–Lakua
01010 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 018 000

Departamentul Transporturilor și Lucrărilor Publice

Donostia–San Sebastián, 1–Lakua
01010 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 018 000 – +34 945 019 712

Departamentul pentru Mediul Înconjurător și Planificare Teritorială

Donostia–San Sebastián, 1–Lakua
01010 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 019 858
www.euskadi.net/medio_ambiente

Departamentul Agriculturii și Pescuitului

Donostia–San Sebastián, 1–Lakua
01010 Vitoria–Gasteiz • (Araba–Álava)
Telefon: +34 945 019 995
www.nekanet.net

Tot în Lakua (Vitoria–Gasteiz) își au sediul:

Vicepreședinția Guvernului

Telefon: +34 945 018 000

Departamentul Finanțelor și Administrației Publice

Telefon: +34 945 018 175

Departamentul Internelor

Telefon: +34 945 018 755

Departamentul Industriei, Comerțului și Turismului

Telefon: +34 945 018 236

Departamentul Educației

Telefon: +34 945 018 000

9.4.2. Adrese ale Guvernelor Provinciale

GUVERNUL PROVINCIAL DIN ALAVA

Probintzia plaza, z/g • 01001 GASTEIZ
Telefon: 945 181818 • www.alava.net

GUVERNUL PROVINCIAL DIN GIPUZKOA

Gipuzkoako plaza, z/g • 20004 DONOSTIA
Telefon: 43 482111 • www.gipuzkoa.net

GUVERNUL PROVINCIAL DIN BIZKAIA

Gran Vía, 25 • 48009 BILBO
Telefon: 94 4068000 • www.bizkaia.net

9.4.3. Adrese ale primăriilor orașelor

PRIMĂRIA VITORIA–GASTEIZ

Espainia plaza, 1
01001 GASTEIZ
Telefon: 945 161100
www.vitoria-gasteiz.org

PRIMĂRIA BILBAO

Ernesto Erkoreka plaza, 1
48001 BILBAO
Telefon: 94 4204200
www.bilbao.net

PRIMĂRIA DONOSTIA–SAN SEBASTIAN

Ijentea, 1
2003 DONOSTIA
Telefon: 943 481000
www.donostia.org

9.4.4. Adresa EUDEL (Asociația Localităților Basce)

Ensanche plaza 5–1 esk. 48009 BILBAO
Telefon: 94 4231500
www.eudel.es

9.4.5 Adrese ale “Ararteko” (Avocatul Poporului)

În Araba–Álava

Prado, 9
01005 Vitoria–Gasteiz
Telefon: 945 13 51 18
Fax: 945 13 51 02

În Bizkaia

Edificio Albia
San Vicente, 8 – Planta 11
48001 Bilbao
Telefon: 944 234 409
Fax: 944 241 844

În Gipuzkoa

Avenida de la Libertad, 26–4º
20004 Donostia – San Sebastián
Telefon: 943 42 08 88
Fax: 943 42 72 97

9.4.6. Adrese ale Rețelei publice de primire a persoanelor imigrante

Există o "Rețea publică de primire a persoanelor imigrante la nivel local" (RABM), reprezentând un ansamblu de entități locale coordonate între ele, în scopul analizării și conceperii de programe de primire și integrare socială a persoanelor imigrante. Dispune de programe transversale, care oferă imigranților servicii de primire, și altele relaționate cu rețeaua generală de servicii sociale ale entităților locale, cuprinzând multiple domenii precum sănătate, locuințe, educație, locuri de muncă, participare socială, etc. Este vorba despre un program finanțat de către Guvernul Basc – Direcția pentru Imigrație din cadrul Departamentului Locuințelor și Problemelor Sociale – și primării. Primăriile care oferă acest serviciu sunt:

GIPUZKOA

Primăria San Sebastian
Urdaneta,13 • 20006 Donostia–San Sebastián
Telefon: 943 48 14 00 – Fax: 943 48 14 14
www.donostia.org

Primăria Irun
Urdanibia plaza • 20304 Irun
Telefon: 943 64 92 96 – Fax: 943 64 94 17
www.irun.org
saludsociales@irun.org

Primăria Eibar
Plaza Unzaga, s/n • 20600 Eibar
Telefon: 943/ 20 68 45 / 943/ 20 15 25
Fax: 943 70 07 11 / 943 20 09 68
www.eibar.net

Primăria Pasaia
San Juan,118 • 20110 Pasaia
Telefon: 943 34 40 34 / 943 34 41 32
Fax: 943 51 54 47
www.paisvasco.com/pasaia

ÁLAVA–ARABA

Primăria Vitoria–Gasteiz
Pza. España,1 • 01005 Vitoria–Gasteiz
Telefon: 945 16 11 00 – Fax: 945 23 27 97
www.vitoria–gasteiz.org

BIZKAIA

Primăria Bilbao
Gran Vía nº4–2ª Planta • 48001 Bilbao (Bizkaia)
Telefon: 94 420 42 00 / 94 420 45 00
Fax: 94 446 44 98 / 94 44 66 049
www.bilbao.net

Primăria Barakaldo
Herriko Plaza,1 • 48901 Barakaldo (Bizkaia)
Telefon: 94 478 91 90 – Fax: 94 478 91 99
www.barakaldo.org

Primăria Getxo
Martikoena,16 • 48992 Getxo (Bizkaia)
Telefon: 94 466 01 30 – Fax: 94 466 01 33
www.getxo.net

Corporația Serviciilor Sociale din zona Busturia
Maloste,2 • 48300 Gernika–Lumo (Bizkaia)
Telefon: 94 625 51 22 • Fax: 94 625 64 70

Consortiul pentru Servicii Sociale din zona Mungia
Aita Elorriaga,4 Bajo • 48100 Mungia (Bizkaia)
Telefon: 94 615 55 51 / 94 615 55 64
Fax: 94 674 24 54

Primăria Ermua
Marques de Valdespina, s/n • 48260 Ermua (Bizkaia)
Telefon: 943 17 63 22

Uniunea Localităților din Lea Artibai
Patrokua Jauregia–Xemeingo Etorbidea,13
48270 Markina–Xemein (Bizkaia)
Telefon: 94 616 90 68 – Fax: 94 616 9 2 78
www.lea–artibai.org

Delegații teritoriale ale Guvernului Spaniol,
Serviciul pentru Străini și pentru omologarea
titlurilor (diplomelor) de studii

ÁLAVA–ARABA

BIROUL PENTRU STRĂINI
Vitoria–Gasteiz. C/ Olaguibel, 11
Telefon: 945 20 95 26

DEPARTAMENTUL FUNCȚIONAL AL INSPECTORATULUI
ȘCOLAR
Vitoria–Gasteiz. C/ Olaguibel, 1
Telefon: 945 75 93 51

DEPARTAMENTUL FUNCȚIONAL PENTRU MUNCĂ ȘI
PROBLEME SOCIALE
Vitoria–Gasteiz. C/ General Álava,10
Telefon: 945 75 94 12

GIPUZKOA

BIROUL PENTRU STRĂINI
Donostia– San Sebastián. C/ José Mª Salaberría, s/n.
Telefon: 943 44 98 00

DEPARTAMENTUL FUNCȚIONAL PENTRU MUNCĂ ȘI
PROBLEME SOCIALE
Donostia– San Sebastián. C/ Plaza de Pio XII, 6
Telefon: 943 98 90 00

BIZKAIA

BRIGADA PENTRU STRĂINI
BILBAO. C/ Elcano, 10
Telefon: 94 450 90 04

BIROUL PROVINCIAL AL DEPARTAMENTULUI
FUNCȚIONAL PENTRU MUNCĂ ȘI PROBLEME SOCIALE
BILBAO. C/ Gran Vía, 50– 2º
Telefon: 944 50 94 13

Sursele și bibliografia

Resursele oficiale existente în rețeaua Guvernului Basc și a diverselor instituții publice și private:

- Date și informații de bază pe site-ul www.hiru.net (Departamentul Educației din cadrul Guvernului Basc).
- Site-ul Guvernului Basc www.kultura.ejgv.euskadi.net. Include toate expunerile Planului Basc de Cultură, din 2003.
- Departamentul Culturii "*III encuesta sociolingüística*" ("Al treilea studiu sociolingvistic") și "*III mapa sociolingüístico 2001*" ("A treia hartă sociolingvistică 2001"). Serviciul Central de Publicații al Guvernului Basc. Vitoria-Gasteiz, 2005 (www.euskara.euskadi.net).
- Paginile web www.navarra.es și www.navarra.com referitoare la istoria Navarrei, dotări și sărbători.
- Paginile web ale celor trei guverne provinciale din Comunitatea Autonomă Țara Bascilor: www.alava.net; www.gipuzkoa.net; www.bizkaia.net.
- Site-ul Bertsozale Elkartea.
- Ghidul de informații pentru persoanele imigrante elaborat de Departamentul Locuințelor și Problemelor Sociale din cadrul Guvernului Basc.
- Forumul pentru competitivitate, "*Competitividad empresarial e innovación social: bases de la estrategia y líneas de actuación*" ("Competitivitate antreprenorială și inovație socială: bazele strategiei și direcții de acțiune"). Departamentul Industriei, Comerțului și Turismului al Guvernului Basc, 2005.
- Guvernul Navarrei, "*Sedes reales de Navarra*" ("Reședințe regale din Navarra"). Serviciul de publicații al Guvernului din Navarra. Pamplona, 1993.
- Kultura Saila-Eusko Jaurlaritza. "*Euskadiko Liburutegien Sistema Nazionaleko Liburutegi Publikoak*" - "*Las bibliotecas públicas del sistema nacional de bibliotecas de Euskadi*" ("Bibliotecile publice din sistemul național de biblioteci al Comunității Autonome Țara Bascilor"). Raport statistic din 2001. Departamentul Culturii din cadrul Guvernului Basc. Vitoria-Gasteiz, 2003.
- Buletin informativ al Ikuspegi - Observatorul Basc pentru Imigrație, "Panorama fenomenului imigraționist". Diverse numere 2004 -2007.
- Eustat, "*Euskal Urtekari Estadistikoa*" - "*Anuario Estadístico Vasco*" ("Anuarul Statistic al Comunității Autonome Țara Bascilor"). Guvernul Basc, 2005 și 2007.
- Site-ul wikipedia.org.

Această publicație a dorit să asigure o mică incursiune în realitatea deosebit de complexă a societății basce, rezultat al contopirii trecutului, prezentului său și a aspirațiilor sale de viitor.

Acvariul din Donostia-San Sebastián.

- Site-ul Institutului Basc de Cultură: www.eke.org.

Diverse enciclopedii, cărți colective și cu caracter general

- Consiliul Basc de Cultură și Departamentul Culturii, "*Plan Vasco de la Cultura*" ("Planul Basc de Cultură"). Serviciul de publicații al Guvernului Basc. Vitoria-Gasteiz, 2004 și www.kultura.ejgv.euskadi.net.
- Procesele-verbale ale ședințelor celui de-al XV-lea Congres pentru Studii Basce. Volumul I și II. Eusko Ikaskuntza, 2001.
- Agirreazkuenaga, Joseba (ed), "*Gran atlas histórico del mundo vasco*" ("Marele atlas istoric al universului basc"). El Mundo del País Vasco. Bilbao, 1994.
- Aguirreazkuenaga, Joseba (ed), "*Historia de Euskal Herria. Historia general de los vascos*" ("Istoria Țării Bascilor. Istoria generală a bascilor") (6 volume), Lur, 2005.
- Bazan, Iñaki (dir), "*De Aitor a Tubal. Historia de Vasconia*" ("De la Aitor la Tubal. Istoria Țării Bascilor"). La esfera de los libros. Madrid, 2002.
- Colecția "*Bidegileak*". Secretariatul Președinției și Subdepartamentul pentru Politică Lingvistică al Guvernului Basc. 1994.
- Haizea Saenz, José Antonio (coord), "*Ama Lur. Geografía física y humana de Euskal Herria*". ("Ama Lur. Geografia fizică și umană a Țării Bascilor") (5 volume), Lur, 1999.
- VVAA, "*Cultura Vasca*" (II) ("Cultura bască"). Erein. Donostia, 1978.

NOTĂ: Nu se citează restul bibliografiei folosite, deosebit de vaste, menționată pe paginile 297-308 ale textului de bază scris de Ramón Zallo "*El Pueblo Vasco, hoy. Cultura, historia y sociedad en la era de la diversidad y del conocimiento*" ("Poporul basc, azi. Cultura, istoria și societatea în era diversității și a cunoașterii"). Alberdania. Irun 2006.

Ermitajul San Juan de Gaztelugatxe. Bermeo (Bizkaia).

Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia
Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco

978-84-457-2868-0 PVP: 6 €

9 788445 728680